

DOKUMENTAI PASAKOJA

LIETUVOS KARIUOMENĖS VYRIAUSIOJO ŠTABO VIRŠININKO PLK. K. ŠKIRPOS LIETUVOS KARIUOMENĖS VYSTYMO PLANAS

Dr. Jonas VAIČENONIS
Vytauto Didžiojo karo muziejus

Žvelgdami į tarpukario Lietuvos Respublikos kariuomenės istoriją be abejonų galime teigti, kad 1935 m. pradžioje pradėtas kariuomenės reorganizavimo ir modernizavimo darbas buvo vienas reikšmingiausių to laikmečio įvykių. Darbų pradžioje buvo priimtas Kariuomenės vadovybės įstatymas, kuriame apibrėžtos kariuomenės vadovybės teisės bei nustatyta karinė hierarchija. Kariuomenės nepaprastosioms išlaidoms Vyriausybė skyrė 175 mln. litų – po 25 mln. kasmet. Per gana trumpą laiką kariuomenė buvo aprenpta naujomis kokybiškoms uniformomis, suvienodinta ir atnaujinta sausumos pajėgų lengvoji ginkluotė, įsigyta nauja šarvuota technika, konstruojami nauji lietuviški lėktuvai, užsienyje perkamos naujos oro kovos mašinos, pradėtas kurti karo laivynas, tobulinama artilerija, rūpinamasi priešlėktuvine apsauga, iš esmės pertvarkyti mobilizacijos planai. Pradėta kurti savą karinę pramonę. Į valstybės gynybos ir paramos kariuomenei veiklą įtraukta ir visuomenė.

Nėra abejonės, kad šiuos procesus skatino tiek ir valstybės vidaus padėtis, tiek ir permainos Europoje, nes stiprėjanti Vokietija vis dažniau vertė kalbėti apie naujo karo pradžią. Kalbėdami apie pertvarkymus ir reformas Lietuvos kariuomenėje nesuklysim sakydami, kad joms vykdyti ir įgyvendinti buvo reikalingas planas, kurį paprastai lydi įvairūs dokumentai, anali-

zuojantys esamą situaciją, bei pateikiami pasiūlymai, ką ir kaip reikėtų daryti. Aptardami 1935 m. pradėtų reformų aplinką, galime patvirtinti tokių dokumentų egzistavimo faktą. Lietuvos kariuomenės tyrimų istoriografijoje vyrauja nuostata, kad reformos plano sumanytoju ir vykdytoju buvo Stasys Raštikis¹. Ir tai tikra tiesa, kad šiam žmogui vadovaujant buvo pradėti ir vykdomi numatyti darbai. Tačiau žvelgiant į publikuojamą dokumentą kyla tam tikra abejonė dėl paties reformų sumanymo autoriaus, ir čia iškyla gen. št. plk. Kazio Škirpos asmenybė.

Prieš pradėdami kalbėti apie publikuojamą dokumentą manome, kad tikslinga būtų bent keliais žodžiais aptarti jo autorių gen. št. plk. K. Škirpą ir įvertinti jo atliktus darbus. Šiandien K. Škirpą galime įvardinti kaip vieną svarbiausių žmonių, kurių veikla ir darbai skatino ar kitaip veikė Lietuvos kariuomenės kūrimo ir reorganizavimo darbus. Dar I-ojo pasaulinio karo metais šis karininkas buvo sumanęs kurti lietuvių ginkluotąsias pajėgas Rusijoje, tačiau tokiam sumanymui pritarimo iš lietuvių atstovų Rusijos Dūmoje bei kai kurių visuomenės veikėjų negavo². Tuomet jis nusprendė kreiptis į Lietuvos tarybą. 1918 m. kovo mėnesį K. Škirpa Lietuvos tarybai pateikė statistiniais duomenimis pagrįstus pasiūlymus dėl kariuomenės organizavimo, tačiau ir tada nesulaukė pritarimo. Dauguma tuometinės tarybos narių kariuomenės kūrimo klausimą laikė nepribrendusiu³. Tačiau šis jaunas karininkas rankų nenuleido ir tų pačių metų balandžio 25 d. Lietuvos tarybos prezidiumui pateikė naują iš 5 dalių susidedantį kariuomenės kūrimo planą. Tai buvo pirmasis Lietuvos Respublikos kariuomenės kūrimo planas. Tuo metu pats K. Škirpa galvojo, kad savų ginkluotųjų pajėgų sukūrimas gali turėti nepaprastai svarbią politinę reikšmę Lietuvos valstybingumo atstatymo procesui⁴. Šis projektas paskatino kitų kariuomenės kūrimo projektų atsiradimą, tačiau kariuomenės kūrimo darbo pradžios dar teko laukti pusę metų. Jau prasidėjus kariuomenės organizavimo darbams, K. Škirpa užėmė vadovaujančias pareigas Vilniaus, vėliau

¹ V. Statkus, *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940*, Chicago, 1986, p. 392–393.; G. Surgailis, *Lietuvos kariuomenės vadai*, Vilnius, 1992, p. 143–145.; G. Surgailis, *Lietuvos kariuomenė 1918–1998*, Vilnius, 1998, p. 23.; V. Jankauskas, *Nepriklausomos Lietuvos generolai*, Vilnius, 1998, p. 221–223.; J. Rudokas, *Prarastieji Lietuvos talentai*, Vilnius, 2001, p. 31–33.; W. Rezmer, *Litewskie lotnictwo wojskowe 1919–1940*, Toruń, 1999, s. 40–42.; J. Rutkiewicz, *Wojsko Litewskie 1918–1940*, Warszawa, 2002, s. 21.

² K. Škirpa, Kariuomenės kūrimo pirmos pastangos ir pirmos kliūtys, *Mūsų žinynas*, Kaunas, 1938, t. 35, p. 702–704.; V. Lesčius, *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, Vilnius, 1998, p. 20.

³ K. Škirpa, Kariuomenės ..., p. 718.; V. Lesčius, *Lietuvos...*, p. 65.

⁴ V. Steponaitis, Kariuomenės organizavimo klausimas Valstybės Tarybos laikais, *Mūsų žinynas*, Kaunas, 1923, t. 4, p. 307–313.; V. Lesčius, *Lietuvos...*, p. 66.

Kauno komendantūrose. Nepriklausomybės kovų metais tapo pagrindiniu 5-ojo pėstininkų pulko organizatoriumi ir vadu. 1920 m. gegužį kaip valstiečių liaudininkų sąjungos atstovas buvo išrinktas į Steigiamąjį Seimą. Jame dirbo Krašto apsaugos komisijoje. 1920 m. pabaigoje, generolui Liucijanui Želigovskiui užėmus Vilnių ir veržiantis į Lietuvos gilumą, tuo metu jau majoras K. Škirpa ėmėsi pirmojo Savanorių pulko, vėliau pavadinto 13 pėstininkų pulku, organizavimo. 1921 m. rudenį išvyko mokytis į Šveicarijos karo akademiją. Po šių studijų Lietuvoje baigė Aukštųjų karininkų kursus su pirmąja laida ir išvyko mokytis į Briuselio karo akademiją Belgijoje. 1925 m. baigęs studijas buvo paskirtas dirbti į Vyriausiąjį kariuomenės štabą, kur užėmė II-ojo (žvalgybos) skyriaus viršininko pareigas⁵. 1926 m. birželio 21 d. Respublikos Prezidento aktu paskirtas Vyriausiojo kariuomenės štabo viršininku⁶. Kaip matyti iš pateiktų faktų – trisdešimt vienerių metų amžiaus K. Škirpos karjera ištis įspūdinga. Taigi užėmusį karinėje Lietuvos kariuomenės hierarchijoje aukščiausias pareigas jauną karininką užgriuvo didžiulė atsakomybė ne tik valdyti ir administruoti kariuomenę, bet ir imtis jos reorganizacijos. Pasenusi ir vis dar pagal carinės Rusijos standartus organizuota kariuomenės struktūra bei sistema iš esmės buvo neefektyvi ir neatitiko laiko dvasios. Prieš darbus naujam štabo viršininkui buvo pateiktos kariuomenės tarnybų ir inspekcijų ataskaitos apie esamą kariuomenės būklę. Remdamasis pateiktais duomenimis ir juos išanalizavęs Vyriausiojo kariuomenės štabo viršininkas 1926 m. liepos mėn. 26 d. pateikė išsamią ataskaitą krašto apsaugos ministrui⁷ plk. lt. Juozui Papečkuiui. Pranešime išsamiai išanalizavęs padėtį kariuomenėje K. Škirpa krašto apsaugos ministrui pateikė esamą kariuomenės situacijos vertinimą, nurodė susidariusios situacijos priežastis, atskleidė pagrindinius trūkumus bei siūlė, ką reikėtų daryti, kad esama situacija pasikeistų. Vertindamas Lietuvos ginkluotąsias pajėgas K. Škirpa priėjo prie išvados, kad krašto gynimas yra atsidūręs nepakenčiamoje padėtyje: nepagrįstai eikvojamos lėšos, mokymas kariuomenėje nepilnavertis, valstybės sienos neapsaugotos, mobilizacijai nepasirengta, nėra ginklų, šovinių ir finansų atsargos karui, todėl priešas galėtų sėkmingai užpulti Lietuvą visiškai nepasirengusią. Išvadų pabaigoje K. Škirpa atsiribojo nuo savo pirmtako generolo Kazio Ladygos

⁵ A. Markūnas, Pirmasis Lietuvos kariuomenės savanoris Kazys Škirpa, *Žiemgala*, 1995, nr. 1, p. 6.

⁶ Vyriausiojo Štabo Viršininkas Gen. Štabo pulk. leit. Škirpa, *Kardas*, 1926, nr. 18, p. 278–279.

⁷ 1926 07 27, Vyriausiojo Štabo viršininko gen.št. plk. lt. K.Škirpos pranešimas Krašto apsaugos ministrui, *LCVA, f. 929, ap. 3, b. 536, l.1–16*.

darbų, pareikšdamas, kad neprisiima atsakomybės už generolo darbus. Jau kitą dieną Vyriausiojo kariuomenės štabo viršininkas K. Škirpa įteikė krašto apsaugos ministrui planą, kuriame nubrėžė struktūrines gaires tolimesniems kariuomenės pertvarkymo darbams⁸. Atsižvelgdamas į išdėstytas mintis ankstesnėje ataskaitoje ministrui apie padėtį kariuomenėje, jis nurodė trejų rūšies reikalavimus, kuriuos turėtų atitikti Lietuvos ginkluotų pajėgų organizacija: 1. strateginio pobūdžio; 2. organizacinio pobūdžio; 3. finansinio pobūdžio. Pranešime buvo numatytos ir karinės doktrinos kryptys prieš pagrindinį priešą – Lenkiją: 1. gynybinė, kurios pagrindinis uždavinys ginti Lietuvos teritoriją; 2. puolamoji – susidarius palankioms sąlygoms iš Lenkijos atsiimti okupuotas teritorijas⁹. Analizuodamas galimas lenkų puolimo kryptis bei karo pobūdį, K. Škirpa modeliavo Lietuvos kariuomenės veiksmus. Aptardamas kariuomenės veiksmus, Vyriausiojo kariuomenės štabo viršininkas pabrėžė, kad iš kariuomenės neturėtų būti reikalaujama užduočių, kurių ji negalėtų atlikti, o jos pagrindinis uždavinys būtų trukdyti priešą žygi, norint išlošti laiko, kartu taupant gyvąją jėgą. Tokie veiksmai atitiko tuometinės modernios strategijos reikalavimus gintis traukiantis. Baigdamas savąjį pranešimą K. Škirpa pateikė numatomą ginkluotų pajėgų organizacijos aprašymą.

Šie aukščiau minėti dokumentai ir jų turinys buvo referuoti Krašto gynimo tarybai, kuriai pirmininkavo pats Respublikos Prezidentas Dr. Kazys Grinius. Po kelių posėdžių tarybos nariams parodžius išskirtinį dėmesį kariuomenės problemų sprendimui, K. Škirpos projektams buvo pritarta, nepaisant Mykolo Sleževičiaus vyriausybės priimtų lėšų taupymo nuostatų¹⁰. K. Škirpa prisimena, kad net socialdemokratų atstovai, jo apibūdinami kaip „antimilitaristai“ – vidaus reikalų ministras Vladas Požėla ir švietimo ministras prof. Vincas Čepinskis parodė sveiką kariuomenės reikalų supratimą ir projektams nedarė kliūčių¹¹, išlaikydami vieningą Krašto gynimo tarybos poziciją. Vykdam šiuos K. Škirpos planus buvo mažinamos kai kurios karinės struktūros bei dalys pagal numatytus reformos planus, siekiant pertvarkyti kariuomenės organizacinę struktūrą¹², pakeičiant iki tol dar galiojusius rusų

⁸ 1926 07 27, Vyriausiojo štabo viršininko gen. št. plk. ltn. K. Škirpos raportas Krašto apsaugos ministrui, *LCVA, f. 929, ap. 3, b. 536, l.1 49–164*.

⁹ Ten pat, l.1 51–152.

¹⁰ R. Čepas, Ministras pirmininkas Mykolas Sleževičius, *Lietuvos Respublikos Ministrai pirminkai 1918–1940*, Vilnius, 1997, p. 107.

¹¹ K. Škirpa, Naujas etapas, *Mykolas Sleževičius*, Chicago, 1954, p. 243–244.

¹² Kaunas, 1926 m. rugpjūčio mėn. 5 d., *Kardas*, 1926, nr. 21–22, p. 330.

statutus bei netinkančias Lietuvos kariuomenei struktūras¹³. Kaip tvirtino krašto apsaugos ministras Leonas Bistras, lėšos ginklams įsigyti nebuvo sumažintos. K. Škirpa akcentavo ir technikos bei ginklų atsargos būtinybę¹⁴.

Prasidėjo intensyvus darbas, į kurį įsitraukė visi štabo karininkai. Įveikus visas kliūtis po dviejų mėnesių darbo krašto apsaugos ministras jau galėjo naująjį projektą pateikti vyriausybei ir seimui aprobuoti. Buvo paruošti slaptieji kariuomenės mobilizaciniai planai. Dar po pusantr mėnesio štabas iš karo apygardų sulaukė savo darbo pirmųjų rezultatų. Jie parodė, kad visuotinę mobilizaciją Lietuvoje būtų galima įvykdyti per 6 dienas, nors ilgiausiai ji užtruktų iki 8 dienų¹⁵. Vis dar didžiulė problema buvo kariuomenės aprūpinimas ginklais, kurių labai trūko galimos mobilizacijos atveju. Visus kariuomenės štabo pradėtus ir padarytus darbus nubraukė 1926 metų gruodžio 17 dienos valstybės perversmas. Paskelbus naująją vyriausybę K. Škirpa įteikė prašymą atleisti jį iš vyriausiojo štabo viršininko pareigų ir kitą prašymą paleisti iš kariuomenės į atsargą¹⁶. Krašto apsaugos ministras K. Škirpą atleido iš pareigų, tačiau paliko kariuomenėje. Netrukus buvęs štabo viršininkas buvo komandiruotas į Berlyną užimti Lietuvos karo atašė pareigų Vokietijoje. Taip vienas aktyviausių reformų kariuomenėje šalininkų atsidūrė savotiškoje politinėje tremtyje. K. Škirpa Lietuvos kariniu atstovu Vokietijoje išbuvo nuo 1928 iki 1937 m. Šiandien galime tik konstatuoti, kad nuo 1927 m. iki pat 1934 m. pabaigos 1926 m. viduryje K. Škirpos pradėti intensyvūs kariuomenės pertvarkymo darbai nebuvo tęsiami. Kita vertus, būtent šie 1926 m. parengti kariuomenės pertvarkymų darbai suformavo pagrindus 1934 m. parengto ir čia publikuojamo dokumento atsiradimui.

Nepaisant taip susiklosčiusių įvykių, būdamas toli nuo Lietuvos K. Škirpa ir toliau dirbo valstybės ir jos kariuomenės labui. Lietuvos karinėje spaudoje dažnai pasirodydavo jo publikacijos įvairiais kariniais klausimais. Galvodamas apie Lietuvos kariuomenės ateitį, K. Škirpa galėjo tik laukti ir tikėtis, kad kada nors ateis laikas ir jo sumanytas idėjas pavyks įgyvendinti. Ir toks laikas atėjo. Tai buvo 1934 metai.

Po nepavykusio karinio pučo 1934 m. birželio 7 d. perversmo organizavimu apkaltintą kariuomenės štabo viršininką Petrą Kubiliūną pakeitė Stasys

¹³ Sutkus pulk., Mūsų kariuomenės įstaigų reorganizacijos reikalui, *Kardas*, 1926, nr. 18, p. 279–280.

¹⁴ Pasikalbėjimas su Krašto Apsaugos Ministeriu d–ru L. Bistru, *Kardas*, 1926, nr. 7, p. 98.

¹⁵ K. Škirpa, Naujas etapas, *Mykolas Sleževičius*, Chicago, 1954, p. 244.

¹⁶ Ten pat, p. 267.

Raštikis. Tad K. Škirpai atsirado galimybė įgyvendinti bent dalį savo galvoje nešiojamų idėjų, nes S. Raštikį seniai pažinojo. Dar kovų už nepriklausomybę metu, S. Raštikis tarnavo K. Škirpos vadovaujamame 5 pėstininkų pulke. Vėliau abu dirbo žvalgyboje, o plk. lt. K. Škirpai 1926 m. sausio 1 d. tapus žvalgybos šefu, tuometinis kpt. S. Raštikis vėl tapo pavaldiniu¹⁷. Abu juos siejo ne tik tarnybiniai kontaktai, bet ir draugystė. S. Raštikis mokėsi pusiau slaptuose „Vadų padėjėjų paruošimo“ (Führergehilfenausbildung) kursuose Vokietijoje. Šiuose kursuose buvo ruošiami štabo karininkai, nes Versalio sutartimi Vokietijai buvo uždrausta turėti karo akademiją. Kursuose mokslu trukmė buvo treji metai, tačiau S. Raštikis jų nebaigė dėl pablogėjusių Vokietijos ir Lietuvos santykių. Būtent tada K. Škirpa pasirūpino, kad vokiečių karinė vadovybė išduotų priverstam sugrįžti į Lietuvą karininkui rekomendacinį paliudijimą, nurodant kokį štabo darbą galėtų jis dirbti. S. Raštikio liudijime buvo pažymėta, kad jis tinkamas pulko arba divizijos štabo darbui¹⁸. Naudodamasis susiklosčiusiomis aplinkybėmis, būdamas Berlyne, K. Škirpa parengė didžiulę studiją apie Lietuvos ginkluotąsias pajėgas ir persiuntė ją S. Raštikiui. Dokumentą lydinčiame laiške K. Škirpa rašė: „*Siunčiu Tamstai prie šio pridėtą mano Exposé Lietuvos ginkluotųjų pajėgų organizacijos klausimu, – nemažą darbą, kurį aš paruošiau nei kieno nepavedamas, vien su tikslu, kad nors savo mintimis, padėti Tamstai, kaipo mano kovų už Lietuvos Nepriklausomybę draugui, nūnai tapusiam mano aukštu viršininku, - tobulinti mūsų karinę pajėgą, į kurią, vėl gręšiant išoriniams pavojams, yra nukreiptos visos mūsų nedidelės tautos viltys*“ (kalba netaisyta – J.V.). Taigi S. Raštikis gavo unikalią studiją su įvairiais paskaičiavimais ir svarstymais, kas tikriausiai tapo jo pradėtų vykdyti kariuomenės reformų pagrindu. Tenka tik apgailestauti, kad K. Škirpos indėlis šiuose darbuose liko nepastebėtas. Vėliau S. Raštikis savo memuaruose užsiminė apie K. Škirpos jo pradėtam darbui suteiktas naudingas mintis. Jis pripažino, kad K. Škirpa buvo vienintelis iš visų generalinio štabo karininkų, atsiuntęs savo samprotavimus apie Lietuvos ginkluotųjų pajėgų organizavimą, tačiau teigė, kad negalėjo jais visais pasinaudoti, motyvuodamas tuo, kad dalis jų buvo per daug radikalūs, o kitose srityse per daug platūs užmojai ir Lietuvai nepakeliami. Baigdamas S. Raštikis rašė, kad K. Škirpos pagrindinės mintys sutapo su jo mintimis, todėl jis jomis mielai pasinaudojo ir buvo už tai dėkingas¹⁹. Skaitant šias eilu-

¹⁷ A. Anušauskas, *Lietuvos slaptosios tarnybos, 1918–1940*, Vilnius, 1993, p. 126–127.

¹⁸ K. Škirpa, *Lietuvos nepriklausomybės sutemos*, Chicago–Vilnius, 1996, p. 23, 37.

¹⁹ S. Raštikis, *Kovose dėl Lietuvos*, 1 dalis, Los Angeles, 1956, p. 321–322.

tes sunku suvokti, kad taip galima būtų atsiliepti apie žmogų, kuris dar gerai pažįstamas, kuris suvokdamas bendro darbo svarbą suteikė savo žinias ir pasidalino patirtimi, o formalios padėkos sulaukė tik po 22 metų. Tačiau tai subjektyvi šių eilučių autoriaus nuomonė. Šiandien galime tik samprotauti, kad gali būti S. Raštikis geresnės progos kaip apie tai pasakyti memuaruose ir neturėjo. Manytume, kad K. Škirpos ir S. Raštikio tarpusavio santykiai galėtų sulaukti atskiros mokslinės studijos. Taip pat reikėtų paminėti, kad K. Škirpos parengto dokumento kopija buvo nusiųsta tuometiniam užsienio reikalų ministrui Stasiui Lozoraičiui²⁰.

Į Jūsų rankas atiduodame išskirtinį dokumentą, skirtą Lietuvos ginkluotųjų pajėgų organizacijos įvairių klausimų ir problemų analizei. Manome, kad jis vienas svarbiausių, tyrinėjant XX a. ketvirto dešimtmečio antroje pusėje vykusį Lietuvos kariuomenės reorganizavimo ir modernizavimo procesą. Rengiant publikaciją naudotasi dokumento kserokopija. Šis dokumentas yra saugomas Lietuvos valstybiniame centriniam archyve Vilniuje, Krašto apsaugos ministerijos fonde nr. 384, operacijų skyriaus dokumentų rinkinyje²¹ ir yra mikrofilmuotas. Dokumentą sudaro 190 puslapių spausdinto rašomąja mašinėle teksto, kurį papildė 5 turinio lapai, 19 priedų, ir du grifu „slaptai“ pažymėti gen. št. plk. K. Škirpos laišakai siųsti iš Lietuvos pasiuntinybės Vokietijoje adresuoti Vyriausiojo štabo viršininkui gen. št. plk. ltn. S. Raštikiui²². Archyve saugomi puslapiai yra susegti į atskirą popierinį segtuvą. Pagrindinė dokumento teksto dalis datuojama greičiausiai paties autoriaus K. Škirpos ranka padarytu įrašu pirmajame puslapyje – 1934 m. lapkričio 1 d. Kiek vėliau, 1934 m. lapkričio 20 d. datuotu laišku, K. Škirpa papildomai atsiuntė dokumento turinį. Sprendžiant iš tekstinės dalies ir įvertindami tai, kad S. Raštikis į Vyriausiojo kariuomenės štabo viršininko pareigas buvo paskirtas 1934 m. rugsėjo 21 d., galime manyti, kad pagrindinio teksto parengimo darbas galėjo būti atliktas 1934 m. rugsėjo – spalio mėnesiais. Žvelgiant į tekstinės dalies visumą galima pastebėti, kad dokumentas buvo rašomas dviem rašomosiomis mašinėlėmis. Bendra teksto kokybė pakankamai aukšta. Turinio lapai numeruoti romėniškais skaitmenimis, o dokumento – arabiškais, kurių dalis įrašyti ranka (129–141, 151–155). Beveik kiekvie-

²⁰ Ten pat, p. 322.

²¹ 1934 11 01, Gen. št. plk. K. Škirpa, EXPOSÉ Lietuvos ginkluotųjų pajėgų organizacijos klausimu, *LCVA, f. 384, ap. 3, b. 446, l. 2–6, 9–223*.

²² Vienas šių laiškų kuriame apibūdinamas siunčiamas ir čia pristatomas dokumentas buvo publikuotas J. Vaičėnionio straipsnyje *Lietuvos kariuomenės modernizacija (1926–1939), Darbai ir dienos, t. 21, Kaunas, 2000, p. 155–156*.

no puslapio apačioje pateikiama nukeliamo į kitą puslapį žodžio dalis arba visas žodis, kuriuo yra pradedamas kitas puslapis. Tekste gausu ranka darytų įrašų, įvairių klaidų atitaisymų bei pateikiamų duomenų koregavimo netinkamus duomenis išbraukiant jų vietoje šalia įrašant kitus arba specialiai paliekant tuščias vietas, kuriose vėliau ranka yra įrašyti įvairūs skaičiai bei žodžiai. Taip pat yra įrašų, darytų tiesiog ant spausdinto teksto. Didesnę dalį informacijos, kuri buvo išbraukta, galime perskaityti, nes išbraukiama buvo vienu ar dviem brūkšneliais, tačiau kai kuriose vietose išbraukto teksto įskaityti neįmanoma, nes tos vietos tiesiog užjuodintos rašalu. Visus dokumente atliktus taisymus ir įrašus manytume yra padaręs pats teksto autorius.

Dokumentą sudaro septynios struktūrinės dalys. Pirmojoje pavadintoje „Pagrindiniai daviniai“ pateikiamas Lietuvos Respublikos teritorijos ir jos gyventojų apibūdinimas, pasitelkiant gausius Lietuvos statistikos metraštyje publikuojamus statistinius duomenis. Šioje dalyje vertinamas visuomenės išsilavinimo lygmuo, tautinių mažumų bei visuomenės profesinio pasiskirstymo įtaka kariuomenės sudėčiai. Apibūdinant valstybės materialinius išteklius, konstatuojama, kad valstybėje turi būti sukauptos reikiamos atsargos.

Antroji dokumento dalis pavadinta „Strateginė Lietuvos ginkluotų pajėgų koncepcija“ skirta ginkluotųjų pajėgų dydžio skaičiavimams galimo karo atveju.

Trečioji dalis „Taikos meto organizacija“ apimtimi pati plačiausia, ją sudaro net 78 puslapiai teksto. Joje K. Škirpa modeliuoja Lietuvos ginkluotųjų pajėgų taikos meto organizacijos principus, kurių dėka galima būtų pasiekti maksimalius mobilizacijos rodiklius. Čia pateikiama Krašto apsaugos ministerijos (toliau – KAM) struktūros analizė ir veiklos principai, valstybės sienų priedangos problemos, teritorinės kariuomenės analizė, kariuomenės mokymas bei kariuomenės išlaikymui skirtų lėšų analizė.

Ketvirtojoje dalyje „Mobilizacijos pajėgos“ pateikiami skaičiavimai apie mobilizuotos kariuomenės dydį karo atveju.

Penktojoje dalyje pavadintoje „Ginklų ir municijos klausimas“ K. Škirpa pateikia Lietuvos kariuomenės ginkluotės poreikių skaičiavimus. Apibendrinamas jis akcentuoja būtinybę didinti valstybės išlaidų dydį ginkluotų pajėgų reikmėms nuo 17 % 1931–1932 m. iki 25–30%. Įvertinęs ginkluotės užsienyje pirkimo sunkumus kaip vieną iš problemos sprendimo būdų siūlo Lietuvoje įkurti lengvosios ginkluotės ir amunicijos gamyklą, kuri patenkinėtų valstybės poreikius. Žvelgiant į 1935 m. S. Raštikio pradėtus kariuomenės

modernizavimo darbus, galime patvirtinti, kad valstybės biudžeto išlaidos KAM buvo gerokai didesnės²³, nors ir nesiekė dokumente nurodyto dydžio, o 1936 m. Linkaičiuose pradėtos statyti ginklų dirbtuvės, kuriose jau 1937 m. buvo pradėtas šautuvų ir kulkosvaidžių vamzdžių gamybos procesas. Vėliau darbai išsiplėtė ir naujojoje gamykloje buvo gaminami 105 mm kalibro sviediniai, 81 mm minosvaidžių minų sudedamosios dalys, dujokaukės, 7,92 mm kalibro šoviniai, prieštankinės minos bei įvairi kita įranga. Šių darbų dėka buvo ne tik patenkinami kariuomenės poreikiai, bet ir sutaupoma daug lėšų, jei skaičiuotume gamybos darbų savikainą²⁴.

Šeštojoje dalyje „Karinei – dvasinis ginkluotos pajėgos stiprinimas“ kalbama apie jaunuomenės karinio parengimo bei karinių žinių skleidimo rezervistų tarpe problemas. Pateikdamas savo apmąstymus, K. Škirpa mini dvi organizacijas – Lietuvos šaulių sąjungą ir Lietuvos kariuomenės savanorių kūrėjų sąjungą, kurios galėtų šia veikla užsiimti. Jo nuomone, Lietuvos kariuomenės savanorių kūrėjų sąjunga turėtų užsiimti jaunuomenės kariniu auklėjimu ir švietimu, o Lietuvos šaulių sąjunga – rezervistų mokymu ir ruošimu. Vertinant jaunuomenės karinį rengimą, reikia pasakyti, kad iki šiol nėra atlikti šios problemos detalesni moksliniai tyrimai, tad ateityje, pasiremiant ne tik esamame dokumente pateikiamais samprotavimais, verta ją tirti gerokai plačiau. Taigi Lietuvos šaulių sąjunga išties tapo savita rezervo Lietuvos kariuomenei rengimo baze. K. Škirpa dokumente pasiūlė Lietuvos šaulių sąjungos veiklą suderinti su bendra Lietuvos ginkluotųjų pajėgų organizacija, karo atveju numatė šaulius panaudoti įvairių objektų apsaugai bei panaudoti partizaniniams veiksams prieš užnugaryje. Taip pat numatė, kad kariniais pagrindais tvarkoma organizacija turėtų tiesiogiai priklausyti vyriausiajam kariuomenės inspektoriumi (publikuojamame dokumente šia pareigybe įvardinamas kariuomenės vado pareigų atitiktumui – J.V.). Šios generalinio štabo pulkininko mintys faktiškai sutapo su 1935 m. pradėtais ne tik kariuomenės modernizavimo, bet ir Lietuvos šaulių sąjungos reorganizavimo ir integravimo į valstybės gynybinę sistemą darbais. 1935 m. liepos 15 d. buvo paskelbtas Lietuvos šaulių sąjungos įstatymas, kuriuo organizacija tapo pavaldi kariuomenės vadui²⁵. Tokiu būdu Šaulių

²³ Išlaidos Krašto apsaugos ministerijai 1935 m. sudarė 23,64% valstybės išlaidų, 1936 m. – 26,71%, 1937 m. – 25,58%, 1938 m. – 23,25%, 1939 m. – 24,09%.

²⁴ V. Statkus, *Lietuvos...*, p. 500–513; J. Rudokas, *Prarastieji...*, p. 75–86.

²⁵ V. Statkus, *Lietuvos...*, p. 770.

sajunga virto Lietuvos visuomenės karinio rengimo ašimi²⁶.

Paskutiniai eksposė dalis pavadinta „Projektuojamos ginkluotų pajėgų organizavimo sistemos palyginimas su esamąja kariuomenės organizacija“ pažymėta grifu „Labai Slapta“. Šioje dalyje K. Škirpa bando apibendrinti ankstesnėse dalyse pateiktus samprotavimus ir bando nubrėžti karinės vadovybės neatidėliotinų darbų gaires, darbus skirstydamas į tris fazes. Pirmoje fazėje jis numatė karo prievolės ir kitų įstatymų pakeitimą, KAM centrinių organų pertvarkymą ir valstybės sienos priedangos sudarymą. Antroje fazėje – kariuomenės rikiuotės dalių pertvarkymą, naujos karo organizacijos įgyvendinimą, naujų mobilizacinių planų parengimą ir realizavimą bei Lietuvos šaulių ir Lietuvos savanorių kūrėjų sąjungų pritaikymą naujos karo organizacijos reikmėms. Taip pat pažymėjo, kad numatomas kariuomenės pertvarkymas turėtų būti skubiai paruoštas ir įgyvendintas ne vėliau kaip iki 1935 m. pavasario. Trečioji fazė, K. Škirpos manymu, turėtų apimti tokius tolimesnius kariuomenės vystymosi ir tobulinimosi etapus, kurių pirmasis apimtų 1936–1938, antrasis 1939–1941, trečiasis 1942–1944, ketvirtasis 1945–1947 metus.

Apibendrinami šiuos nedidelius išties didžiulės studijos atskirų dalių pristatymus ir vertinimus, taip pat atsižvelgdami į 1935 m. pradėtą Lietuvos ginkluotųjų pajėgų reorganizavimo ir modernizavimo darbą, kuris buvo tęsiamas iki pat sovietinės Lietuvos Respublikos okupacijos, galime konstatuoti, kad daugelis šiame K. Škirpos parengtame eksposė paliestų problemų buvo bandomos realizuoti. Šiandien neturėdami jokio kito panašaus dokumento, galime manyti, kad šis dokumentas buvo S. Raštikio pradėtų ir vykdytų kariuomenės reformų pamatu. Daugelis K. Škirpos minčių aprašytų dokumente sulaukė vienokios ar kitokios formos realizavimo.

Publikuojamas dokumentas Lietuvos istorikų nebuvo nepastebėtas²⁷, plačiau nebuvo komentuojamas. Į mokslinę apyvertą pateko tik paskiri duomenys, šio, kaip esminio kariuomenėje vykusių pertvarkymų dokumento plačiau neanalizuojant. Manome, kad ši ištiso dokumento publikacija karo istorikams ir kitų sričių specialistams suteiks galimybę juo pasinaudojant imtis naujų mokslinių darbų. Kita vertus dokumentas yra įdomus ir platesniam

²⁶ J. Vaičenonis, Lietuvos Šaulių sąjunga Valstybės gynyboje 1935–1940 metais, *Lietuvos šaulių sąjungos istorijos fragmentai*, Kaunas, 2002, p. 110–119.; J. Vaičenonis, *Lietuvos kariuomenė valstybės politinio gyvenimo verpetuose (1927–1940)*, Vilnius, 2003, p. 100, 140.

²⁷ L. Truska, Antanas Smetona ir jo laikai, Vilnius, 1996, p. 271; J. Vaičenonis, Lietuvos kariuomenės modernizacija (1926–1939), *Darbai ir dienos*, Kaunas, 2000, t. 21, p. 153–159.

ratui žmonių besidominčių ne tik kariniais dalykais, bet ir Lietuvos valstybės vidaus politinio gyvenimo vertinimais.

Pateikdami šį dokumentą, tikimės, kad jis leis susipažinti su iki šiol mažai žinomu Lietuvos ginkluotųjų pajėgų vertinimu. Kita vertus, galvojame, kad pristatoma informacija sulauks daugelio tyrėjų dėmesio bei paskatins imtis naujų mokslinių studijų. Vertinant dokumento unikalumą, galima būtų nagrinėti, kokį poveikį šiai studijai padarė Europos valstybių, tokių kaip Belgija ar Šveicarija, kuriose K. Škirpa studijavo, ar kitų šalių patirtis. Šio tikslo galima siekti analizuojant ir lyginant dokumente pateikiamas idėjas ir skaičiavimus su to paties laikmečio teoriniais darbais bei praktinėmis kitų valstybių kariuomenių reformomis.

LIETUVOS PASIUNTINYBĖ

VOKIETIJOJE

___St / 172 Nr. _

Karo-Attache

BERLIN W 35, 1934 m. lapkričio 20d.

S l a p t a i

Gn. št. pulkininkui ltn. R a š t i k i u i,
Vyriausiojo Štabo viršininkui,

K a u n e.

Turiu garbės papildomai prisiųsti Tamstai „Turinį“ prie mano „Exposé Lietuvos ginkluotųjų pajėgų organizacijos klausimu“, kuri malonėkite, pilnumo dėlei, išisegdinti į Tamstai įteiktą sąsiuvinį*.

Priedai: 5 lapai.

Gn. št. pulkininkas.

* originalus dokumento tekstas sumaketuotas iš naujo, o rašybą stengtąsi palikti originalią (red.)

TURINIS

Puslapiai

Laiškai iš 1934 m. lapkričio 6 d. Vyriausiojo Štabo Viršininkui
Gn. št. pulkininkui lt. R a š t i k i u i

<u>Eksposė Lietuvos ginkluotųjų pajėgų organizacijos klausimu</u>	1
<u>I. Pagrindiniai daviniai</u>	1
a/ Lietuvos gyventojai	1
b/ Lietuvos teritorija	5
c/ Lietuvos materialiai ištekliai	6
d/ Uždaviniai statomi politikos mūsų ginkluotosioms pajėgoms	8
– Apie valstybės vidaus politinę padėtį	14
<u>II. Strateginė Lietuvos ginkluotųjų pajėgų koncepcija</u>	17
<u>III. Taikos meto organizacija</u>	26
<u>A. Krašto Apsaugos Ministerija</u>	27
a/ Krašto Apsaugos Ministeris	29
1. Ministerio Valdyba	30
2. Ginklavimo Valdyba	31
3. Kariuomenės Intendantūra	32
4. Karo Sanitarijos Valdyba	33
5. Karo Veterinarijos Valdyba	34
6. Kariuomenės butų Valdyba	36
7. Įvairių tikybių karo kapelionai	36
b/ Vyriausias Kariuomenės Inspektorius.	36
1. Generalinis Štabas	37
2. Ginklų rūšių inspektoriai	39
3. Karo Apygardų Viršininkai	39
4. Karo Aviacijos Viršininkas	40
5. Generalinio Štabo akademija	40
6. Karo mokykla	41
7. Lietuvos Šaulių Sąjunga	41

8. Lietuvos Savanorių Sąjunga	41
9. Krašto Apsaugos Ministerijos rūmų komendantas	41
c/ Krašto Apsaugos Ministerijos centro etatinė sudėtis	42
B. <u>Sienų priedanga</u>	42
Istorinės pastabos	42
a/ Sienos užtvara	46
b/ Apsaugos rinktinės	47
Gelžkelių, plentų ir tiltų apsauga	49
C. <u>Teritorialė kariuomenė</u>	51
– Pagrindiniai samprotavimai	51
– Dislokacija	62
– Organizacija	55
– Variantinė organizacija	70
– Dislokacija	73
D. <u>Kariuomenės mokymo schema</u>	80
1. Kareivių mokymas	80
2. Puskarininkių parengimas	83
3. Karininkų parengimas	85
4. Rezervo karininkai	91
a/ žemesnių laipsnių rezervo karininkai	91
b/ aukštesnių laipsnių rezervo karininkai	93
c/ tarnybų rezervo karininkai	95
E. <u>Taikos meto kariuomenės užlaikymo išlaidos</u>	98
a/ Išlaidos karininkų algoms	98
b/ Išlaidos kareivių užlaikymui	100
IV. <u>Mobilizuotos pajėgos</u>	105
1. Maksimalia mobilizuota pajėga	105
Veikiančioji armija	106
a/ Korpuso organizacija	107
b/ Pėst. divizijos organizacija	108
c/ Kaval. divizijos organizacija	109
2. Mobilizuota pajėga sulig taikos meto kariuomenės organizacijos varianto	110
3. Mobilizacinio išvystymo sistema	111
Bendri nurodymai	111
Sienų priedangos dalys	114
Teritorialės kariuomenės mobiliacinis išvystymas	115

a/ Organizacinės vienetos	115
b/ Kavalerija	116
c/ Aviacija	116
d/ Dalys neįeinančios į kariuomenės vienetų organinį sąstatą	116
e/ Suvestinės divizijos	117
f/ Armijos tarnybos	118
4. Teritorialės kariuomenės dalių mobilizacinis išsiplėtimas	120
Bendri nurodymai	120
a/ Karininkų koeficientai	122
b/ Puskarininkų ir kareivių, koeficientai	122
5. Mobilizuotos karo pajėgos ginklų rūšių santykis	123
6. Priemonės mobilizacijos pravedimui pagreitinanti	125
V. <u>Ginklų ir municijos klausimas</u>	129
Pagrindinės sąlygos	129
a/ Pagrindiniai ginklai	129
b/ Municijos apskaitliavimas	130
Išvados	132
Ginklų įsigijimo lėšos ir būdai	135
VI. <u>Karinei–dvasinis ginkluotos pajėgos stiprinimas</u>	139
Bendri nurodymai	139
1. Karinis jaunuomenės paruošimas	141
2. Palaikymas karinių žinių ir kariškos dvasios rezervistuose	151
VII. <u>Projektuojamos ginkluotų pajėgų organizavimo sistemos palyginimas su esamąja kariuomenės organizacija.</u>	160
Karo prievolės įstatymo įvertinimas ir jo pasėkos	160
Atsilikimas mobilizacinio pasirengimo srityje	164
Stoka sienos priedangos	166
Ginklų ir municijos trūkumai	169
Pasiūlymai, kaip esamąją kariuomenę pertvarkyti:	171
Pirma fazė:	172
Naujos sienų priedangos sudarymas	172
Antra fazė:	
Nauja taikos meto kariuomenės organizacija	176
Jos mobilizacinis išvystymas	178
Trečia fazė:	
1935 m. ginklai, municija ir kitoks kariuomenės turtas	

įsigytinas pirmoje eilėje	182
Pirmas trimestris:	183
- Tikslas	183
- Įsigytini ginklai	183
- Organizaciniai klausimai	184
Antras trimestris:	185
- Tikslas	185
- Įsigytini ginklai	185
- Organizaciniai klausimai	186
Trečias trimestris:	187
- Tikslas	187
- Įsigytini ginklai	187
- Organizaciniai klausimai	187
Ketvirtas trimestris:	188
- Tikslas	188
- Įsigytini ginklai	188
- Organizaciniai klausimai	188
Nurodymas maksimaliai programai siekti	190

Gn. št. pulkin. ltn. p. R a š t i k i u i,
Vyriausiojo Štabo Viršininkui,

S l a p t a i

Aukštai gerbiamas Pone Pulkininke,

Siunčiu Tamstai prie šio pridėtą mano Exposé Lietuvos ginkluotųjų pajėgų organizacijos klausimu, – nemažą darbą, kurį aš paruošiau nei kieno nepavedamas, vien su tikslu, kad, nors savo mintis, padėti Tamstai, kaipo mano kovų už Lietuvos Nepriklausomybę draugui, nūnai tapusiam mano aukštu viršininku, – tobulinti mūsų karinę pajėgą, į kurią, vėl gresiant išoriniams pavojams, yra nukreiptos visos mūsų nedidelės tautos viltys.

Nepretenduoju skaityti atliktą darbą labai tobulu dalyku, nes Tamsta ir pats suprasi, kad tokios rūšies darbo sunku imtis esant toli nuo štabo, be kurio pagalbos toks darbas, tiesą sakant, išvisio neįmanomas.

Tai, ką aš paruošiau, yra daugiau teoretinio pobūdžio studija, paremta mūsų mažos valstybės sąlygomis, kaip aš jas asmeniškai įvertinu. Tikiuos, betgi, kad mano pastangos, kad ir teoretinio pobūdžio, nebus buvusios bergždžios ir Tamsta atliktame darbe rasi sau naudingų pasiūlymų ir samprotavimų mums visiems labai rūpina mūsų ginkluotosios pajėgos problema.

Dar viena pastaba. Jau baigiant darbą, gavau iš Vyriausiojo Štabo organizacijos skyriaus davinius apie mūsų naujokų kontingentą paskutiniųjų 4 metų. Jie žymiai skiriasi nuo teoretinio naujokų kontingento, padėto kariuomenės sudėties apskaitliavimų pagrindan, kurį aš paėmiau iš Lietuvos Statistikos Metraščio. Kodėl toks skirtumas gavosi – neturiu galimybės išaiškinti. Kadangi Statistikos Metraštis yra oficialus leidinys, tai neturiu pamato jam netikėti. Taip pat negaliu ginčyti ir davinių, man post factum prisistų iš Organizacijos Skyriaus. Bet iš esmės, tai atliktojo darbo vertės nemažina. Jei pasirodytų, kad Organizacijos Skyriaus daviniai yra teisingieji, tai visus apskaitliavimus tektų tik perversi sulig šiais pastaraisiais. Kadangi

tada naujokų kontingentas būtų 5–6000 vyrų mažesnis, kaip mano paimtasis iš Statistikos Metraščio, tai manau, būtų galima palikti aktyviajai tarnybai dabartinius 18 mėnesių, kas būtų ne tik sveika kariuomenės mokymo atžvilgiu, bet ir palengvintų puskarininkių parengimo klausimą. Tuo labiau, kad kariuomenės užlaikymo išlaidos, kad ir palikus 18 mėnesių tarnybos laiką, bet sumažinus ikmetinį naujokų kontingentą ant paminėto skaičiaus, vargu ar padidėtų.–

Pasinaudodamas ta proga, prašau Tamstos, aukštai gerbiamas Pone Pulkininke, teiktis priimti mano gilios pagarbos pareiškimus.

K a u n a s.

Gn. št. pulkininkas.

Priedai

- Priedas Nr. 1 – Kr. aps. ministerijos centro schema;
Nr. 1^a – Kr. aps. ministerijos centro sudėtis;
- “ Nr. 2 – Taikos meto kariuomenės organizacijos schema /maksimalė programa/;
- “ Nr. 2^a – Taikos meto kariuomenės sudėtis;
- “ Nr. 2^b – Taikos meto kariuomenės karininkų, sudėtis ginklų rūšimis;
- “ Nr. 3 – Taikos meto kariuomenės kareivių ir puskarininkių sudėtis ginklų rūšimis;
- “ Nr. 4 – Taikos meto kariuomenės organizacijos schema /variantinė organizacija/;
- “ Nr. 4^a – Taikos meto kariuomenės sudėtis;
- “ Nr. 4^b – Taikos meto kariuomenės karininkų sudėtis ginklų rūšimis;
- “ Nr. 5 – Taikos meto kariuomenės kareivių ir puskarininkių sudėtis ginklų rūšimis;
- “ Nr. 6 – Vyriausios Karo Vadovybės Schema;
- “ Nr. 6^a – Ginkluotos karo meto pajėgos schema /maksimalė programa/;
- “ Nr. 6^b – Korpuso organizacijos schema;
- “ Nr. 6^c – Pėstin. divizijos organizacijos schema;
- “ Nr. 6^d – Kavalerijos divizijos organizacijos schema;
- “ Nr. 7 – Ginkluotos karo meto pajėgos schema /variantinė organizacija/;
- “ Nr. 8 – Mobilizuotų tautos pajėgų sudėtis;
- “ Nr. 9 – Mobilizuotų karininkų sudėtis sulig ginklų rūšių ir specialybių;
- “ Nr. 10 – Mobilizuotos kariuomenės kareiviai ir puskarininkai ginklų rūšimis.

Exposé

Lietuvos ginkluotųjų pajėgų organizacijos klausimu

I. Pagrindiniai daviniai.

Valstybės ginkluotųjų pajėgų organizacija priguli nuo sekančių pagrindinių faktorių:

- a/ gyventojų,
- b/ teritorijos,
- c/ krašto materialių išteklių,
- d/ politikos statomų ginkluotosioms pajėgoms uždavinių.

a/ Lietuvos gyventojai.

Dabartiniuose Lietuvos rubežiuose sulig „Lietuvos statistikos metraščio“ 1932 metais gyventojų, mūsų krašto piliečių, buvo

vyrų	–	1.154.283
moterų	–	1.253.060
išviso		2.407.343

su 1933–34 metų natūraliu prieaugliu – apie 2.450.000. Okupuotoje Lietuvos dalyje, sulig lenkų apskaitymais, 1921 metų rugsėjo mėn. 30 d. buvo apie 1.000.000 gyventojų, bet jais tuo tarpu mes nedisponuojame.

Mūsų gyventojų kultūrinis neveau nėra aukštas. Taip pat esame žymiai atsilikę nuo kitų vakarų Europos tautų valstybinio susipratimo bei patriotiniu atžvilgiais. Bet minėtose srityse vyksta jaučiama pažanga: jau turime perteklių jaunų vyrų išėjusių aukštesniąją ir net aukštąją mokyklą, iš kurių galimi, pasirinkti kandidatų į karininkus. Dalis tokių apsišvietusių vaikų, ypač tokių, kurie nepilnai baigė aukštesniąją mokyklą, jau nebetilpsta į karo mokyklą ir karo prievolės atlikti patenka į kariuomenę eiliniams kareiviams, kur jie daro teigiamos įtakos, prisideddami savo žiniomis prie bendro mūsų ginkluotųjų pajėgų kultūrinio ir patriotinio jausmo kėlimo. Dalis jų, atbuvę privalomą karo tarnybos laiką, pasilieka toliau aktyvioje karo tarnyboje ir tampa virštarnybiniais puskarininkais. Analfabetų skaičius eilinių kareivių tarpe neperdidelis, taip, pavyzdin, priimtųjų 1933 metais naujokų skaičius – 11.227 vyrai, mokslo cenzo atžvilgiu jau atrodo šiaip:

visai neraštingų	610 vyrų,
mokančių tik skaityti	93 vyrai
mokančių skaityti ir rašyti /namų mokslo/ ...	5.137 “
išėjusių pradžios mokyklą	4.742 “
išėjusių aukštesniąją mokyklą	529 “
išėjusių aukštąjį mokslą	16 “

Kada pradės reikštis visuotino pradinio mokslo išdavos – mūsų kariuomenėje analfabetų visai nebebus.

Sveikatingumo atžvilgiu, kaip fizinio, taip ir moralinio, mūsų kariuomenei komplektuoti turime daugumoje gana gerą elementą, nes 84 % visų mūsų gyventojų yra kaimo žmonės miesto pagundomis neištvirkinti, iš mažens pripratę prie sunkaus darbo ir gana paprastų gyvenimo sąlygų. Karo tarnybai jie yra visai geri ir iš jų galima parengti gerus karius, neatsižvelgiant konstatuotų pas daugelį jų įvairių fizinių netobulumų, paeinančių nuo vargingų augimo ir brendimo sąlygų.

Tautiniu atžvilgiu Lietuvos gyventojai nėra vienodi, būtent, turime tautines mažumas, dalinai dar nepakankamai persiėmusias Lietuvos valstybiniu susipratimu. Tautinių mažumų yra:

žydų	7,1 %
vokiečių	4,1 %
lenkų	3 %
rusų	2,4 %
baltgudžių	0,1 %
įvairių kitų	1,8 %

Po pažymėjimu „įvairių kitų“ priskaityti ir 34.337 asmenys / 16.084 vyrai ir 18.253 moterys / pasivadinę save „klaipėdiečiais“. Nėra jokios abejonės, kad tai daugumoje yra taip pat lietuviai, tik vokiečių politikos sukklaidinti. Reikia tikėti, kad stiprėjant Klaipėdos Krašto lietuvių tautiniam susipratimui, tautinei neapsisprendusių „klaipėdiečių“ skaičius pranyks ir lietuviai su laiku pasisakys kas jie esą, o tikri vokiečiai – liks vokiečiais.

Bendrai tariant, tautinis Lietuvos gyventojų nevienodumas nėra toks didelis, kuris galėtų mūsų ginkluotų pajėgų organizavimui sudaryti rimto apsunkinimo, ypač dabartinėse Lietuvos sienose, kuriose 80,6 % gyventojų yra vien lietuviai. Tautinės mažumos išsisklaidžiusios po visą kraštą ir todėl lietuviškoje daugumoje visai ištirpsta. Tuo labiau, kad jos, ypač žydai, sudarą net 7,1% visų gyventojų, daugiausia yra miestelėnai, kurių žymus % dėl fizinių trūkumų, karo tarnybai, t.y. tarnybai su ginklu, visai netinka. Pavyzdin,

einant dabartiniu karo prievolės įstatymu, 1933 metais priimtų į kariuomenę naujokų skaičius sulig tautybėmis atrodo sekančiai :

Lietuvių	9888	vyrų	arba	88 %
žydų	486	“	“	4,63%
vokiečių	418	“	“	3,82%
rusų	319	“	“	2,32%
lenkų	47	“	“	0,52%
baltgudžių	6	“	“	0,05%
kitų tautybių ...	63	“	“	<u>0,66%</u>
				100 %

Tik vienas Klaipėdos Kraštas, kur randasi didesnis Lietuvos valstybei neįgalaus elemento skaičius, tebegyvenąs vokiečių iš užsienio skiepijamomis separatistinėmis tendencijomis, reikalauja įnešti atatinamą korektyvą, šiek tiek komplikuojantį mūsų ginkluotų pajėgų, organizavimo problemą. Kita komplikacija kiltų atgavus Vilniaus sritį, kur taip pat rastume nemažai svetimo Lietuvos valstybinei idėjai gaivalo, kuris verstų mus atatinamai aplinkybėms keisti mūsų ginkluotų pajėgų organizaciją. Bet tai jau yra ateities klausimas, kuris tuo tarpu nevaržo mums rankų tvarkyti mūsų ginkluotąsias pajėgas taip, kaip tai būtų tiksliausia dabartinėse, faktinai valdomosiose, Lietuvos sienose.

Tenka dar apsistoti ties gyventojų susiskirstymu profesijomis. Lietuvos Statistikos Metraščių parodo sekantį vaizdą:

76,7 %	visų gyventojų užsiima žemės ūkiu,
6,4 %	“ “ “ pramonė ir amatai,
1,1%	“ “ dirba transporto ir susisiekimo srityse,
2,5 %	“ “ užsiima prekyba,
3,2 %	“ “ “ viešojo pobūdžio tarnyba ir laisv. profesijose,
10,1 %	“ “ užsiima įvairiais verslais.

Ginkluotų pajėgų, atžvilgiu tai parodo, kad mūsų gyventojai sudaro gerą elementą nespecializuotoms karo tarnybos sritims, bet kad specialistų, dirbančių industrijoje ir įvairių amatininkų turime neperdaug. Tai reiškia, kad specialėms ginklų rūšims – ginklininkams, ryšininkams, pionieriams, automobilistams ir t.t. – pakankamo kontingento iš gyventojų tarpo nėra ir minėtus specialistus turi pagaminti sau bei išmokinti pati kariuomenė su pagalba atatinamų mokyklų.

b/ Lietuvos teritorija.

Lietuvos teritorijos, be lenkų okupuotosios srities, dydis – 55.780 kv.

kilometrų. Vilniaus sritis, dabar lenkų okupuota, turi apie 27.000 kv. kilometrų. Kadangi faktinai tos srities, kaip ir jos gyventojų, nevaldome ir dar nežinia kada ją atgausime, tai, kalbant apie dabartinės Lietuvos ginkluotų pajėgų organizavimą, Vilniaus sritį paliekame nuošalyje.

Nepriklausomos, mūsų faktinai valdomos, Lietuvos dalies teritorija, valstybės gynimo tikslui nėra patogi. Jos visos sienos yra atviros, išskyrus tik 90 km. Baltijos pajūrio barą ir žemutinį Nemuną, kuris, drauge su Kuršių marėmis, sudaro karo atžvilgiu rimbą kliūtį, palengvinančią sienos gynimą ties Vokietija.

Lietuvos sienų ilgis yra sekantis:

su Latvija – 570 kilometrų,

su Lenkija – 525 kilm./dabartin.admin.linija/,

su Vokietija – 275 kilm.,

Baltijos jūros – 90 kilm.

Išviso 1460 kilometrai.

Tokioms ilgoms sienoms ginti yra reikalinga skaitlinga kariuomenė, neatsižvelgiant iš kurio kaimyno grėstų pavojus mūsų kraštui: Vokietijos, Lenkijos ar Latvijos pusės. Kadangi šiaurės kaimynas – latvių, tauta, yra lietuvių tautai gimininga ir kadangi su Latvija jokių teritorialių ginčų ar kitokių pagrindinių politinių kivirčių, kurie abi valstybes stumtų ginkluotą konfliktą, neturime, tai, reikia manyti, kad iš Latvijos pusės ginkluoto pavojaus neturėtų kilti. Rimčiausi pavojai, gresia Lietuvai iš kitų dviejų mūsų didžiųjų kaimynų – Vokietijos, kuri pretenduoja Klaipėdos Kraštą ir bendrai svajoja apie ekspansiją į Rytus; ir Lenkijos, – kuri jau laiko pagrobusi mūsų žemės visą trečdalį su Lietuvos sostine Vilniumi ir siekia Lenkijos – Lietuvos unijos atstatymo. Su Rusija tuo tarpu tiesioginės sienos neturime, todėl jos gynimas tėra tolimesnės ateities klausimas. Kol kas iš tos pusės mus saugo Lenkija Daugpilio koridorium, kuriuo lenkai atskyrė Lietuvą nuo teritorialio kontakto su Rusija.–

c / Lietuvos materialiai ištekliai.

Punkte a/ jau minėta, kad 76,7 % visų Lietuvos gyventojų užsiima žemės ūkiu ir tik 6,4 % pramone ir amatais. Tai reiškia, kad Lietuva yra beveik išimtinai vien žemės ūkio kraštas. Jos pramonė yra labai nedidelė ir daugumoje susijusi su žemės ūkio produktų bei ūkio gaminių apdirbimu. Ginkluotų pajėgų organizacijos atžvilgiu, tai turi dvejopą pasekmę; 1/ turime pakankamai savo maisto ir pašaro didesniai kariuomenės skaičiui išmaitinti ir galime patys pagaminti jai aprangą; 2/ ginklus, municiją ir karo

technikos priemones esame priversti pirkti svetur, jei neskaityti nedidelių savo dirbtuvių, kurios užsiima tik nesudėtingais karo reikmenų pataisymais bei remontu. Neturint savo karo pramonės, kuriai, tiesa sakant, Lietuvoje, nesant savo geležies, vario ir akmens anglio, nėra nei realaus pamato, ištikus karui, kada kaimyninių neutralių valstybių sienos ginklų pirkimui užsienyje dėl mūsų užsidarytų, galėtume atsidurti stačiai katastrofalėje padėtyje. Tokios padėties išvengimui, turėtume daugiau susirūpinti jau taikos metu prisipirkti, ar kitaip įsigyti tiek įvairių rūšių ginklų ir municijos atsargų, kiek tai bus reikalinga visoms mūsų valstybės ginkluotoms pajėgoms, kai jos, ištikus karo pavojui, bus ūmai mobilizuotos. Toks ginklų ir municijos sukaupimas iš anksto turi ir neigiamą pusę, nes tie ginklai ir ypač municija gali pasenti ir su laiku likti nebemoderniniais. Bet kitos išeities Lietuvai su vienpusišku žemės ūkiu, kaip ir kitoms, panašioms į Lietuvą valstybėms, nėra, jei neturėti patikimo sąjungininko su savystovia, pajėgia karo industrija. Antra vertus ir strateginės sąlygos, apie kurias bus kalba vėliau, verčia Lietuvą turėti iš anksto paruoštus ginklus visoms mobilizuotoms mūsų karo pajėgoms, nesuvedžiodant ir neprigauliojant savęs viltimis gauti juos trumpiausiu laiku iš eventualaus sąjungininko ar Lietuvai draugingai nusistačiusio kaimyno. Kad didesnio kiekio ginklų ir amunicijos įsigijimas Lietuvos ūkio sąlygose yra labai sunki problema, reikalaujanti milžiniškų išlaidų, aišku kiekvienam, kuris nors byle kiek nusimano moderninės kariuomenės ginklavimo klausimuose. Bet tai nėra nenugalima. Lietuvos ūkis, kad ir vienšališkas, bet jis yra aktyvus ir progresuojantis; gyventojai, palyginant, darbštūs, taupūs ir pakantrūs. Mes pagaminame įvairių produktų daugiau, negu mums patiems yra jų reikalinga. Perteklių parduodame kitoms valstybėms, iš kurių perkame industrijos gaminius, kurių patys pas save negaminame.

Kad šio eksposé perdaug neapsunkinti, čia nepaduodama statistikos daviniių, parodančių Lietuvos ūkio aktyvumą kaip užsienio prekybos atžvilgiu, taip ir prekių bei gaminių progresuojančios apyvartos bei sunaudojimo krašto viduje. Tie daviniai yra paskelbti viešuose Finansų Ministerijos Centralinio Statistikos biuro leidiniuose. Nors bendra pasaulinių prekybinių santykių bei tarptautinės prekių apyvartos depresija prasidėjusi nuo 1931 metų skaudžiai atsiliepė ir į Lietuvos ūkį, bet šis pastarasis vistiek, dėka protingai Lietuvos Vyriausybės ūkio politikai, dėka mūsų krašto gyventojų darbštumui ir jų neišsemiamam pakantrumui laikinus ūkio sunkumus pernešti, lieka ir toliau aktingas ir pažangus. Tai kad ir prie pasunkėjusių tarptautinių prekybinių santykių, nėra pamato nusiminimui bei nustojimui vilties, kad mūsų ūkis ne-

pakeltų didesnių išlaidų, susijusių su reikalingų mums ginklų ir municijos užpirkimu užsienyje. Antra vertus, ginklavimos problema yra pagrindinis valstybės nepriklausomybės laidavimo dalykas, kuriam jokia auka nėra perdidelė. Tik mums trūksta didesnio pasiryžimo santaupas, gaunamas už mūsų ūkio gaminių perteklių, parduodamą užsieniui ar kitaip sunaudojama krašto viduje, nukreipti pirmon eilėn pagrindiniam mūsų valstybės nepriklausomybės laidavimo reikalui – ginklų ir municijos įsigijimui, atsisakant ilgesniam laikui nuo kitų, antraeilė, kartais net liuksusinių, užpirkimų užsienyje ir statybų Lietuvoje, be kurių dar galėtume pakęsti. Neabejotina, kad tuo būdu taupydami, statant valstybės saugumo reikalą pirmon vieton, ir laikydamos vieną kartą ant visados priimto ginklavimos pieno, užsibrėžtą didelę tikslą, kad ir per ilgesnį metų skaičių, atsiektume – reikalingus mobilizuotoms mūsų krašto karo pajėgoms ginklus su atitinkama municijos atsarga įsigytume, kaip juos įsigijo kitos, panašios į Lietuvą, valstybės su vienšališkais ūkiais.

d/ Uždaviniai statomi politikos mūsų ginkluotosioms pajėgoms:

Ginkluotų pajėgų pagrindinė užduotis yra ginti valstybės sienas nuo išorinio pavojaus. Be to, ginkluotos pajėgos, jei jos sveikai organizuotos, sudaro materialę atramą valstybės santvarkos pastovumui ir tuomi prisideda prie išlaikymo krašto viduje tvarkos ir ramumo, be kurių joks valstybinis kuriamasis darbas ir progresas neįmanomi. Tose valstybėse, kurios siekia teritorialinės ekspansijos bei veda imperialistinę politiką, ginkluotos pajėgos tampa ultra priemone tos ekspansijos vykdymui.

Lietuva yra, palyginant, nedidelė valstybė, kuri apie kokiuos nors grobuoniškus tikslus nei svajoti negali. Jos politika siekia tik taikos ir tarptautinio ramumo, kadangi tik prie šių sąlygų ji gali tarpti ir kultūriniai progresuoti. Kiekvienas didesnis ginkluotas konfliktas, ypač tarp mūsų didžiųjų kaimynų, – Vokietijos, Lenkijos ir Rusijos, gali betgi prieš mūsų pačių norą įvelti mus į karą. Antra, tos trys valstybės turi ar gali turėti ateityje tikslų, priešingų Lietuvos nepriklausomumui, būtent,

a/ Vokietija – pretenduoja į mūsų Klaipėdos kraštą ir svajoja apie ekspansiją į Rytus;

b/ Lenkija – turi jau pagrobusi mūsų krašto trečdalį su sostine Vilnium ir tebereiškia tendencijos atstatyti Lietuvos – Lenkijos uniją, ir

c/ Rusija – jei ne dabar, tai ateityje, sustiprėjusi ir sutvarkiusi savo vidaus padėtį ir reikalus Tolimuose Rytuose, gali atnaujinti veržimosi link Pabaltės pajūrio, dėdama pastangas panaikinti ten po Didžiojo karo susikūrusias ne-

priklausomas valstybės – Suomiją, Estiją, Latviją ir Lietuvą. Kitos didžiosios valstybės – Anglija, Prancūzija, Italija ir kiti artimesni Lietuvos kaimynai – Latvija su Estija, – kad ir draugingai nusistačiusios nepriklausomos Lietuvos atžvilgiu, bet jos ar tai randasi tolokai nuo mūsų krašto, kaip, pavyzdin, didžiosios, – Anglija, Prancūzija ir Italija, ar tai, kad ir būdamas arti, kaip pavyzdin, Latvija su Estija, pačios militariniai yra persilpnos, kad galėtų laiku suteikti Lietuvai pakankamos pagalbos. Nesuvedžiodant savęs tolimomis viltimis ir žiūrint į Lietuvos tarptautinę padėtį realiai, tenka konstatuoti, kad mūsų krašto likimas pereina daugiausiai nuo mūsų artimiausiųjų, didžiųjų kaimynų – Vokietijos, Lenkijos ir Rūsijos. Iš jų gali kilti pavojus Lietuvai nustoti savo nepriklausomybės ir atbulai – dėka jų interesų priešingumams Lietuvos atžvilgiu, turime iš jų pagrįstos vilties tą Lietuvos nepriklausomybę išsaugoti. Mūsų politika laviruoja tarp minėtų trijų mūsų kaimynų interesų priešingumų ir varžytinių dėl mūsų krašto. Bet tokia politika, kaip vykusiai ji nebūtų vedama, dar nėra tikras mūsų valstybinio nepriklausomumo laidas. Kaip kiekviena taikos politika, taip ir Lietuvos laviravimo politika, tėra pagalbinė priemonė apsaugoti valstybę nuo išorinio pavojaus. Faktinai politika, siekianti taikos, tik užtęsia ginklo pavartojimo momentą. Paties ginkluoto pavojaus gemalo ji betgi panaikinti negali, jei agresingoji pusė nuo savo ekspansyvinio bei imperialistinio tikslo pati neatsisakys. Kaip jau buvo minėta aukščiau, kiekvienas trijų mūsų didžiųjų kaimynų jau turi dabar ar gali turėti ateityje agresingų tikslų prieš Lietuvą visą ar kurią nors jos teritorijos dalį. Jei tuo tarpu ir atrodo, kad paminėtų valstybių agresingi tikslai, link Lietuvos, būdami esmėje priešingi vieni kitiems, tormozuoja arba net neįtraukia grėšiantį mums pavojų iš tų valstybių, paėmus kiekviena jų atskirai, tai tatau dar nereiškia, kad to pavojaus nebėra. Jis yra ir gali kiekvienu momentu aktyviai pasireikšti, pavyzdin, ar tai susitarus visoms ar dalei minėtų valstybių mūsų sąskaiton, arba joms pačioms tarpusavyje ginkluotai susikirtus. Taip atsitikus, mūsų taiki laviravimo politika nustotų /pamato ant/ kurio ji dabar stovi ir Lietuvos nepriklausomybei laiduoti kitos priemonės nebeliktų, kaip tik mūsų ginkluotosios pajėgos. Kadangi iš kalno negalima žinoti kada tai galėtų įvykti, tai mūsų ginkluotos pajėgos turi būti visados, kiekvienu momentu, pasirengusios minėtą sunkų uždavinį, atlikti. Mūsų politika, numatydama, kad prie tam tikrų, aukščiau apibūdintų, aplinkybių ji toliau taikiomis, diplomatinėmis priemonėmis išsaugoti Lietuvos nepriklausomybės nebegalėtų grėšiantį mūsų kraštui pavojų privalo ne slėpti, bet jį viešai skelbti, kad tuo būdu skatinti netik mūsų ginkluotąsias pajėgas, bet

ir visą mūsų tautą nuolat budėti ir būti visados pasirengus paaukuoti viską sunkiai įgytajai valstybinei Lietuvos nepriklausomybei ginti.

Apart tik ką nurodytos, taip sakant, normalios užduoties, Lietuvos politika stato mūsų ginkluotiesiems pajėgoms dar ir kitą svarbų ir sunkų uždavinį – būti pasirengusioms atvaduoti lenkų okupuotą Vilniaus sritį, jei taikos, t.y. diplomatinėmis priemonėmis to tikslo atsiekti nepavyktų. Prie kokių aplinkybių ir kada Lietuvos politika apeliuos minėtu reikalu /i/ mūsų ginkluotąsias pajėgas, šiandieną sunku numatyti. Žiūrint į Vilniaus vadavimo problemą militariniu atžvilgiu, viena kas yra aišku, tai tas, kad vien savo pajėgomis, kaip jos nebūtų gerai organizuotos, okupuotosios srities nepajėgtume atvaduoti, nes ir ne strategui kartu suprantama, kad pajėgų santikis, būtent, palyginant mūsų pajėgtas su priešu, – Lenkijos, ginkluotomis pajėgomis, tokiam veiksmui yra mums perdaug nepalankus. Privedimas Lietuvos prie izoliuoto, – atskiro konflikto su Lenkija, kuri militariniu atžvilgiu yra daugiau negu dešimteriopei už mus stipresnė, būtų tokia avantiūra, kuri netik Vilniaus mums negražintų, bet dargi gali užsibaigti Lietuvai visai katastrofaliai t.y. turimos dabar valstybinės nepriklausomybės praradimu. Tai būtų tiek neprotingas žingsnis ir klaida, kurios būsinčios mūsų tautos kartos ir Lietuvos istorija niekad mums negalėtų dovanoti. Todėl Lietuvos politikos užduotis yra dėti visas pastangas tam, kad išvengtų atskiro su Lenkija ginkluoto konflikto. Jei nesusirastų galimybės atvaduoti Vilniaus sritį diplomatinio keliu t.y. susitarant su Lenkija geruoju, tai, kad nerizikuoti dabartinės nepriklausomosios Lietuvos dalies laikimu, mūsų politika turėtų stengtis išlošti laiko ir laukti Vilniaus krašto vadavimui patogesnių aplinkybių pavyzdin,

1/ proga Lenkijos konflikto su Vokietija ar Rusija, kuris militarinę Lenkijos galę ant tiek išsemtų, kad ir Lietuva su savo, palyginant, nedidelėmis ginkluotomis pajėgomis įgytų didesnio svorio, ir

2/ suradus Lietuvai tokį sąjungininką, kuris militariniai būtų ir pats pakankamai galingas, kad veikti prieš Lenkiją ir vienkart tuo išlygintų mūsų ginkluotų pajėgų santikį prieš lenkų ginkluotąsias pajėgas. Kaip pirmame, taip ir antrame atsitikime Lietuvos politika tik tada turės svorio t.y. skaitysis su ja mūsų priešas – Lenkija, ir galėsime rasti mums reikalingų sąjungininkų, jei už jos pečių stovės rimta mūsų tautos ginkluota pajėga, nes karo istorija parodo, kad silpno partnerio netik priešas nebijo, bet nebrangina jo ir prietelis. Pagalios, tos tiesos mokina mus ir skaudūs mūsų pačių netolimos praeities patyrimai. Pirmą kartą nustojome Vilniaus daugiausiai tik todėl, kad 1918 metais, kada Lietuvos valstybė pradėjo kurtis, nebuvo tuojuo ener-

gingai imtasi savos ginkluotosios pajėgos organizavimo, o buvo gaišinamas nepaprastai tada brangus laikas bergėdžioms svajonėms parsikviesti Lietuvai nuo bolševikų ginti svetimą kariuomenę, kurios, kaip žinome, niekad iš niekur nesusilaukėme. Antrą kartą nustojome Vilniaus 1920 metais irgi daugiausiai tik todėl, kad tų metų pradžioje, kuomet vyko Lenkų–Sovietų karas, ir bendra padėtis buvo labai miglota, mes netik savo ginkluotų pajėgų nestiprinome, bet dargi paminė tų metų kovo mėnesyje dalį jų buvome demobilizavę, Tiesa, neilgam, nes jau birželio mėnesyje, kada pradėjo aiškėti, kad lenkams kovose su rusų Raud. Armija ima nebesisekti, mes buvome priversti mūsų pulkus skubiai papildyti bei kariuomenę didinti. Bet tai jau buvo pervėlu. Liepos – rugpjūčio mėnesiuose, kada lenkų kariuomenė, rusų Raudonosios Armijos persekiojama, skubiai traukėsi, užleisdama Vilniaus kraštą bolševikams, mes tegalėjome pasiūsti prieš šiuos pastaruosius ir prieš pasitraukiančius lenkus tik skeletinius pulkus, kurių papildymai ant greitųjų pašaukti, neaprėdyti, neginkluoti ir neapmokinti, noroms – nenoroms turėjo būti palikti kariuomenės užpakalyje ir, kaip veiksmuose Suvalkijoje, taip ir neužilgo po to puolant lenkams patį Vilnių, netik jokios naudos neatnešė, bet dargi apsunkino mūsų kariuomenės užpakalį.

Minėtais liūdais patyrimais pamokinti, žiūrėkime, kad panašių klaidų ateityje daugiau nebedarytume. O jų tik tada nepadarysime, jei už mūsų politikos pečių nuolat stovės rimta ginkluota pajėga, organizuota tokiu būdu, kad trumpiausiu laiku galėtų išvystyti maksimalią mūsų tautos militarinį pajėgumą kai mūsų politika pašauks tauta prie ginklo ar tai esamos nepriklausomosios Lietuvos dalies gynimui, ar tai lenkų okupuotosios Vilniaus srities vadavimui. Apibudinus aukščiau, paskiltyse a, b, c ir d, pagrindinius mūsų ginkluotų pajėgų organizavimo davinius, tenka dar, vaizdo pilnumui, nors trumpai apsistoti ties Lietuvos vidaus politine padėtimi, kuri ginkluotų pajėgų organizavime taip pat turi nemažos reikšmės.

Paėmus tą dalyką plačiai ir žiūrint į jį objektyviai, noroms – nenoroms priseina konstatuotą kad mūsų valstybės vidaus politinė būklė, po to, kai ji 1926 metų gruodžio 17 dienos sukretimu buvo nukreipta nuo Lietuvos Steigiamojo Seimo jai nustatytų gairių, naujos, pastovios formos, kuri ir ginkluotosioms pajėgoms suteiktų normales tarpimo sąlygas, nebesuranda ir iki šiol lieka nestabilizuota. Tuomi nenorima leisti į diskusijas ar padėtis prieš 1926 m. gruodžio 17 d. buvo šiuo atveju geresnė ar dar blogesnė, kaip dabar esamoji. Bet norima tik pabrėžti, kad ginkluotos pajėgos gali normaliai tarpti tik normaliose, sveikose ir stabilizuotose valstybės vidaus gyvenimo sąlygose.

Tiesa, 1928 metais buvo okiruota nauja valstybės konstitucija, bet deja ir jos nesilaikoma: iki šiol dar nesudaryti toje konstitucijoje numatytieji valstybės normalaus valdymo organai. Svarbiausia, kad nėra tautos atstovybės, kuri padėtų valstybės Prezidentui, kurio teises sulyg naujaja konstitucija yra labai didelės, kontroliuoti vyriausybės darbus ir kurioje neutralizuotusi bei ramiu būdu išsišlifuotų įvairius, kiekvienoje valstybėje pasitaiką, vidaus politinio gyvenimo užsitvenkimai bei pažiūrų skirtumai. Bet negana to, kad ir su naujosios konstitucijos vykdymu per daug delsema. Pastaraisiais dvejais metais stengiamasi ir pas mus įgyvendinti Tautos vado principą, kaikurių kitų valstybių pavyzdžiu. Neliečiant šio naujo politinio reiškimo iš esmės, tenka betgi pažymėti, kad Tautos Vado sąvoka tik tada valstybės vidaus politikos bei valstybės vidaus santvarkos atžvilgiu yra realus dalykas, jei ta sąvoka remiasi platesnės visuomenės baze, – jei už ją stovi visa tauta, arba bent jos absoliutinė dauguma, pavyzdin, kaip tai dabar yra Vokietijoje. Deja, pas mus tą bazę Tautos Vadui tuo tarpu tesudaro viena politinė – tautininkų partija, kuri pati neparodo nei pakankamos vidutinės disciplinos, būtinos panašiai politinei sistemai, nei didesnio kūrybinio aktyvumo, kuris galėtų patraukti su savim plačiuosius mūsų tautos sluoksnius.

Bendrai sakant, atrodo, kad mūsų vidaus politika po 1926 metų gruodžio 17 dienos sukrėtimo, blaškosi iš vienos pusės į kitą, kopijuoja tai, ką pastebi kitose valstybėse ir, galų gale, lig nebesuranda Lietuvai teisingo kelio. Tuomi ji sukelia prieš save vis daugiau ir daugiau nepasitenkinimo netik vadinamose opozicinėse partijose, užsilikusiose nuo senesnių laikų, bet ir pozicijos – tautininkų sąjungoje, kurioje jau išsiskiria taip vadinamieji „voldemarininkai“ /kurie jug irgi yra tautininkai!/, „tautninkai – aktyvistai“, „tautininkai – demokratai“ ir kt. Savaimi suprantama, kad sulig pasireiškusių politinių srovių ir jų įvairių politinių nukrypimų mūsų vidaus gyvenimą vadovaujančiose viršūnėse, diferuoja ir platesnieji mūsų tautos sluoksniai, žinoma, ant tiek, ant kiek jie iš viso atsiliepia bei dedasi prie politinio gyvenimo. Iš to seka išvada, kad tautos vienijimo ir konsolidavimo srityje mes netik neprogresuojame, bet tebesame panašioje padėtyje, kuri mus privedė prie 1926 metų gruodžio 17 dienos sukrėtimo, bet toliau smulkėjame, ištežtame, o gal ir dar blogiau – pamažu nugimstame visuotinos, politine prasme, demoralizacijos linkme, kurioje vienos, tos pačios tautos sūnūs, formalinei lygus prieš įstatymus ir pilnateisiai krašto piliečiai, faktinai gi pasidaro pusiau beteisai ir mato vienas kitame sau politinį priešą. Kadangi ginkluotosios pajėgos yra ne kas kita, kaip organizuota

tam tikrais pamatais valstybės piliečių dalis, tai paminėta nesveika politinė būklė, ginkluotų pajėgų atžvilgiu, yra begal žalingas dalykas, kuris iš pagrindų paliečia netik jų dvasią, bet ir drausmę, be kurios jokia rimta karo pajėga yra neįmanoma. Kaip ginkluotos pajėgos nebūtų stropiai nuo vidaus politikos negerumų įtakos saugomos, šį įtaka vistiek ir pro griežtos karo drausmės sienas prasiveržia į karių eiles. To mus mokina, kaip kitų valstybių kariuomenių patyrimai, taip ir mūsų pačių gyvenimo faktai: 1927 metų „petruitijada“; 1929 metų „voldemarijada“; 1931 metų „voldemarininkijada“ ir, pagaliao, š. m. birželio 7 dienos įvykiai – jug visa tai yra ne kas kita, kaip išoriniai mūsų ginkluotos pajėgos negalavimo pasireiškimai, pareinanti daugiausiai nuo nenormalių ir nesveikų mūsų valstybės vidaus politinio gyvenimo sąlygų. O kur tų visų atsitikimų psichologinės pasekmės? Mūsų karininkija susiskaldžiusi: vieningos minties ir savitarpio pasitikėjimo vienas kitu beveik joje nebėra, jei neskaityti pasitikėjimo atskirose jų grupėse, pavojingo bendrajai kariuomenės drausmei. Kai dėl karininkų rezervo sudėties, tai ji daugumoje susidarė iš tokių karininkų, kurie ne natūraliu būdu išėjo iš aktyvios karo tarnybos, bet tapo iš jos išstumti ar tai už nusikaltimus prieš karo drausmę, susijusius dažnai su politiniais nesveikumais, ar tai šiaip už įvairius kitus tarnybinius prasižengimus ir intrigas, nesuderinamas su aukštu karininko pašaukimu ir karininko garbe. Aišku, kad paminėtu būdu susidaręs karininkų rezervas yra niekam tikęs ir mobilizuotoms ginkluotosioms mūsų krašto pajėgoms daugeliu atžvilgiu stačiai pavojingas.

Iš to viso, kas aukščiau pasakyta, prisieina padaryti labai rimtą išadą, būtent, kad mūsų politinio gyvenimo nesveikumai yra įleidę labai giliai šaknis į mūsų ginkluotųjų pajėgų organizavimą, kad jį gydyti, jau nebeužtenka vien sausų karo drausmės taisyklių, bet reikia pertvarkyti iš pamatų visą mūsų valstybės vidurinę politinę būklę, neatidėliojant sudarant normalės valstybės valdymo sąlygas ir atstatant tautos vienybę, be kurios sveikos ginkluotųjų pajėgų tarpimas yra negalimas. Kaip prieiti prie pageidaujamo, sveikų, valstybės valdymo sąlygų ir kokios tos sąlygos turėtų būti, – neįeina į eksposė temą. Tai yra svarbi užduotis netik valstybės vyrų, bet ir visų kitų, geros valios ir švaraus patriotizmo, mūsų visuomenės bei politinių veikėjų, kuriems mūsų ginkluotųjų pajėgų, to vienintelio ir tikro mūsų valstybinės nepriklausomybės ramsčio, ateitis turi rūpėti nemažiau, kaip tiems, kurie stovi prie valstybės vairo.

II. Strateginė Lietuvos ginkluotų pajėgų koncepcija

Kaip valstybės ginkluotąsias pajėgas sunaudoja ištikus karui, priklauso nuo aplinkybių, kokiose karo konfliktų išsyla, nuo priešo pajėgų didumo, bei jų veikimo būdo ir nuo karo lauko savybių. Taikos metu apie būsintį valstybės ginkluotųjų pajėgų sunaudojimą ištikus karui galima kalbėti tik teoretiniai, imant samprotavimo pamatan įvairias hipotezes. Bet tokie, kad ir teroretiniai, samprotavimai yra būtinai reikalingi, kad sudaryti sau kurią nors eventualiai mobilią valstybės ginkluotųjų pajėgų koncepciją, nuo kurios labai daug nuguli: taikos ir karo meto kariuomenės organizacija, mobilizacijos ir kariuomenės koncentravimo planų parengimas, pritaikymas numatomiems karo reikalams susisiekiimo priemonių, sutaupymas mobilizuotos, kariuomenės išlaikymui įvairių išteklių: aprangos, maisto, pašaro ir t.t.

Lietuvos ginkluotų pajėgų koncepciją nulemia žemiau sekanti samprotavimai: Eventualūs Lietuvos priešai, pirmoje vietoje, Lenkija, su kuria neturime normalios sienos ir Vokietija, kuri pretenduoja į mūsų Klaipėdos kraštą, paėmus net kiekvieną iš jų atskirai, militariniu atžvilgiu ant tiek yra už mus galingesni, kad, norint eventualiam jų puolimui šiek-tiek rimčiau pasipriešinti, esame verčiami iškart šaukti prie ginklo visas savo pajėgas, kiek tik jų mūsų nedidelė tauta galėtų mobilizacijos atsitikime išstatyti. Koks gi yra tas teoretinis ginkluotų pajėgų skaičius, kuri mūsų tauta galėtų visuotinos mobilizacijos atsitikime išstatyti? Jau prieš 1914–18 metų karą karo teoretikai tvirtino, kad moderninė valstybė, kurioje įgyvendinta visuotina karo prievolė, karo atsitikime, paskelbus visuotiną mobilizaciją, gali pastatyti prie ginklo 1/10 – 1/8 visos tautos. Praeitas karas šią karo mokslininkų nuomonę patvirtino daugiau kaip visų 100 %, nes pavyzdin, Vokietija su Prancūzija, minėtame kare parodžiusios maksimalią savo pajėgų įtempimą net buvo sumobilizavusios 1/6 – 1/5 savo gyventojų. Jei būti kuklesniu ir skaityti, kad Lietuva, teoretiniai imant, turėtų pajėgti savo nepriklausomybės ginimui pastatyti prie ginklo 1/8 visų jos gyventojų, tai iš 2.450.000 gyventojų gautume, apvaliai skaitant, – 300.000 vyrų armiją. Šią teorėtiną išvadą patvirtina ir faktiniai turimas Lietuvos piliečių – vyrų, skaičius nuo 20 iki 45 metų amžiaus, iš kurių ginkluota pajėga sudaroma. Tokio amžiaus vyrų, einant Lietuvos statistikos metraščio daviniais, 1932 metais būta:

Nuo 20 iki 24 metų – 121.473 vyrai,
“ 25 “ 29 “ – 98.457 “
“ 30 “ 34 “ – 67.769 “

“	35	“	39	“	–	52.309	“
“	40	“	45	“	–	46.497	“

Nuo 20 iki 45 metų išviso 386.505 vyrai.

Savaimi suprantama, kad ne visi 386.505 tinka karo tarnybai, ypač veiksmui su ginklu karo lauke. Nuo paminėto skaičiaus priseina nubraukti:

apie 6–8% – netinkamų karo tarnybai dėl ligų ir, bendrai, sveikatos atžvilgiu;

apie 4–5% – esančių valstybės tarnyboje ir nepamainomų dėl įvairių kitų svarbių priežasčių, net ir karo metu;

apie 5–7% – kurie, paskelbus visuotiną mobilizaciją, nestotų, nelegaliai pasišalinę į užsienius ar net perbėgtų į priešų pusę.

Taigi išviso priseina nubraukti 15–20%, arba 77.300 vyrų. Lieka 386.500 – 77.300 = 309.200 vyrų, kurie sudarytų veikiančią armiją su jos visais žmonių rezervais.

300.000 armija galėtume betgi tik tada išstatyti, jei visuotinos karo tarnybos principas būtų tikrai, visoje savo platumoje vykdomas, o ne taip, kaip kad dabar pas mus yra. Ant kiek mes faktinai esame nuo paminėto principo nutolę, bus kalba vėliau.

Antra svarbi aplinkybė, į kurią turi būti atsižvelgta sudarant sau mūsų ginkluotų pajėgų koncepciją yra ta, kad priseina skaitytis su mūsų eventualių priešų galimybe pulti Lietuvą nedeklaruojant šiai pastarajai karo ir nedarant pas save visuotinos mobilizacijos; kitaip sakant – su priešų jėgų, esančių taikos metu prie mūsų sienų, staigių išbrovimu į Lietuvos teritoriją, kad sudaryti byle kokias mūsų pastangas organizuoti pasipriešinimą. Ši kraštutinė hipotezė, mums begal nepalanki, nėra jokia nepagrįsta fantazija:

1/ Lenkija turi Vilniaus ir Gardino srityje taikos metu visa III korpusą, 3 brigadas kavalerijos ir 1 aviacijos pulką.

2/ Vokietija, tuo tarpu turi Rytų Prūsijoje tik vieną – 1–mają Reichswehro diviziją ir 1 kaval. brigadą. Bet jau nebeapslaptis, kad ji savo jėgas Rytų Prūsijoje trigubina ir gal jau visai artimoje ateityje ten jų bus vieton dabartinės vienos pėst. divizijos – tris; vieton kavalerijos brigados – divizija; minimum pulkas aviacijos, pulkas sunkiosios lauko artilerijos ir t.t.

Su tokiomis jėgomis, kaip vienas, taip ir kitas paminėtų, pavojingų mums, mūsų kaimynų pilnai gali pradėti prieš Lietuvą karo veiksmus. Skirtumas tarp judviejų yra tiktai šis: Lenkija, pradėjusi veiksmus prieš Lietuvą jėgomis sutelktomis taikos metu Vilniaus srityje, turi laisvę permesti prieš Lietuvius dau-

giau kariuomenės iš Lenkijos gilumos. Rytų Prūsija gi, atskirta nuo Vokietijos lenkų koridorium, gali susilaukti paramos netaip greitai, nes jėgas tam tikslui siunčiamas iš Vokietijos gilumos turėtų gubanti jūra, kas pareikalautų nemažai laiko, jei, žinoma, neįvyktų tarp minėtų dviejų valstybių susitarimas, sulig kuriuo vokiečiai įgytų teisę nevaržomai gubenti savo karo pajėgas Sausumos keliais per paminėtą Lenkijos teritorijos koridorių. Paprasčiausias būdas apsaugoti valstybės sienas nuo netikėto priešo įsibrovimo būtų – laikyti taikos metu didesnę karo pajėgą specialiai tik paminėtam tikslui: mūsų sąlygose, – bent 3 karo meto sudėties divizijas ir 3–4 kaval, pulkus plius atatinamą kiekį aviacijos, šarvuotųjų automobilių ir lengvųjų tankų. Ši pajėga turėtų būti pilnai apmokinta ir neblogiau už eventualių priešą apginkluota. Jos uždutis – būti kiekvienu momentu pasirengusiai veikti, pridengiant bendrąją vyriausiųjų tautos ginkluotą pajėgų mobilizaciją. Bet deja, šis paprasčiausias ir militariniu atžvilgiu geriausias būdas apsisaugojimui nuo priešo netikėto puolimo, Lietuvai yra nepasiekiamas finansiniu atžvilgiu, nes greta paminėtų aukščiau mobilizacijos priedangos dalių, kurios pačios nesimobilizuoja,; ir kurių kadro negalima naudoti naujokų mokymui t.y. kurios pasipildo apmokintais kareiviais, prisieitų turėti dar tris ar net daugiau pėstininkų divizijų, artilerijos, kavalerijos ir kitokių vienetų, tiesa, sumažintos, taikos metu sudėties, naujokų bei rezervistų mokymui! sudarymui branduolių mobilizuotoms tautos pajėgoms ir parengimui joms karininkų ir pus-karininkų kadro.

Tad tenka jį ieškoti kitos išeities. Nepajėgiant kartu taikos metu išlaikyti ir nurodytą pajėgą saugojimui valstybės sienų nuo netikėto priešo puolimo bei mobilizacijos pridengimui ir antratiek kadrinės kariuomenės naujokų ir rezervistų mokymui ir mobilizaciniais branduoliams bei kadrai parengti būsiančioms mobilizuotosioms karo pajėgoms, noroms–nenoroms, prisieina nuo kurio nors vieno iš paminėtų pageidavimų dalinai atsisakyti antrojo naujai, kuriam skiriama daugiau svorio. Kadangi mobilizacijos priedanga bei apsauga nuo netikėto priešo įsibrovimo į valstybės teritoriją savo esmėje yra antros svarbos dalykas, palyginus jį su bendru valstybės nepriklausomybės ginimu visomis, mobilizuotomis, tautos pajėgomis, tai visas mūsų ginkluotų pajėgų organizavimo svoris turi būti nukreiptas į visuotinos mūsų valstybės pajėgų mobilizacijos parengimą, skiriant priedangos reikalui tik minimalią taikos meto kariuomenės dalį, kad liktų jos galimai daugiau kuo didesniai mobilizacinių branduolių skaičiui sudaryti ir visuotinam tautos apmokiniui kaip vartoti ginklą. Tuo labiau, kad priedangos silpnumą, dalinai galima išlyginti skubiu mobilizacijos pravedimu, kuris mažos valstybės sąlygose yra

pilnai realizuojamas dalykas. Po skubiu mobilizacijos įvykdymu reikia suprasti tik mobilizuotos kariuomenės dalių sudarymą jų mobilizavimuos garzironuose, be jų /jau suorganizuotų / permetimo į rajoną veikiančios armijos koncentravimas, kuris, iš priežasties mūsų krašto keliu ir transporto priemonių neskaitlingumo ir blogo stovio, pareikalaus daugiau laiko, kaip pati mobilizacija. Priešui, staigiai puolančiam, gali pavykti į kaikiurius pasieninius mūsų teritorijos plotus išbrauti, atstumus silpnas mobilizacijos priedangos dalis, pirmu ruožtu, pavyzdin, iki mobilizuojamosios kariuomenės pasieninių garnizonų linijos mobilizuojamos armijos periferijos, kur priedangos dalys, susijungusios su ant greitųjų susimobilizavusiais pasieniniais garnizonais, jau galėtų pareikšti prieš tolesniam slinkimui į mūsų teritoriją rimtesnio pasipriešinimo, stengdamos išlošti daugiau laiko, reikalingo vyriausiųjų mobilizuotosios armijos jėgų sukcentravimui. Tuomi, tiesa sakant, jau nusizengiama mobilizacijos ir karo jėgų sutelkimo principui. Bet, mūsų, sąlygose kitaip vargu ar galima būtų padaryti, neturint jau taikos metu organizuotos, pakankamai stiprios, veikiančios jėgos specialiai mobilizacijos ir kariuomenės koncentravimui laiduoti nuo priešo staigaus išibrovimo į mūsų valstybės teritoriją. Iš to seka išvada, kad panašiam atsitikime, prieš mūsų geriausią norą, turime būti pasirengę, tam tikrą ruožą mūsų žemės, palei sieną, laikinai užleisti priešui. Tai mūsų vyriausių jėgų mobilizacijos, vistik, turbūt nesuardytų, nors dalinai ir nusizengtume paminėtam aukščiau mobilizacijos ir kariuomenės koncentracijos pridengimo principui. Taip nusistačius, galėtume pasitenkinti priedangos dalių kadro proporcija palyginus jį su mobilizaciniu aktyviosios tarnybos kadru, kaip 1:31 žinoma, iš anksto parengus bendrą tautos mobilizaciją taip, kad ją galėtume įvykdyti automatiškai kuo trumpiausiu laiku, pavyzdin į 24–48 valandas. Kaip tą idealą atsiekti, bus plačiau nurodyta specialiame šios studijos skyriuje.

Pavykus mums laimingai praveisti mūsų ginkluotų pajėgų mobilizaciją, nei Lenkija nei Vokietija, jėgomis, kurios taikos metu randasi arti Lietuvos sienų t.y. Vilniaus srityje ir Rytų Prūsijoje, jau nebegalėtų drįsti Lietuvos pulti ir, turėtų, arba pačios mobilizuotis paminėtose srityje ir tam gaisinti laiką, arba bent, kaip jau buvo sakyta, prieš pradėsiant rimtesnius karo veiksmus, sutraukti iš tolesnių savo sričių į Lietuvos pasienius daugiau taikos meto kariuomenės, būtent, nors tiek, kiek turėtų Lietuva, kas savu ruožtu pareikalautų atatinkamo laiko. Kad tai jos ryžtųsi daryti, tenka paabejoti, nes tuomi jos suardytų savo mobilizacinius plenus. Greičiausia, kad jos, ar tai prieš karo veiksmus pradėsi ant ar jau jiems prasidėjus, skelbtų daliną jų

pajėgų mobilizaciją. Paskelbimas gi mobilizacijos, kad ir dalinos, yra tokios rūšies aktas, kuris, kad ir būtų nukreiptas tik prieš Lietuvą, beabėjo, negalėtų likti be politinių, o gal net ir militarinių pasekmių kitų kaimyninių valstybių atžvilgiu. Pavyzdin, Lenkijai paskelbus mobilizaciją Vilniaus srityje, neabejotinai tuo susimastytų, kaip Vokietija, taip ir Sov. Rusi ja, kurios taip pat yra suinteresuotos Lietuva. Antra vertus jų pačių sąskaitos su Lenkija nėra ant tiek išlygintos, kad minėtos valstybės galėtų taip sau, ramiai, žiūrėti iš šalies kaip Lenkija mobilizuoja savo ginkluotąsias pajėgas Kaip Vokietija, taip ir Rusija turėtų pastatyti sau klausimą ar Lenkija, sumobilizavusi didesnes karo pajėgas ir apsidirbusi su maža Lietuva, to laimėjimo paskatinta, nepanorės jo praplėsti toliau, – jau rusų arba vokiečių teritorijų sąskaiton? Jei ne Lenkija o Vokietija pirmoji mobilizuotų Rytų Prūsijoje pajėgas prieš Lietuvą, tai analogingas klausimas kiltų Lenkijai, kuri net dabar, po lenkų–vokiečių taikos pasižadėjimo 10 metų, nėra tikra, kad Vokietija, militariniai sustiprėjusi, nesikėsins atsiimti iš Lenkijos Dancigo koridoriaus ir kitas sritis, prieš 1914 – 18 metų jai priklaususias. Iš to viso seka, kad pats faktas greito didesnių Lietuvos pajėgų mobilizavimo parengimo, verčia eventualesius mūsų priešus, ginkluotam Lietuvos puolimui sustiprinti savo pajėgas irgi mobilizacijos būdu, stato juos prieš sunkins militarinei–politines problemas ir tuo pačiu dalinai atslugina pavojų Lietuvai būti netikėtai priešo užpultai.

Realizavus aukščiau užsibrėžtą idealą mūsų ginkluotų pajėgų mobilizaciją, t.y. sudarius 300.000 vyrų armiją, nežiūrint visų pliusų, kuriuos tuo būdu atsiektume, Lietuvos nepriklausomybės ginimo problema, dar nebus išsemta, jei Lietuvos priešas, ar tai bus Lenkija ar Vokietija, tikrai bus pasiryžęs prieš mažą mūsų kraštą pakelti ginklą. Turėdamas daug daugiau pajėgų, kaip Lietuva, priešas gali ją pulti, kad ginklo pagelba atimti iš mūsų sunkiai iškovotą valstybinę laisvę. Tame atsitikime mums, kaip ir kiekvienai tautai, branginančiai savo laisvę, nieko kito nebeliktų, kaip pasitikėti Aukščiausiojo palaima mūsų karvedžiams ir mūsų ginklams karo operacijose, kurių pasekmingumas pereina nuo labai daug aplinkybių, kartais net atsitiktinų. Visų jų čia neminėsime. Apsistosime tik ties svarbesniosiomis:

- a/ ginkluotų pajėgų dvasios, jų patriotiškumo ir karinio apmokimo;
- b/ jų apginklavimo;
- c/ tinkamo išstudijavimo savybių numatomo karo lauko ir, eventualiai, jo patobulinimo fortifikaciniais įrengimais dar taikos metu;
- d/ aprūpinimo apranga, maistu, pažaru ir municija;
- e/ karo vadovybės, kariuomenės dalių ir, bendrai vadovaujančiojo ka-

rininkų personalo ir štabų išmokslinimo kariuomenei vadovauti karo apys-
tovose;

f/ priešoj pajėgų, nukreiptų prieš Lietuvą ir jų veikimo būdo, ir
g/ karo vadovybės talento.

Visos aplinkybės, paminėtos nuo a iki e pareina nuo mūsų pačių: nuo mūsų tautinio susipratimo, nuo mūsų pasiryžimo užsibrėžtą tikslą atsiekti, nuo mūsų kūrybinės energijos, nuo mūsų darbingumo, nuo mūsų finansinio pajėgumo ir, bendrai, nuo mūsų pačių sugebėjimų. Aplinkybės gi paminėtos punktuose f ir g pareina nuo priešoj ir nuo vykusio parinkimo Vyriausiojo Karo Vado, kuriuo gali būti ne kiekvienas eilinis generolas, bet karys, Dievo apdovanotas netik būtinomis tai atsakingiausiai prieš valstybės likimą ir jos istoriją vietai tvirto būdo ir kitomis didelio stratego kvalifikacijomis, bet ir aukštu talentu ir laime karo veiksmuose.

Kaip karo operacijos vystysis, iš kalno niekas negali žinoti, ypač tame atsitikime, kai priešas paima puolimo iniciatyvą. Taikos metu galima tik bendrais bruožais, problematiniai, užsibrėžti bendrą būsinčių karo veiksmų uždavinį. Atsižvelgiant numatomų politinei–strateginių sąlygų ir mūsų politikos siekiamų tikslų, galėtame pastatyti sau sekantį uždavinį:

Stengtis pagelba karo operacijų išlošti galimai daugiau laiko, kadangi priešoj pajėgos, mestos prieš Lietuvą, kaip numatoma, bus už mūsų mobili-
zuotosios, žymiai skaitlingesnės, Nusizengtume karo meno principams, jei nepagrįstai rizikuotume su tokiu priešu lemiančias kautynes, neturėdami pakankamai vilties jas laimėti. Jas gi pralaimėjus – būtume tuojau priešoj priversti padėti ginklus: valstybinė Lietuvos nepriklausomybe į kelias karo dienas būtų prarasta. Operuodami kitokiu būdu, t. y. iškart neįsileisdami su galingesnio už mus priešoj vyriausiomis jėgomis į lemiančias kautynes, bet tik, visokiais būdais stabdydami jo slinkimą pirmyn, galėtume, atsižvelgiant mūsų teritorijos gilumos, išlošti bent 2–3 mėnesius laiko. Mūsų diplomatija galėtų tą laiką sunaudoti tam, kad surasti Lietuvai tokį sąjungininką, kurio įsimašymas priverstų priešą nuo tolesnio Lietuvos puolimo susilaikyti ir ant tiek pakeistų pajėgų, santikų mūsų karo vadovybės naudai, kad iš stabdomųjų karo veiksmų galėtume pereiti į bendrą priešpuolimą, kad priversti priešą iš Lietuvos teritorijos pasitraukti ir vienkart paliuosuoti Vilniaus sritį, jei tas priešas bus Lenkija. Atsiekus šį didelį laimėjimą, ir jei naujų uždavinių, pareinančių iš susitarimo su eventualiu sąjungininku, nekiltų, dalį savo jėgų galėtume paleisti kad atpalaiduoti mūsų ūkį nuo nepaprasto įtempimo ir užimti toliau observacinę padėtį. Jei sąjungininko nepavyktų surasti, tai,

užtęsus stabdomuosius veiksmus iki paskutinės galimybės, mūsų karo vadovybei nieko kito nebeliktų, kaip prašyti mūsų Užsienių Reikalų Ministerijos ginkluotą konfliktą likviduoti taikos derybomis, kol priešas paskutinėse, lemiančiose, kautynėse dar nebus galutinai sutripęs mūsų pulkų vėliavų.

Antra vertus, per laimėtą laiką, kaip sakiau 2–3 mėnesius, suspėtų griežčiau pasireikšti prieš Lietuvos užpuoliką pasaulinė opinija – Tautų Sąjunga ir ypač valstybės, daugiau suinteresuotosios Lietuvos, kaip nepriklausomos valstybės, egzistavimu, ir gal suteiktų mums nors diplomatinės paramos taikos derybose, kas mūsų diplomatijai būtų labai svarbu.

III. Taikos metu organizacija.

Atsižvelgiant šio exposé I ir II skyriuose išdėstytų saprotavimų ir galimybių, kad atsiekti užsibrėžtos karo meto pajėgų greitą ir maksimali sumobilizavimą, reiktų taikos meto kariuomenę organizuoti žemiau nurodytų būdu:

- A. Krašto Apsaugos Ministerija
- B. Sienų priedanga
- C. Teritorialinė kariuomenė
- D. Kariuomenės mokymas.
- E. Taikos meto kariuomenės išlaidos.

A. Krašto Apsaugos Ministerija (žiur. priedą Nr. 1)

Vyriausioju ginkluotų pajėgų viršininku, kaip taikos, taip ir karo metu, yra ir gali būti tik asmuo, stovįs visos valstybės prišakyje. Mūsų sąlygose – Respublikos Prezidentas. Bet jis pats, užimtas bendrais valstybės reikalais, visų ginkluotų pajėgų asmeniškai tvarkyti ir jomis vadovauti negali. Tiems tikslams jis skiria Krašto Apsaugos Ministerį, politinei atsakingą, kuris ir vykdo Respublikos Prezidento valią ginkluotų pajėgų valdymo ir jų karui perengimo atžvilgiu. Bet kadangi Krašto Apsaugos Ministeris, kaip politinei atsakingas ir narys Ministerių Kabineto, nėra pastovus ir be to gali būti ne specialistas kariuomenės organizavimo srityje, tai jam į pagalbą statomas kitas asmuo, Krašto Apsaugos Ministeriui betarpiškai priklausąs, – Vyriausias Kariuomenės Inspektorius, tiksliausiai generolas, kuriam Respublikos Prezidentas numato pavesti ginkluotų pajėgų vadovavimą ištikus karui. Kitaip neturėtų būti, nes tik tas asmuo, kuriam numatomą pavesti vadovavimą visų ginkluotų pajėgų karo metu, bus, asmeniškai ir savo garbės atžvilgiu, nekal-

bant jau apie nepaprastą svarbą valstybei jos ginkluotų pajėgų tinkamo, pasekmingo, vadovavimo, suinteresuotas parengti taikos metu ginkluotas pajėgas taip, kad užtikrinti sau ir visam kraštui karo laimėjimą. – Antra vertus, stovėdamas jau taikos metu kariuomenės priešakyje ir visą laiką jauzdamas ant savo pečių milžinišką atsakomybę, kurią ant savo galvos apsiėmė, – Vyriaus Kariuom. Inspektorius turi vienintelę proga vadovaudamas didesnėmis taikos meto kariuomenės masėmis laike rudens pratimų ir tą kariuomenę gerai pažindamas, asmeniškai tobulintis bei pasirengti mobilizuotų tautos pajėgų vadovavimui karo metu.

Kadangi Vyriausias Kariuomenės Inspektorius, paminėtas prasmė supras tas, tuo būdu darosi valstybės santvarkoje labai reikšmingu faktoriumi, tai, išvengimui galimų nesusipratimų su pastatytuoju aukščiau už jį Krašto Apsaugos Ministeriu, tarp šio pastarojo ir Vyriausiojo Kariuomenės Inspektoriaus turi būti nustatyti aiški santikiai. Grynai specialiuose kariuomenės organizavimo ir mokymo klausimuose turi būti palikta jam prideramas savistovumas. Gi politikos ir biudžetiniuose klausimuose – dominuoja Kr. Aps. Ministeris ir šio pastarojo nurodymai yra Vyriaus. Kariuomenės Inspektoriui privalomi. Bet kadangi griežtos ribos tarp grynai karinių ir grynai politinių bei biudžetinių klausimų, nuo kurių taip pat priguli ginkluotų pajėgų būklė, dažnai negalima pravesti, tai Vyriausiajam Kariuomenės Inspektoriui turi būti suteikta galimybė pareikšti savo nuomonę, kaip Respublikos Prezidentui, taip ir Ministeriu Kabinete, kuomet minėtose instancijose būna svarstomi klausimai, pagrindinei paliečia kariuomenę, būtent,

a/ bendra valstybės karo politika, kaip užsienio, taip ir vidaus;

b/ Krašto Apsaugos Ministerijos biudžetas;

c/ Karo prievolių įstatymai;

d/ Ginklavimo planai;

e/ Pareigos uždedamos kitoms ministerijoms mobilizacinio pasirengimo atžvilgiu.

Savaime suprantama, kad Vyriausias Kariuomenės Inspektorius, subordinuotas Krašto Apsaugos Ministeriui ir prieš šį pastarąją atsakingas, kitos hierarchinės atsakomybės ant savęs imti negali ir todėl kaip Ministerių Kabineto posėdžiuose taip ir kituose vyriausybės pasitarimuose, pavyzdin, pas Respublikos Prezidentą, sprendžiamojo balso neturi. Jei svarbiais, jo supratimu, kariuomenę liečiančiais klausimais, jis nerastų Vyriausybės pritarimo, tai jam kitos išeities nelieka, kaip prašyti Krašto Apsaugos Ministerį, atleisti nuo Vyriaus. Kariuomenės Inspektoriaus pareigų. Žemiau paduodamos

Krašto Apsaugos Ministerijos schemos pagrindu padėtis principas pareigų padalinimo tarp Krašto Apsaugos Ministerio ir Vyriausiojo Kariuomenės Inspektoriaus ta prasme, kaip aukščiau buvo minėta, atitinkamai sugrupuojant tiems dviem kariuomenės viršininkams subordinuotas šias įstaigas:

a/ Krašto Apsaugos Ministeris

kariškis, gali būti ir civilis.

Krašto Apsaugos Ministeriui, apart Vyriausiojo Kariuomenės Inspektoriaus, betarpiai dar priklauso:

1. Ministerio Valdybos Viršininkas,
2. Ginklavimos Viršininkas,
3. Kariuomenės Intendantas,
4. Karo Sanitarijos Viršininkas,
5. Karo Veterinarijos Viršininkas,
6. Kariuomenės būtų Viršininkas,
7. Įvairių tikybų vyriausieji kapelionai.

Pastabos:

I. Tiekimų Viršininkas, kaip bereikalingas tarpininkas tarp Ministerio ir svarbiausių kariuomenės aprūpinimą organų, panaikinamas. Kartu panaikinama ir jo Valdyba.

II. Ginklavimo Viršininkas, kariuomenės Intendantas, Karo Sanitarijos ir Karo Veterinarijos Viršininkai visais jų sritis liečiančiais – užsakymų ir užpirkimų klausimais – bendrai, piniginiiais dalykais ir finansinės atskaitomybės atžvilgiu turi reikalą tik su Kr. Aps. Ministerių, kuriam jie patiekia savo pasiūlymus ir gauna betarpiai Ministerio sutikimą užsakymus ir užpirkimus vykdyti, o taip pat atsako prieš Ministerį už pasekmes. Jie gauna iš Vyriaus. Kariuomenės Inspektoriaus informacijų ir nurodymų kiek, kokių reikmenų bei ginklų, iki kada ir kur juos pristatyti, o taip pat bendrų nurodymų mobilizacijos parengimo atžvilgiu.

III. Aviacijos Viršininkas, priklausydamas betarpiai Vyriaus. Kariuomenės Inspektoriui, užsakymų ir užpirkimų bei finansinės atskaitomybės atžvilgiu turi teisę kreiptis į Kr. Aps. Ministerį betarpiai ir minėtais reikalais atsako prieš šį pastarąjį.

IV. Taupumo sumetimais dabartinis Kariuomenės Teismas ir jo prokuratūra panaikinami. Prie Kr. Aps. Ministerijos, būtent IV-me Ministerio Valdybos skyriuje, paliekamas tik nedidelis karo teisėjų ir karo tardytojų skaičius. Karių nusikalstamas bylas sprendžia bendri valstybės teismai, užlai-

komi Teisingumo Ministerijos, prisilaikydami bendrų baudžiamųjų normų, tik atitinkamai padidinamų karių nusikaltimuose. Tose karių bylose Kr. Aps. Ministerija siunčia savo atstovus, Karo teisėjus su sprendžiamuoju balsu, o pačias į bylas parengia karo tardytojai.

1. Ministerio Valdyba.

Organas, kuris paruošia Ministerio betarpinėje kompetencijoje esančius klausimus ir suprojektuoja atitinkamus raštų projektus. Ministerio valdyba susideda iš sekančių dalių:

Valdybos Viršininkas – brigados generolas

I. Skyrius

- bendri reikalai
- karo politika
- politiniai– personaliniai karininkų dalykai
- karo stovio reikalai
- karo cenzūra
- ryšis su polit. Policija
- svetimu valstybių karo attaches

II. Skyrius

- biudžetas, jo susatymas, jo vykdymo eiga ir ataskaita
- mobilizacijos finansavimas
- kreditų atidarymas ir uždarymas
- pensijų reikalai

III. Skyrius

– aptarnavimas ministerijos karininkų algomis ir viso centrinio aparato ūkio atžvilgiu

- karininkų pašalpos
- karininkų taup. kasa.

IV. Skyrius

- karo teisėjai, karo tardytojai, karių teisminės bylas, juriskonsultas

V. Kanceliarija

– aptarnauja Krašto apsaugos ministerio valdybos skyrius. Karo archyvas. Krašto apsaugos ministerijos spaudos leidinių reikalai ir už juos atsiskaitymai.

VI. Karo muziejus

Skyrių Viršininkai:

- I. Pulkininkas. gn. št. karininkas

- II. Pulkininkas leitenantas – administracijos karininkas
- III. Pulkininkas leitenantas, admin. karininkas,
- IV. Pulkininkas, teisininkas
- V. Majoras, gali būti adm. Karininkas
- VI. Atsargos karininkas, laisvai samdomas

2. Ginklavimos valdyba

Viršininkas – brigados generolas.

I. Skyrius

- užpirkimai užsienyje ir užsakymai Lietuvoje
- ginklų statistika
- mobilizaciniai pasirengimai
- pinigine atskaitomybė
- techninio ginklavimo valdybos personalo papildymas

II. Skyrius

- pėstinos ir kavalerijos ginklai ir amunicija
- techninės studijos
- priėmimo sąlygos
- techninis pėst. Ginklų patikrinimas
- konstrukcijos braižiniai

III. Skyrius

- artilerija ir jos amunicija
- techninės studijos
- priėmimo sąlygos
- techninis patikrinimas
- konstrukcijos braižiniai

IV. Skyrius

- karo technikos reikmenis: pionierių, ryšių, auto ir šarvuočių turtas

ir benzinas

- vežimai
- techninės studijos
- priėmimo sąlygos
- techninis patikrinimas
- konstrukcijos braižiniai

V. Skyrius

- ginklų ir karo technikos reikmenų išskirstymas kariuomenės dalims

bei tiekimas

- sandėliai
 - ginklininkų parengimas
 - darbininkų kuopa
 - VI. Laboratorija
 - ginklų, karo technikos reikmenų bandymai. Sprogstamosios medžiagos tyrinėjimas
 - VII. Priešdujinė apsauga
 - VIII. Kanceliarija
 - aptarnauja visus ginkl. valdybos skyrius
 - IX. Ginklų ir technikos reikmenų dirbtuvės
- Skyrių viršininkai:
- I. pulkininkas: – gn. št. karininkas ir inžinierius
 - II. ir IV. pulkininkai leitenantai – inžinieriai konstruktoriai
 - III. pulkininkas leitenantas – inžinierius
 - V. pulkininkas leitenantas, gn. št. karininkas ir inžinierius
 - VI. pulkininkas leitenantas – chemikas
 - VII. majoras – chemikas
 - VIII. majoras, administracijos karininkas
 - IX. inžinieriai, įvairaus karinio laipsnio, gali būti ir laisvai samdomi.

3. Kariuomenės Intendantūra.

Kariuomenės intendantas – brigados generolas.

- I. Skyrius
 - užpirkimai ir užsakymai
 - mobilizacijai pasirengimas
 - Intendantūros personalo papildymas
- II. Skyrius
 - maistas ir pašaras
 - sandėliai
 - kepiklos
 - malūnai
- III. Skyrius
 - apranga
 - sandėliai
 - dirbtuvės
- IV. Skyrius
 - piniginis aprūpinimas

– ataskaita

V. Skyrius

- maisto, pašaro ir aprangos tyrinėjimai
- davinio nustatymas

VI. Kanceliarija

- aptarnauja visus skyrius

VII. Gurguolės vienetas

Skyrių viršininkai:

I. Intendantūros pulkininkas, gn. št. karininkas

II III. Intendantūros pulkininkai leitenantai

IV. majoras, administracijos karininkas

V. majoras, intendantūros karininkas ir chemikas

VI. įvairių laipsnių rikiuotės arba intendantūros karininkai.

4. Karo Sanitarijos valdyba.

Viršininkas – brigados generolas.

I. Skyrius

- sanitarijos karininkų papildymas ir tarnybos eiga
- sanitarijos puskarininkų ir sanitarų parengimas
- bendri mobilizacijai parengimai
- formavimas evakuacinių priemonių paskelbus mobilizaciją
- evakuacijos priemonių mobilizacijai sandėliai

II. Skyrius

- kariuomenės higiena
- ambulatorinis gydymas
- evakuacija taikos ir karo metu
- reikalai susiję su mediciniškų ir chirurginių gydymu karių taikos ir

karo metu valstybės, savivaldybių ir privatiškose ligoninėse

- sanitarijos statistika

III. Skyrius

– sanitarijos reikmenų parūpinimas, tiekimas jų kariuomenės daliniams ir atskaitomybė

- sudarymas mobilizacinių išteklių
- mediciniška laboratorija
- vaistų ir perrišamosios medžiagos sandėliai

IV. Kanceliarija

- aptarnauja visus karo sanitarijos valdybos skyrius

Skyrių viršininkai

- I. gyd. pulkininkas, gn. št. karininkas
- II. gyd. pulkininkas leitenantas
- III. provizorius – majoras
- IV. kapitonas, adm. karininkas

Pastaba: Taupumo sumetimais Krašto apsaugos ministerija taikos metu jokių karo ligonių, išskyrus kariuomenės dalių ambulatorijų, nelaiko. Susirgę ar susižeidę kariai, mediciniškam bei chirurginiam gydymui perduodami atitinkamoms valstybės, savivaldybių ir privatiškoms ligoninėms, kurioms už tai apmoka Vidaus reikalų ministerija, kur sudaromas tam tikras, visai valstybei bendras, Sveikatos departamentas. Mobilizacijos atsitikime šio departamento žinion pereina visi Lietuvos gydytojai, provizoriai ir visos ligoninės ir vaistinės, kaip valstybinės, taip ir privatiškos. Kaip šis visas medicinos personalas ir gydymo įstaigos, kaip esamas taikos metu, taip ir organizuotinos mobilizaciją paskelbus, sunaudoti mobilizuotos kariuomenės ir tautos reikalams, karo sanitarijos valdyba drauge su Vidaus reikalų ministerijos Sveikatos departamentu, prisilaikant bendrų Generalinio štabo nurodymu, parengia taikos metu atitinkamus planus, kuriuos tvirtina Vyriausioji Krašto gynimo taryba. Tai kad ir karo atsitikime, Krašto apsaugos ministerija atpalaiduojama nuo sužeistų arba susirgusių karių gydymo. Visus, kas ginklo valdyti nebegali – perduoda bendrai valstybės globai, ir visa savo energija nukreipia vien svarbiausiąją savo uždaviniui – valstybės gynimui pagalba fiziniai sveikos, galinčios ginklų valdyti, pajėgos. Visus susirgusius ir sužeistus, suteikus jiems pirmųjų, reikalingiausiąją pagalbą – evakuoja į įvairias gydymo įstaigas, esančias Vidaus reikalų ministerijos Sveikatos departamento žinioje. Tuomet karo sanitarijos valdybos užduotis, kaip taikos, taip ir karo metu, baigiasi.

5. Karo veterinarijos valdyba.

Viršininkas – pulkininkas

I. Skyrius

- veterinarijos karininkų papildymas ir tarnybos eiga
- veterinarijos puskarininkų ir žemesnio veterinarijos personalo parengimas
- specialistu – kalvių parengimas ir priežiūra
- bendri mobilizaciniai parengimai
- formavimas evakuacinių priemonių mobilizaciją paskelbus
- evakuacijos priemonių mobilizaciniai sandėliai

II. Skyrius

- arklių higiena
- arklių ambulatorinis gydymas ir izoliavimas
- evakuacija taikos ir karo metu
- reikalai susiję su evakuotų arklių gydymu žemės ūkio ministerijos ir

kitokiose veterinarijos ligonėse

- veterinarinė statistika

III. Skyrius

– veterinarijos reikmenų parūpinimas, tiekimas jų kariuomenės daliniams ir atskaitomybė

- sudarymas mobilizacinių išteklių
- vaistų ir perrišamosios medžiagos sandėliai
- veterinariniai tyrimai

IV. Kanceliarija

- aptarnauja visą karo veterinarijos valdyba

Skyrių viršininkai

I. veterinarijos pulkininkas leitenantas – gn. št. karininkas

II. veterinarijos majoras

III. veterinarijos kapitonas, provizorius kapitonas

IV. kapitonas, administracijos karininkas

Pastaba: kaip karo sanitarijos, taip ir karo veterinarijos srityje, Krašto apsaugos ministerija specialių veterinarijos ligoninių nei taikos nei karo meta neturi, išskyrus kariuomenės dalių, veterinarinių ambulatorijų, kur sužeistiems ar susirgusiems gyvuliams suteikiama reikalingiausia, pirkioj i pagalba. Po to jie evakuojami ir perduodami Žemės ūkio ministerijos ar kitoms civilėms veterinarinio gydymo įstaigoms, Žemės ūkio ministerijos lėšomis išlaikomoms, gydymai tos ministerijos lėšomis. Ištikus mobilizacijai, kalbamos ministerijos veterinarijos ligoninės atitinkamai praplečiamos ir įkuriamos naujos, sulig karo veterinarijos drauge su Žemės ūkio ministerijos veterinarijos skyriumi paruoštais mobilizaciniais planais, sudarytais prisilaikant Generalinio štabo bendrų nurodymų, ir Vyriausios krašto gynimo tarybos patvirtintais.

6. Kariuomenės butų valdyba.

Viršininkas – pulkininkas / inžinierius /

I. Skyrius

- esamų kareivinių technikinė priežiūra
- kareivinių remontai

- naujų kareivinių statymas
- šaudyklų įrengimas
- kitokios statybos

II. Skyrius

- šviesa
- kuras
- rakandai
- asenizacija
- kanalizacija
- vandens tiekimas

II. Kanceliarija

- valdybos susirašinėjimas su kitomis įstaigomis
- pinigine atsakomybė

Skyrių viršininkai :

I. pulkininkas–leitenantas, inžinierius

II. majoras, inžinierius

III. kapitonas, adm. Karininkas

7. Ivaikių tikybių karo kapelionai / p. m. /

Vyriausias kariuomenės inspektorius.

Korpuso generolas.

Vyriausiam kariuomenės inspektoriui betarpiai priklauso:

1. Generalinio štabo viršininkas

2. Ginklų rūšių inspektoriai:

- pėstininkų inspektorius
- artilerijos inspektorius
- kavalerijos inspektorius
- pionierių inspektorius
- ryšių inspektorius

3. Karo apygardų viršininkai

I. karo apygardos viršininkas

II. karo apygardos viršininkas

III. karo apygardos viršininkas ir Kauno įgulos viršininkas

4. karo aviacijos viršininkas

5. generalinio štabo akademijos viršininkas

6. karo mokyklos viršininkas

7. Lietuvos šaulių sąjungos viršininkas
8. Lietuvos kariuomenės kūrėjai, Savanorių sąjungos inspektoriai
9. Krašto apsaugos ministerijos rūmų komendantas ir kiti atskirų dali-
nių vadai, nepriklauso karo apygardoms

1. Generalinis Štabas

Gen. Štabo viršininkas – divizijos generolas.

I. Skyrius

- kariuomenės mokymas ir auklėjimas
- manevrai
- kadro pratimai
- karo žaidimai
- karo operacijos
- paradai
- sienų apsauga
- jūros kranto apsauga
- kariuomenės švietimas
- jaunuomenės auklėjimas
- karo spauda
- kariuomenės biblioteka

II. Skyrius

- svetimų kariuomenių studijavimas
- žvalgyba ir kontržvalgyba
- informacijų tarnybos karininkų parengimas

III. Skyrius

- kariuomenės organizacija
- kariuomenės papildymas taikos ir karo metu
- kardo tarnybos eigos tvarkymas
- mobilizacijos planai ir jų vykdymas

IV. Skyrius

- kariuomenės aprūpinimo planai taikos ir karo metu
- kariuomenės transportas
- kariuomenės užpakalio organizacija
- karo žandarmerijos parengimas
- geležinkelių, plentų ir tiltų apsauga
- evakuacija

V. Skyrius

– karo topografija ir žemėlapių atskaita

VI. Adjutantūra

– karininkų personalias bylos, drausmės dalykai ir apdovanojimai.

Skyrių viršininkai :

I. II. III ir IV – pulkininkai, gen. št. karininkai. I. Skyriaus viršininkas gali būti brigados generolas

V. – pulkininkas leitenantas, topografas

VI. – majoras, gen. št. karininkai

PASTABA I. Generalinio štabo viršininkas yra artimiausias, intymus vyriausiojo kariuomenės inspektoriaus padėjėjas visais taikos ir karo meto kariuomenės reikalais. Jis, pagalba štabo, parengia visus kariuomenei organizuoti, mokyti, apginkluoti ir mobilizuoti reikalingus planus, prisilaikydamas Vyriausiojo kariuomenės inspektoriaus nurodymų. Tuo būdu jis paliuosuoja Vyriausiąją kariuomenės inspektorenę nuo visu. štabo mašinerijos smulkmenų, t. y. nuo visokio biurokratizmo, ir suteikia jam galimybės pašvęsti visą savo energiją kariuomenės auklėjimui, jos dalių asmeniškam lankymui ir jos efektyviam vadovavimui.

Tais atsitikimais, kada Vyriausias kariuomenės inspektorius yra išvykęs lankyti kariuomenės dalis, kad kariuomenės vadovybės darbas per tą laiką nesusitrukdytų, Generalinio štabo viršininkas turi iš Vyriausiojo kariuomenės inspektoriaus nuolatinį įgaliojimą bėgamuosius reikalus referuoti Krašto apsaugos ministeriui betarpiu ir Vyriausiojo kariuomenės inspektoriaus vardu atstovauti, šio pastarojo pageidaujamoje dvasioje, kariuomenės reikalus visose kitose vyriausybės instancijose.

PASTABA II: Dabartinių Generalinio štabo valdybos ir administracijos valdybos viršininkų vietos panaikinamos. Taip pat panaikinami dabartiniai Rikiuotės skyrius ir Spaudos ir švietimo skyriai. Darbas pirmojo padalinamos tarp III Skyriaus, Adjutantūros Generalinio štabo ir I skyriaus ministerio valdybos. Darbas antrojo – padalinamas tarp ministerio kanceliarijos /kariuomenės spaudinių išleidimas/ ir I skyriaus Generalinio štabo. Taip pat pertvarkoma ir dabartinė Karšto apsaugos ministerijos kanceliarija, būtent, iš jos kompetencijos išimama visa tai, kas pridera Generalinio štabo skyriams ir Adjutantūrai, o paliekama vien raštai, liečia Krašto apsaugos ministerio darbą, ministerio valdybos apimamą.

2. Ginklų rūšių inspektoriai.

Jų funkcijos yra suprantamos, t.y. tokios, kaip visose kitose valstybėse, Sujungimas pėstininkų ir artilerijos inspektavimo į tebeveikiančią pas mus

Kariuomenės inspekciją buvo tokios rūšies novumas, kurio niekur kitur nematyti ir kuris faktiniai tėra nesveikas karo vadovybės šakų supainiojimas, privedęs prie nemalonių intrigų aukštųjų kariuomenės viršininkų tarpe. Todėl Kariuomenės inspekcijos vieta panaikinama ir gražinamos atskiros pėstininkų ir artilerijos inspekcijas, kitų, daugiau už mus prityrusių, valstybių pavyzdžiu. Atskirų ginklų rūšių inspektoriai mūsų kariuomenės sąlygose galėtų būti sekančio rango:

Pėstininkų Inspektorius – brigados generolas

Artilerijos “ “ “

Kavalerijos “ “ “

Pionierių “ pulkininkas

Ryšių “ pulkininkas

3. Karo apygardų viršininkai

Iš viso tris – divizijų generolai.

Jų buveinės: I Panevėžyje

II Panemunė (prie Kauno)

III Šiauliuose.

Be to, Kaune sudaroma atskira ėgulos viršininko, brigados generolo, vieta. Tai yra būtinai reikalinga vidujinei tvarkai palaikyti, palyginant, dideliame Kauno garnizone, susidedančiame iš įvairių–įvairiausių kariuomenės dalių ir karo įstaigų. Kadangi Kaunas yra laikina Lietuvos sostinė, kur yra susitalpinusios visos mūsų vyriausybės centrinės įstaigos ir kur laikas nuo laiko kyla politinių neramumų, tai ėgulos viršininku gali būti tikrai pilnai patikimas esamai Vyriausybei generolas. Divizijos vadas, kuriam pirmiausia rūpi jo karo apygardos grynai kariški reikalai, tų reikalų tiek daug turi, kad Kauno ėgula, ypač jos politinė ištikimybė jam nei nebelieka laiko kada rūpintis.

Ant galo, paskelbus mobilizacija, divizijos štabas gali išsikelti ir tada jokio pastovesnio ėgulos viršininko nebebūtų, kas sostinės gyvenimo sąlygose yra neįmanoma.

Kauno ėgulos viršininkui, karo atsitikime, tektų perimti Kauno rajono, kuris turėtų būti įtvirtintas, gynimo vadovavimą, kuriam tikslui asmuo, tam reikalui numatytas, jau taikos metu turi atitinkamai pasirengti, minimum aktyviai dalyvauti mobilizaciniuose parengimuose Kauno gynimui numatytų jėgų ir gerai išstudijuoti Kauno gynimo sąlygas.

4. Karo aviacijos viršininkas

Sumažinti rangą: mūsų sąlygose užtektų brigados generolo.

5. Generalinio štabo akademija

Padaryti ją savystovia mokykla, t.y. atskirti nuo Aukštųjų karininkų kursų, kuriuos, kaip jau savo laiką atgyvenusią instituciją, reikia visai panaikinti. Akademijos viršininko rangas: pulkininkas, gn. štabo karininkas.

6. Karo mokykla.

Mokyklos viršininkas – gn. štabo pulkininkas. Mokyklos tikslas – paruošti jaunų karininkų tikrajai karo tarnybai ir karininkų–aspirantų. atsargą, visų ginklų rūšių. Panaikinus Aukštuosius karininkų kursus, kuriuose dabar ruošiami specialių ginklų karininkai, reiktų karo mokyklą atitinkamai pertvarkyti, maždaug, vokiečių pavyzdžiu, t.y. su dviem kursais:

a/pirmuoju – 1 metų, visoms ginklų rūšims bendru, kur praeinami bendrai visoms ginklų rūšims karo mokslai;

b/antruoju, susidedančiu iš specialių skyrių:

- pėstininkams – 1 metu,
- artileristams – 2 metu,
- pionieriams – 2 metu,
- ryšininkams – 2 metu,
- raiteliams – 2 metu,

Smulkiau apie karininkų parengimą bus nurodyta skyriuje apie kariuomenės mokymą.

7. Lietuvos šaulių sąjunga

Viršininkas – pulko vadas, gn. št. karininkas. Apie Šaulių sąjungą bus paliesta plačiau kitoje šio ezposė dalyje.

8. Lietuvos kariuomenės kūrėjų – savanorių sąjunga (p. m.)

9. Krašto apsaugos ministerijos rūmų komendantas.

Rangas – majoras.

Jo užduotis ne baldus kiloti, kaip dabar yra, daboti tvarkos ir Krašto apsaugos ministerijos rūmų saugumo, esant reikalui pavartojant net ginklą. Jo žinion skiriamas štabo dežūruojantis karininkas ir jo nuolatinėje dispozicijoje yra karo žandarų būrys prie Krašto apsaugos ministerijos.

C/ Apytikre Krašto apsaugos ministerijos centro etatinė sudėtis.

/žiūr. Priedą Nr.1a/

B. S i e n ų p r i e d a n g a.

Priedangos klausimas nebe naujas. Jis buvo keliamas kiekvieną kartą, kaip paaštrėdavo Lietuvos politiniai santykiai su kuriuo nors jos didžiųjų kai-

mynų ir mums gręsdavo ginkluoto užpuolimo pavojus. Aštriausia forma tas klausimas buvo iškilęs 1926 metų pavasarį, kada maršalas Pilsudskis padarė Lenkijoje militarinį perversmą ir buvo, matomai savisaugos sumetimais, dalį lenkų jėgų, sutelktų Vilniaus srityje, būtent, 3. kavalerijos brigada pasiuntęs užstoti demarkacijos liniją, skiriančią mus nuo Vilniaus. Kuomet mūsų vyriausiajame štabe, kuris tuo metu ruošėsi prie didelio parado gegužės 15 dienos proga, buvo gauta žinia apie lenkų kavalerijos prisiartinimą prie demarkacijos, kilo tikras sumišimas, kurio liudininku teko būti ir šio exposé autoriui, tuo metu buvusio II skyriaus viršininku ir laikinai ėjusio Generalinio štabo valdybos viršininko pareigas. Besvarstant klausimą, kokių priemonių reiktų imtis, jei lenkai peržengtų demarkaciją ir įsibrautų į nepriklausomos Lietuvos dalies teritoriją, paaiškėjo, kad jokios priedangos, kuri galėtų tuč-tuoju pastoti priešui kelia, nėra ir kad jos sudarymui iš apmokintų kareivių, surinktų iš visų trijų karo apygardų, reiktų apie savaite laiko, kurio mes nebūtume turėję, jei lenkai būtų mus puolę. Kitaip sakant, paminėtu įvykiu buvo visai vaizdžiai ir realiai atskleista mūsų anų metų Karo vadovybės nepriparengimas ginti valstybės sienas nuo staigaus priešo užpuolimo.

Kuomet šio exposé autorius, 1926 metais birželio mėnesyje, t.y. netrukus po aprašyto atsitikimo, tapo paskirtas Vyriausiojo štabo viršininku, jo pirmutinis susirūpinimas, buvo neatidėliojant pertvarkyti

1/ taikos meto kariuomenės organizaciją taip, kad dėl eventualaus priešo staigaus puolimo nebereiktų drebėti ir

2/ skubiai parengti planingų ginkluotų pajėgų mobilizaciją, kuri prieš tai visai nebuvo parengta.

Prieš imsiantis tokių radikališkų žygių, naujas Vyriausiojo štabo viršininkas padarė buvusios tada kariuomenės studiją ir formulavo savo samprotavimus kaip pereiti prie tobulesnės organizacijos, kuriuos du dalykus jis fiksavo dviejuose dokumentuose, dabar esančiuose Vyriausiojo štabo archyvuose:

Tie istoriniai dokumentai:

– Nr.767/sl – iš 1926/VII.27 d. užfiksuoja rastą tuo metu kariuomenės padėtį ir jos trūkumus, ir

– Nr.767a/sl – iš 1926/VII.27 d. apima naujojo Vyriausiojo štabo viršininko samprotavimus apie mūsų ginkluotų pajėgų organizaciją ir krašto gynimą.

Minėtų dokumentų turinio čia nekartojame. Pastebėsime tik tiek, kad jie rado Vyriausiosios Krašto gynimo Tarybos, kuriai pirmininkavo pats Respublikos Prezidentas, tada p. Dr. Grynius, pritarimą ir sudarė pamatą užsi-

brėžtų mūsų kariuomenės pertvarkymų pradžiai. Pradėjus užsibrėžtus pertvarkymus vykdyti gyveniman, tuojau kilo, tiesa ne iš to laiko Vyriausybės, bet iš opozicinių politinių partijų ir kai kurių drausmės atžvilgiu pakrikusių, karininkų, pasidavusių opozicinių partijų intrigų įtakoms, pasipriešinimas, nemažai trukdęs ramų kūrybini, štabo darbą. Bet dalį kalbamų pertvarkymų, nežiūrint paminėtų intrigų ir trumpaus laiko, vis tiktai, pavyko įgyvendinti, būtent, išskirti tris sustiprintos, trijų batalionų, sudėties pulkus /Ukmergėje, Panemunėje ir Marijampolėje/ mobilizacijos priedangai, ir realizuoti pirmuosius mūsų štabo istorijoje planingos mobilizacijos parengimo planus. Apie mobilizacijos parengimą bus plačiau paliesta kitame skyriuje. Kalbant čia vien apie priedangą, tenka pastebėti, kad buvo dar paliktas mobilizacijai pridengti pulkas Klaipėdoje. Taigi faktiniai, priedangai buvo palikti ne 3, kaip paminėtuose aukščiau Vyriausiojo štabo viršininko samprotavimuose pasakyta, bet 4 – pulkai, trijų batalionų sudėties. Tas korektyvas buvo padarytas todėl, kad tuometinis Vokietijos Užsienių reikalų ministeris p. Stresemann'as, kuriam p. Sleževičius, tada vedęs Lietuvos užsienių politiką, buvo pasiūlęs sudaryti tarp Lietuvos ir Vokietijos karo konvenciją, tą mūsų Vyriausybės pasiūlymą atidėjo. Tuomi Vokietijos vyriausybė parodė, kad Vokietija, nežiūrint tada buvusių gerų tarp abiejų valstybių santykių, nėra visai patikimas kaimynas, t.y. kad ir iš vokiečių pusės gali ateityje kilti pavojaus. Kad tas pavojus neužkluptų mūsų ginkluotų pajėgų netikėtai ir buvo nusistatyta palikti Klaipėdos krašte 7 pėst. pulką trijų batalionų sudėtyje.

Nors pertvarkymai, padaryti šio exposé autoriaus 1926 metais buvo laikinė pobūdžio, kurio kitaip negalima apibudinti, kaip tik tam tikru siekimu tobulesnės mūsų ginkluotų, pajėgų organizacijos, nustatyta 1926 metais organizacija vėliau nebuvo pagrindiniai paliesta. Mažai tepatobulinta organizaciniu atžvilgiu, jis iki šios dienos pasilieka maždaug tokia, koki ji tada ant greitųjų buvo sudaryta, išskyrus apčiuopiamos pažangos, padarytos taikos meto kariuomenės, ypač jos karininkų kadro, apmokinimo ir ginklavimo srityje. Mobilizacijos priedangos atžvilgiu net buvo laikinai padarytas žingsnis atgal, kai 1927 metais 7 pėst. pulkas tapo iš trijų, suvestas į du batalionus. Ši klaida betgi tapo šiais metais atitaisyta, įsteigiant Tauragėje atskirą pėst. batalioną.

Samprotavimai, apie mobilizacijos priedangos sudarymą, išdėstyti šio exposé autoriaus 1926 metais Vyriausiojo štabo rašte Nr.767a, liečia daugiausiai Lenkiją, pagrindiniuose bruožuose tinka ir eventualiam pavojui iš pusės Vokietijos, kuri taikos metu laiko ar neužilgo turės Rytų Prūsijoje maždaug tiek pat jėgų, kaip Lenkija jų turi Vilniaus–Gardino srityje, t.y.

viena korpusą. Skirtumas tarp padėties, kuri buvo 1926 metais ir tos, kurią turime dabar, yra tik tas, kad gyvas pavojus dabar gresia Lietuvai iš abiejų mūsų didžiųjų kaimynų drauge. Tai begal pasunkina mūsų priedangos problemos išsprendimą. Nepajėgiant taikos metu išlaikyti pakankamos, kiekvienu momentu galinčios veikti, karo pajėgos, kad vienu kartu apsaugoti ir nuo vieno ir nuo kito eventualaus priešo staigaus užpuolimo, mums nelieka kitos išeities, kaip prašyti mūsų Užsienių reikalų ministerijos dėti visas pastangas tam, kad minėtų priešų staigus, ginkluotas užpuolimas neatsitiktų tą pačią dieną. Laimėjus šiuo atveju mūsų diplomatijai, pavyzdin, kokią vieną savaitę laiko, arba nors kelias dienas, mūsų ginkluotų pajėgų mobilizacijai ir jos pridengimui būtų suteikta didelė parama.

Teoretiniai imant, mobilizacijos priedanga susideda iš sekančių trijų elementų:

- a/ sienos užtvartos,
- b/ apsaugos rinktinių ir
- c/ smogiamosios pajėgos.

Didžiosios valstybės jau taikos metu laiko visus tuos elementus prie ginklo, pasirengusius tuojau veikti, kai tik priešas pabandytų peržengti valstybės sieną. Pavyzdin, Lenkija turi pasienio apsaugos korpusą /K.O.P./ kurio tikslas užimti sieną plačiuose baruose ir sudaryti apsaugos rinktines užstojimui priešui kelio svarbiausiose kryptyse. Be to, lenkai laiko eilę taikos meto divizijų nuolatinio aliarmo padėtyje /na ostrom pogotowie/, t.y. pasirengusias į kelias valandas laiko išvykti į pasienį, kad atmesti atgal už sienos stipresnius priešų avangardus, prasiveržusius pro K.O.P. ginamą zoną.

Mažoms valstybėms visą tai yra nepakeliama našta finansiniu atžvilgiu. Todėl joms prisieina ieškoti kitos išeities.

Lietuvos sąlygose mobilizacijos priedanga būtų galima sudaryti šiuo būdu:

a/ Sienos užtvarta. Tuo tikslu reiktų pasienio policiją organizuoti kariniais pamatais taip, kad ji būtų lig nuolatinis, skeletinis, būsiančios sienos užtvartos kadras, taikos metu užtiesęs Lietuvos sienas skysta skraiste. Kai tik ginkluoto konflikto galimybė pradės realiai reikštis, minėtą pasienio policijos kadra būtų galima sutirštinti senesnių metų rezervistais – šauliais ant tiek, kad ant sienos, kuriai gresia pavojus, vieton atskirų taikos meto pasienio policijos postų susidarytų ištisą užtvartų skraidė, kurios užduotis būtų nepraleisti nieko per sieną ir pastoti kelią priešų ginkluotiems patruliams ir žvalgams. Numatyti pasienio policijos sustiprinimui rezervistai – šauliai turėtų būti parinkti

iš vietos, patikimų, pasienio gyventojų ir jau taikos metu taip suorganizuoti, kad, gresiant pavojui, jie automatiškai, sulig pirmo pavojaus signalo, suspėtų užimti jiems skirtas vietas. Ši aplinkybė verčia ginklus ir visą aprangą turėti vietoje jau taikos metu, kas yra pilnai įvykdoma: dalį ginklų ir aprangos būtų galima laikyti policijos žinioje, o kitą dalį – stačiai išdalinti parinktiesiems, patikimesniems rezervistams – šauliams į rankas. Kokiose vietose ir po kiek rezervistų turėtų būti įlieta į pasienio policijos kadrus, o taip pat kokiomis ryšio ir susisiekimo priemonėmis juos aprūpinti, yra jau detalės, kurių čia nebeagrinėsime. Čia buvo norėta tik paduoti pagrindinę mintį, kaip būtų galima sienos užtvartos klausimą išspręsti mūsų, kaip mažos, valstybės, sąlygose. Antra, tenka pastebėti, kad toks sienos užtvartos išsprendimas nėra joks novumas. Ant kiek yra žinoma, tai Šveicarija tą klausimą yra išsprendusi panašių būdu, t.y. savo sienoms užtvirti ima ne jaunesnių metų rezervistus, kurie mobilizuojami į veikiančios armijos eiles, bet senesnių metų, kurie yra visur naudojami įvairiems antraeiliams uždaviniams atlikti.

Savaime suprantama, kad aukščiau pasiūlytas sienų užtvartos organizavimo būdas militariniu atžvilgiu nėra tobulas dalykas, bet tai vistiek būtų geriau, ne nieko neturėti. Priešui puolant, tokia sienos užtvartos skraistė veikia būtų išsklaidyta, bet savo, kad ir nedideliu, pasipriešinimu, ji apie priešų puolimą perspėtų už jos esančias mobilizacijos apsaugos rinktines ir tuomi jai skirtą uždavinį bus atlikusi.

b/ Apsaugos rinktinės. Jų tikslas pastoti savo jėga puolančiam priešui kelią svarbiausiose, strateginiuose atžvilgiuose, kryptyse, kad aktyviais veiksmais priešų dalis, perėjusias sieną, atmesti atgal už sienos, arba, nepajėgiant to padaryti, bent sutrukdyti jų slinkimą pirmyn, stengiantis išlošti galimai daugiau laiko, kol neatvyks reikiama pagalba. Mūsų sąlygose apsaugos rinktinės turi būti taip sudarytos, kad jos galėtų savystoviai išsilaikyti 2–3 dienas, nes kitokios greitesnės pagalbos, kaip mobilizuotosios kariuomenės periferijos dalių pagelbtos, joms pažadėti negalime, kadangi didesnės smogiamosios pajėgos, kaip kad didžiosios valstybės turi, mūsų taikos metu prie ginklo, pasirengusios kiekvienu momentu veikti, visai neturime ir finansiniai nepajėgtume jos išlaikyti. Mums kitos išėities todėl nėra, kaip kad sudėti visas mūsų vilties į apsaugos rinktinių atsparumą ir į greitą mūsų ginkluotų pajėgų mobilizacijos pravedimą.

Kreiptis, kuriomis ginkluoto konflikto atsitikime galima būtų laukti priešų puolimo prieš Lietuvą, yra šios:

Konflikte su Lenkija:

I. Vilnius, Maišiogala, Ukmergė;

- II. Landvaravas, Vievis, Kaišiadorys;
- III. Suvalkai, Kalvarija, Marijampolė;
- IV. Puolimas Klaipėdos iš jūros.

Konflikte su Vokietija:

- I. Gumbinė, Virbalis, Kazlų Ruda;
- II. Tilžė, Tauragė, Šiauliai;
- III. Puolimas Klaipėdos iš jūros.

Ant minėtų tad krypčių ir reikėtų jau taikos metu sugrupuoti ir laikyti apsaugos rinktines, pavyzdin, Ukmergėje, Kaišiadoryse, Marijampolėje, Tauragėje ir Klaipėdoje. Rinktinė, pastatyta Marijampolėje, užstoja vienkartinę dvi kryptis: Kriptį Suvalkai–Marijampolė ir kriptį Gumbinė–Virbalis–Kazlų Ruda. Apsaugos rinktinių jėga – atsižvelgiant joms statomų užduočių, turėtų būti sekanti: a/ Ukmergėje, Kaišiadoryse, Marijampolėje ir Tauragėje – po vieną pėstininkų pulką iš trijų batalionų su lydimųjų pabūklų ir ryšių kuopomis, ir pionierių ir raitų žvalgų būriais, plūs viena lengvosios artilerijos grupė ir po vieną kavalerijos divizioną. b/ Klaipėdoje – atskiras dviratininkų “batalionas bent su viena jūros krantų apsaugos, toli šaudančia, baterija. Be to reiktų būtinai įsigyti nors keletą krantų apsaugos karo laivų, ypač nedidelių povandeninių valčių bei minininkų, ir nors vieną eskadrilę hidroplanų prieš karo laivyno prisiartinimui perspėti.

Pasienio apsaugos rinktinės, atsižvelgiant jų specifinio uždavinio būti nuolat pasirengusioms veikimui, naujokų mokymu užsiimti negali ir turėtų būti papildomos jau apmokintais kareiviais, paimtais iš teritorialės kariuomenės dalių, po to, kai jie ten bus išėję: naujokų apmokymo programą.

Numatomų sienos apsaugos rinktinių žmonių sudėtis turėtų būti sekanti: Žiūr. priedus Nr.2a, Nr.2b, Nr.3. Šioje lentelėje yra paduotas apytikris projektuojamų sienos apsaugos rinktinių etatinis skaičius. Jei ji praktikoje ir nevisados būtų pilna, tai ir tada kalbamos apsaugos rinktinės, aukščiau nurodytose vietose taikos metu pastatytos, suteiktų mūsų karo vadovybei ir, bendrai, Vyriausybei tam tikro ramumo skelbiant ginkluotų pajėgų mobilizaciją, tuo labiau, kad apsaugos rinktinės pačios nesimobilizuotų, nes jos jau taikos metu turi sudėti artimą karo meto sudėčiai. Tiesa, dviratininkų batalioną ir krantų apsaugos baterija, kurių pagrindinė užduotis yra saugoti mūsų pajūrį, būtų galima ir mobilizuoti, nes eventualus prieš užpuolimas iš jūros pusės ir prieš pajėgų desantas negali būti mobilizacijos vykdymui taip pavojingi ir tokie staigus, kaip prieš paslankios jėgos staigus įsibrovimas į mūsų kraštą sausumos keliais.

Apart sienų bei mobilizacijos priedangos, neturi būti pamiršta taikos metu parengti geležinkelių, plentų ir tiltų apsaugą valstybės viduje. Ši pastaroji apsauga turi labai didelės reikšmės mobilizuotų jėgų koncentravimui ir, bendrai, karo transportų vykdymui. Ji turi būti nukreipta prieš piktos valios žmones ir priešo agentus, kaip prisiūstus iš kitur, taip ir taikos metu gyvenančius mūsų teritorijoje. Užvis gi svarbiau yra apsaugoti kelius ir tiltus nuo priešo aviacijos, kuri, galima tai iš kalno numatyti, tuojau, kai tik paskelbsime mobilizaciją, bus priešo pasiūsta kad sutrukdyti mūsų mobilizuotų jėgų koncentravimą, apmėtant kariuomenės transportus bombomis, ir, ypač, stengiantis susprogdinti tiltus per Nemuną ir kitas, didesnes mūsų upes. Svarbiausių tiltų apsauga, žinoma, gali laiduoti tik pati kariuomenė, būtent, pagalba priešorlaivinės artilerijos ir naikintuvų. Bet visų gelžkelių linijų ir plentų šiomis priemonėmis neapsaugosime, ypač nuo galimų priešo agentų pasikėsinimų ant žemės. Šiam pastarajam tikslui reikia jau taikos metu parengti specialią apsaugą. Nepajėgiant taikos metu išlaikyti skaitlingos gelžkelių ir plentų karo žandarmerijos, prisieina tų priemonių apsaugą organizuoti tokiu pat metodu, kaip buvo pasiūlyta organizuoti sienų uždangų: panaudoti tam reikalui į senesnių metų rezervistus–šaulius, nuolat gyvenančius arčiau gi gelžkelių ir plentų. Juos reikia taikos metu taip suorganizuoti, kad, paskelbus mobilizaciją, jie automatiškai sudarytų į pakankamai tirštą saugumo postų liniją ant visų gelžkelių ir i plentų, kuriais numatomas mobilizuotosios kariuomenės ir jos j turto transportavimas. Pasibaigus tiems transportams, apsauga galėtų būti susilpninta ir rezervistai, kurie tam buvo panaudoti, – paleisti arba inkorporuoti į mobilizuotos kariuomenės dalis.

G. Teritorialė kariuomenė.

(Žiur. priedą Nr. 2)

Teritorialės kariuomenės pagrindinės užduotys yra šios:

- 1/ Apmokinti naujokus ir rezervistus kaip vartoti ginklą;
- 2/ Parengti reikalingą kiekį rezervo karininkų ir puskarininkų mobilizuotosioms tautos pajėgoms;
- 3/ Sudaryti būsiančios mobilizuotosios kariuomenės mobilizacinius branduolius;
- 4/ Apsaugoti taikos metu akumuliuojamus ginklus, municiją ir kitoki mobilizacinį turta;
- 5/ Parengti mobilizaciją ir

6/ ją vykdyti, kuomet valstybės politika to pareikalaus,

Faktiniai, teritorialė kariuomenė tėra paslėptasis mobilizuotosios pajėgos skeletas, susidedas iš:

a/ pastovaus, riboto skaičiaus aktyvios tarnybos karininkų ir puskarininkų, kuriems numatoma, paskelbus mobilizaciją, pavesti svarbiausias vietas karo meto kariuomenėje, ir

b/ pasikeičiančios sudėties, kurią sudaro ikmetinis naujokų kontingentas ir laikas nuo laiko kariniam mokymui pakartoti šaukiamieji rezervistai.

Savaimei suprantama, kad teritorialė kariuomenė tuo geriau atliks jai pavestus svarbius uždavinius, juo ji turės didesni, tikrosios tarnybos karininkų ir puskarininkų kadrą.. Mažos valstybės sąlygose, kuomet prisieina visokiais būdais siekti taupumo, norą jokios galimybės taikos metu turėti didelę teritorialę kariuomenę. Iš kitos vėl pusės, ji negali būti mažesnė, negu tara tikras minimumas, kuri nustato numatomos mobilizuoti kariuomenės skaičius ir pareiga apmokinti visus piliečius vartoti ginklą valstybės nepriklausomybei ginti.

Kokio skaičiaus kariuomenę užsibrėžta šiuo exposé mobilizuoti ištikus karui, jau buvo minėta ir plačiau bus detalizuota sekančiame skyriuje, čia gi tik reziumuojame.

Mobilizacijos kariuomenės dydis / be tarnybų armijos ešelone / sudaro:

I. Karininkų:

a/ sulig laipsnių:

Armijos generolų	1
Korpuso generolo	4
Divizijos generolų	19
Brigados generolų	13
Pulkininkų	114
Pulkininkų leitenantų	213
Majorų	777
Kapitonų	2323
Leitenantų	3494

b/ ginklų rūšimis:

generalinio štabo karininkų	266
Pėstininkų	2472
Artileristų	1092
Kavaleristų	472
Ryšininkų	445
Pionierių	385

Aviacijos	237
Šarvuotininkų	108
Automobilistų	45
Geležinkeliečių	54
Sanitarijos	419
Veterinarijos	116
Intendantūros	310
Administracijos	353
Kapelionų	81
Kapelmeisterių	60
Ne priklaus. jokiai ginklų rūšiai	44

II. Puskarininkių ir kareivių

a/ sulig. laipsnių:

– puskarininkių:	26100
– kareivių:	196525
– paėmus kartu:	222625

b/ sulig. ginklų rūšių:

	puskar-kių	kareivių
– Pėstininkų	10130	113596
– Artileristų	5163	30427
– Kavaleristų	1879	9992
– Ryšininkų	1664	8312
– Pionierių	1740	10925
– Aviacijos	338	1897
– Dviratininkų (priskaityti prie pėstininkų)		
– Šarvuotininkų	267	1453
– Automobilistų	329	1901
– Geležkeliečių	171	1174
– Sanitarijos	2071	3542
– Veterinarijos	824	392
– Intendantūros	1447	13015
– Stenografistų	114	–
– Karo žandarų (priskaityti prie pėstininkų ir kaval. puskarininkių)		

Į paduotus aukščiau bendrus karininkių, puskarininkių ir kareivių skaičius įskaityti ir karininkai, puskarininkiai bei kareiviai kariuomenės vienetų tarnybų, t.y. pulkuose ir divizijose. Korpuso ešelone jokių tarnybų nenuma-

tyta ir nėra reikalo. Tarnybos armijos ešelone visai neapskaičiuotos. Kodėl taip padalyta – bus paaiškinta vėliau, kuomet paliesime mobilizuotos kariuomenės detales.

Kai dėl taikos meto naujokų kontingento didumo, tai ji matome iš Lietuvos Statistikos metraščio. 1932 metais buvo 20–24 metų amžiaus vyru 121473. Vidutinis skaičius už vienus metus 24295 vyrai. Atmetus nuo to skaičiaus 5–6 % netinkamus karo tarnybai dėl nesveikatingumo, gauname, apvaliai skaitant, metinį tinkamų karo tarnybai vyrų 22800. Į šį skaičių įeina vyrai, kaip tinkamieji rikiuotės tarnybai, taip ir nerikiuotės, jei toliau vartoti šią terminologiją ir daryti tokį padalinimą. Aišku, kad kaip vieni, taip ir antrieji, turi būti karinei apmokinti, kad kiekvienas, sulig jo fizinio ir dvasinio pajėgumo, galėtų prisidėti prie visiems piliečiams bendros pareigos – valstybės gynimo. Reikia pastebėti, kad dabar imame kariuomenėn vien tik vadinamuosius tinkamus „rikiuotės“ tarnybai, o tinkamieji „nerikiuotės“, kuo ne visi, paliekami karinei neapmokinti. Tai beabėjos yra neteisinga ir nusidedame prieš karo prievolės visuotinumą: neparengiame visų piliečių valstybės nepriklausomybei ginti ir dirbtinai silpniname mūsų tautos militarinį pajėgumą.–

To toliau nebeturėtų būti: turime taip susitvarkyti, kad visi vyrai, kurie tik sveikatos atžvilgiu pajėgia valdyti ginklą, būtų apmokomi, kaip jį vartoti. Kitaip sakant kasinei; visas naujokų kontingentas turi būti pašaukiamas į kariuomenės eiles ir karinei apmokinamas. Kadangi pas mus yra nustatyta 18 mėnesių tikrosios tarnybos laikas, kas yra pilnai pakankama rimtam kariniam apmokymui, tai iš to seka, kad prie ginklo turėtume laikyti 34200 vyrų, kas, tiesa sakant, būtų pilnai loginga netik karo prievolės visuotinumui atžvilgiu, bet ir atsižvelgiant komplikuotos mūsų valstybės tarptautinės padėties. Minėtas skaičius taikos meto kariuomenės yra maksimalinis, bet praktiškai mūsų sąlygose galimas. Tik reikalinga daugiau pasiryžimo ir tvirtesnės rankos didesniajam taupumui ir racionališkesniam valstybės pajamų sunaudojimui kaip pačioje Krašto apsaugos ministerijoje, taip ir kitose valstybinio gyvenimo srityse.

Kaip iš paminėto skaičiaus vyrų organizuoti taikos meto kariuomenę, kad turėti reikalingą numatomoms karo meto ginkluotoms pajėgoms mobilizacinių branduolių kiekį, kaip paslėpti joje reikalingiausi mobilizuotai kariuomenei karininkų ir puskarininkų kadra bei parengti greitą mobilizacijos pravedimą – visa tai jau yra grynai karinei – organizaciniai klausimai, kuriuos nesunku išspręsti. Greitos mobilizacijos realizavimas ypač palengvinamas, jei taikos meto kariuomenę organizuoti griežtai teritorialiais pamatais. Tai reiškia, kad taikos meto kariuomenės dalys – tie paslėptieji mobi-

lizaciniai karo moto kariuomenės branduoliai, randasi jau taikos metu tose vietose, kur jos /taikos meto kariuomenės dalys/ mobilizuosis ir kad jos taikos metu rekrutuojasi ir paskelbus mobilizaciją pasipildo vyrais, kuriuos jos pačios karinei apmokino ir iš tų apylinkių bei apskričių, kur jos nuolat; stovi. Tuo būdu galima sutaupyti nemaža dienų skaičių rezervistų sumobilizavime į kariuomenės dalis ir žymiai pagreitinti mobilizacijos pravedimą, nekalbant jau apie kitą irgi labai svarbų teritorinės sistemos pliusą – palaikymą karinis dvasios rezervistuose ir jų idėjinio prisirišimo prie kariuomenės dalies, kurioje jie taikos metu įgijo karinį apmokymą ir kurioje jie turės tarnauti su ginklu rankoje karo motu, ginant valstybės nepriklausomybę nuo priešo.

Taikos meto kariuomenės organizacija, kuri suteiktų Galimybę apmokinti visus piliečius – vyrus vartoti ginklą ir kuri vienkart laiduotų greitą mobilizacijos pravedimą realizuojant mūsų tautos maksimalinį militarinį pajėgumą, galėtų būti sekanti:

I. Vadovaujantieji organai:

3 karo apygardų štabai

1 Kauno įgulos štabas

II Pėstija:

9 pėst. pulkų štabai,

9 pėst. puskarininkių mokyklos,

27 atsk. pėstin. batalionai, susideda iš:

3 pėst. kuopų,

1 sunk. kulk. kuopos,

1 lydim. pabūklų būrio,

1 ryšių būrio,

1 pionierių grandies, ir

1 raitų žvalgų grandies;

3 atsk. dviratininkų kuopos.

III. Artilerija:

3 artil. pulkų štabai,

3 artil. puskarininkių mokyklos,

9 atsk. lengv. artil. grupės,

1 atsk. Priešorl. artil. grupė iš 4 baterijų

1 atsk. sunk. artil. grupė su sunk. artil. puskarininkių mokykla,

3 atsk. sunk. artilerijos baterijos ir

3 atsk. rait. Artil. baterijos.

IV. Kavalerija

3 kaval. pulkų stabai,
3 kaval. puskar. mokyklos
6 atsk. kaval. divizionai susideda iš:
2 kadrų eskadronų,
1 sunk. kulk. eskadrono,
1 lydim. pabūklų būrio,
1 ryšių būrio ir
1 pionierių grandies.

V. Pionieriai:

3 pionierių batalionai, susideda iš:
3 pionierių kuopų,
1 pionierių – pontonierių kuopos ir
1 pion. puskarin. mokyklos;
1 pionierių – pontonierių batalionas
iš trijų kuopų ir puskarininkių mokomojo būrio;
1 rait. pionierių – pontonierių eskadronas.

VI. Ryšininkai:

3 ryšių batalionai, susideda iš:
3 kabelio kuopų,
1 radio – kuopos ir
1 ryšių puskar. mokyklos;
1 radio – ryšių batalionas, susideda iš:
2 radio kuopų,
1 kabelio kuopos ir
1 ryšių puskar. mokom. būrio.
1 rait. ryšių eskadronas.

VII. Aviacija:

1 aviacijos brigadą susidedanti iš:
1 naikintuvų grupės 3 eskadrilių,
1 bombard. grupės 2 eskadrilių,
1 tolim. žvalgybos grupės 3 eskadrilių,
1 artim. žvalgybos grupės 3 eskadrilių
1 hidroplanų eskadrilijos,
1 mokom. eskadrilijos,
1 priešorl. kulkasv. kuopos
1 sekėjų kuopos ir

1 aviacijos parko.

VIII. Šarvuočiai:

1 šarvuočių rinktinė, susidedanti iš:

3 tankų kuopų ir

1 šarv. automobilių kuopos

IX. Automobilistai

1 auto kuopa, susidedanti iš:

3 auto–būriu ir

1 motociklistų būrio.

X Gelžkeliečiai

1 gelžkelių kuopa, susidedanti iš

2 statybos būrių ir

1 eksploatacijos būrio

XI. Karo žandarmerija:

– 1 būrys karo žandarų prie Kr. apsaugos ministerijos,

– po vieną būrį prie karo apyg. štabu,

– po vieną grandį prie pėst. pulkų štabų,

– vienas būrys prie Kauno įgulos štabo ir

– vieną grandį prie poligono komendantūros.

XII. Karo mokyklos:

1 Generalio štabo akademija,

1 Karo mokykla, susidedanti iš sekančių skyrių:

– pėstininkų,

– artileristų,

– kavaleristų,

– pionierių ir

– ryšininkų

1 sanitarijos puskar–kų mokykla,

1 veterinarijos pusk–kų mokykla,

1 ginklininkų pusk–kų mokykla,

1 ūkvedžių pusk–kų mokykla ir

1 kariuomenės šaudymo poligonas.

XIII. Kauno sargybų batalionas:

Sargybų batalionas Kaune sudaromas tam, kad atpalaiduoti nuo įgulos tarnybos ten esančias teritorialės kariuomenės dalis, kurių užduotis yra užsiimti vien kareivių mokymu. Sargybų batalionas yra sudėtinis iš 3 pėst. kuopų ir 1 sunk. kulkasv. kuopus paimamu paeiliui iš sienų priedangos pulkų kie-

kvieną kuopa trims mėnesiams.

Paduota aukščiau teritorialės kariuomenės organizacija skaitlinėmis atrodytų šitaip:

I. Karininkų:

A. Sulig. laipsnių:

	Kr. aps. m–jos centre:	Teritorialėje kariuomenėje:	<u>Išviso:</u>
Generolų	9	5	14
Pulkininkų	15	21	36
Pulkin.leit.	28	61	89
Majorų	52	120	172
Kapitonų	63	483	546
Leitenantų	16	839	855

B. Sulig. ginklų rūšių:

	Kr. aps. m–jos centre:	Teritorialėje kariuomenėje:	<u>Išviso:</u>
Gen. št. kar–kų	42	84	126
Pėstininkų	10	403	413
Artileristų	20	191	211
Kavaleristų	4	125	129
Pionierių	6	117	123
Ryšininkų	4	128	132
Aviacijos	1	216	217
Šarvuotininkų	–	22	22
Automobilistų	1	16	17
Geležinkelių	1	10	11
Sanitarijos	9	56	65
Veterinarijos	7	26	33
Intendantūros	15	68	83
Administracijos	24	3	27
Kapelionų	4	17	21
Kapelmeisterių	–	43	43
Neprikl. jokiai ginklų rūšiai	35	4	39

Smulkiau apie karininkų suskirstymą parodyta prieduose Nr. 2a ir Nr. 2b.

II. Puskarininkių ir kareivių:

A. Sulig. laipsnių:

	Kr. aps. m–jos centre:	Teritorialėje kariuomenėje:	<u>Išviso:</u>
Puskarininkių	108	5801	5909
Kareivių	85	18237	18322

B. Sulig. ginklų rūšių:

	Kr. aps. m–jos centre:	Teritorialėje kariuomenėje:	<u>Išviso:</u>
Pėstininkų:			
Puskarininkių	15	1816	1831
Kareivių	2	10506	10508
Artileristų:			
Puskarininkių	–	467	467
Kareivių	–	2882	2882
Kavaleristų:			
Puskarininkių	14	472	486
Kareivių	37	1002	1039
Ryšininkių:			
Puskarininkių	–	747	747
Kareivių	–	801	801
Pionierių:			
Puskarininkių	–	377	377
Kareivių	–	1438	1438
Aviacijos:			
Puskarininkių	–	262	262
Kareivių	–	821	821
Dviratininkių:			
Puskarininkių	–	39	39
Kareivių	–	278	278
Šarvuotininkių:			
Puskarininkių	–	98	98
Kareivių	–	308	308
Automobilistų:			
Puskarininkių	–	47	47
Kareivių	–	60	60

Geležinkelių:			
Puskarininkių	–	33	33
Kareivių	–	98	98
Sanitarijos:			
Puskarininkių	–	33	33
Kareivių	–	98	98
Veterinarijos:			
Puskarininkių	1	88	89
Kareivių	–	–	–
Intendantūros:			
Ūkvedžių	3	371	374
Kareivių	46	39	85
Ginklininkių:			
Ginklų meistrų	–	180	180
Kareivių	–	4	4
Raštininkių:			
Stenografistų	22	78	100
Paprastų	53	424	477

Smulkiau apie puskarininkių ir kareivių ginklų rūšis suskirstymą teritorialėje kariuomenėje parodyta priede Nr. 3.

Prie aukščiau paminėtos teritorialės kariuomenės skaitlinių dar reikia priedėti sienų apsaugą, kuri, kaip jau buvo minėta, turėtų susidėti iš:

4 pėst. pulkų kiekvienas sąstate:

3 batalionų iš 3 pėst. ir 1 sunk. kulk. kuopos,

1 lydin. pabūklų kuopos,

1 ryšių kuopos,

1 raitų žvalgų būrio ir

1 pionierių būrio;

4 lengv. artil. grupių,

4 kaval. divizionų, kiekvienas iš 2 kardų eskadronų ir 1

sunk. kulk. būrio,

1 dviratin. bataliono ir

1 krantų apsaugos baterijos.

Organizacinės detalės sienų apsaugos dalių parodyto prieduose Nr. 2a, Nr. 2b ir Nr. 3

Išviso sienų apsaugos dalyse būtų:

karininkų 417

raštininkų:	
stenografistų	17
paprastų	71
puskarininkių	1506
kareivių	9142
Drauge su sienų apsaugos dalimis taikos meto kariuomenėje būtų:	
karininkų	2129
raštininkų:	
stenografistų	117
paprastų	548
puskarininkių	6838
kareivių	27464

Pastebėsime, kad šiame exposé minimos skaitlinės yra grynai teoretinio pobūdžio ir į jas nereikia žiūrėti kaip į visai idealiai tikrą dalyką. Jai čia jas paduodame, tai tik tam, kad kariuomenės organizavimo klausimuose, kuriuos čia paliečiame, neoperuoti vien frazėmis, bet nusileisti arčiau mūsų realybių.

Projektuojamos taikos meto kariuomenės organizacijos vaizdo pilnumui čia paduodame tos, vaizduojamos, kariuomenės taikos meto dislokaciją:

A. Kariuomenės Vadovavimo organai

Krašto apsaugos min–ja Kaune
Karo Vadovybė – Kaune

B. Karo apygardos

I. Karo apygarda

Apygardos štabas – Panevėžyje

1 pėst. pulkas:

pulko štabas – Ukmergėje
pėst. puskarininkių mokykla, Ukmergėje
1 batalionas – Ukmergėje
2 batalionas – Kėdainiuose
3 batalionas – Baisogaloje

Pulko teritorialę sritį sudaro Ukmergės ir Kėdainių apskritys.

2 pėst. pulkas:

pulko štabas – Rokiškyje
pėst. pusk. m–la – “
1 batalionas – “

2 batalionas – Zarasuose

3 batalionas – Utenoje.

Pulko teritorialę sritį sudaro Rokiškio, Zarasų ir Utenos apskritis.

3 pėst. pulkas:

pulko štabas – Panevėžyje

pėst. puskar-kių m-la – “

1 batalionas – Panevėžyje,

2 batalionas – Pasvalyje,

3 batalionas – Šeduvoje.

Pulko teritorialę sritį sudaro Panevėžio ir Biržų-Pasvalio apskritis.

Artilerija:

1 artil. pulkas:

pulko štabas – Panevėžyje,

artil. puskar-kių m-la – “

1 artil. grupė – Kėdainiuose,

2 artil. grupė – Rokiškiuose,

3 artil. grupė – Panevėžyje.

Artil. grupių teritoriales sritis yra tos pačios, kaip atitinkamų pėst. pulkų sritis.

1 sunk artil. baterija – Panevėžyje. Jos teritorialę sritį sudaro visa pirmoji karo apygarda.

Pionieriai:

1 pion. batalionas – Jonava. Jo teritorialė sritis – pirma karo apygarda.

Ryšininkai:

1 ryšių batalionas – Panevėžyje. Jo teritorialė sritis – pirma karo apygarda.

II. Karo Apygarda.

Apygardos štabas – Panemunėje /prie Kauno/.

4.pėst. pulkas:

pulko štabas – Alytuje,

pėst.puskar-kų m-la – “

1 batalionas – Kaišedoryse,

2 batalionas – Alytuje,

3 batalionas – Simne.

Pulko teritorialė sritis – Kaišedorių, Alytaus ir Seinų apskritis.

5.pėst. pulkas:

pulko štabas – Vilkaviškyje,
pėst. pusk. m–la – “
1. batalionas – Mariampolėje,
2. batalionas – Vilkaviškyje,
3. batalionas – Šakiuose.

Pulko teritorialė sritis – Mariampolės, Vilkaviškio ir Šakių apskritys.

6.pėst. pulkas:

pulko štabas – Kaune
pėst. pusk. m–la – “
1 batalionas – “
2. batalionas – “
3 batalionas – Raseiniuose.

Pulko teritorialė sritis – Kauno ir Raseinių apskritys.

Artilerija:

2 artil. pulkas:

pulko štabas – Kaune,
artil.pusk–kių m–la , Kaune
1 artil. grupė – Alytuje,
2 artil. grupė – Vilkaviškyje,
3 artil. grupė – Raseiniuose.

Artil. grupių teritorialės sritis – atitinkamų pėst. pulkų sritis.

2 sunlu artil. baterija – Kaune. Jos teritorialė sritis – visa antroji karo apygarda.

Pionieriai:

2 pion. batalionas – Prienuose. Jo teritorialė sritis – antroji karo apygarda.

Ryšininkai:

2 ryšių batalionas – Kaune. Jo teritorialė sritis – antroji karo apygarda.

III. Karo Apygarda

Apygardos štabas – Šiauliuose.

7.pėst. pulkas:

pulko štabas – Tauragėje,
pėst. pusk. m–la – “
1 batalionas – “
2 batalionas – Jurbarke,
3 batalioną – Šilutėje.

Pulko teritorialė sritis – Tauragės, Pagėgių ir Šilutės apskritys.

8 pėst. pulkas:

- pulko štabas – Šiauliuose,
- pėst. pusk–kių m–la – “
- 1 batalionas – Šiauliuose
- 2 batalionas – Mažeikiuose
- 3 batalionas – Joniškėje

Pulko teritorialė sritis – Šiaulių ir Mažeikių apskritys.

9. pėst. pulkas:

- pulko štabas – Klaipėdoje,
- pėst.pusk.m–la – “
- 1. bataljonas – “
- 2. batalionas – Kretingoje,
- 3. batalionas – Telšiuose.

Pulko teritorialė sritis – Klaipėdos, Kretingos ir Telšių apskritys.

Artilerija:

3. artil. pulkas:

- pulko štabas – Šiauliuose
- artil. pusk–kių m–la – “
- 1 artil.grupė – Skaudvilėje,
- 2 artil.grupė – Šiauliuose,
- 3 artil.grupė – Plungėje.

Artil. grupių teritorialės sritis – atitinkamų pėst. pulkų sritis.

3 sunk. artil. baterija – Šiauliuose. Jos teritorialė sritis – trečioji karo apygarda.

Pionieriai:

3 pion. batalionas – Klaipėdoje. Jo teritorialė sritis – trečioji karo apygarda.

Ryšininkai:

1 ryšių batalionas – Šiauliuose. Jo teritorialė sritis – trečioji karo apygarda.

C. Kavalerija

1 kaval. pulkas:

- pulko štabas – Panevėžyje
- kaval. pusk. m–la – “
- 1 divizijonas – Utenoje,

2 divizionas – Biržuose,
1 rait. artil. bat–ja – Panevėžyje
1 dvirat. kuopa – Panevėžyje.

1–jo kaval. pulko, 1 rait. artil. baterijos ir 1 dvirat. kuopos teritorialės sritis – pirmoji karo apygarda.

2 kaval. pulkas:

pulko štabas – Kaune,
kaval. pusk–kių m–la “

3 divizionas – Kaune

4 divizionas – Alytuje

2 rait. artil. bat–ja – Alytuje

2 dvirat. Kuopa – Kaune

2–jo kaval. pulko, 2–os rait. artil. baterijos ir 2–os dvirat. kuopos teritorialės sritis – antroji karo apygarda.

3 kaval. pulkas:

pulko štabas – Klaipėdoje

rait.pusk–kių m–la “

5 divizionas – Šilutėje,

6 divizionas – Mažeikiuose,

3 rait.artil. bat–ja – Klaipėdoje

3 dvirat. kuopa – Klaipėdoje.

3 kaval. pulko, 3–čios rait. artil. bat–jos ir 3–čios dvirat. kuopos teritorialės sritis – trečioji karo apygarda.

Kaval. pionieriai:

Rait. pionierių eskadronas – Kaune,

Kaval. ryšininkai:

Rait. ryšių eskadronas – Kaune.

D. Dalys neįneinančios į karo apygardų organinę sudėtį.

I. Aviacijos brigada:

Aviacijos štabas – Kaune,

Mokomoji eskadrilija – “

Naikintuvų grupė – “

Tolim. žvalgybos grupė – “

Artim. žvalgybos grupė – Šiauliuose

Bombardavimo grupė – Panevėžyje

Hidroplanų eskadrilija – Klaipėdoje

Aviacijos parkas:

- parko štabas – Kaune,
- naikint.ir tolim. žvalg. grupių būriai – Kaune,
- artim. žvalg. grupės būrys – Šiauliuose
- bombard. grupės būrys – Panevėžyje
- hidropl. eskadrilijos skyrius – Klaipėdoje.
- aviacijos dirbtuvės – Šiauliuose.

Zenitinių kulk. kuopa:

- kuopos vadas ir 2 būriai – Kaune
- 1 būrys – Šiauliuose,
- 1 būrys – Panevėžyje ir
- 1būrys – Klaipėdoje.

Sekėjų kuopa:

- kuopos vadas ir 2 būriai – Kaune
- 1 būrys – Šiauliuose.

II. Priešorlaivinė artilerija:

Priešorl. artil. grupė – Kaune,

III. Sunkioji artilerija:

Sunk. artil. grupė – Radviliškyje

IV. Pionieriai – pontonieriai:

Pion.– pontonierių bataijonas – Kaune.

V. Radijo– ryšininkai:

Radijo – ryšių batalionas – Kaune.

VI. Šarvuočiai:

Šarvuočių rinktinės štabas – Šiauliuose

Tankų batalionas – Šiauliuose,

Šarv. automobilių kuopa – Kaune

VII. Gelžkeliečiai:

Gelžkelių kuopa – Radviliškyje,

VIII. Automobilistai:

Auto–kuopa – Kaune.

E. Kadro Mokymo įstaigos

I. Karo akademija – Kaune

II. Karininkų mokykla – Kaune

III. Sanit. pusk–kių m–la – “

IV. Veterinarijos pusk–kių m–la – Kaune

- V. Ginklininkų mokykla – “
 VI. Ūkvedžių mokykla – “

F. Sienų priedanga

I-os karo apygardos:

Vienas pėstin. pulkas – Ukmergėje

Viena artil. grupė – “

Vienas kaval. Divizionas – “

II-os karo apygardos:

a/ Trakų bare:

Vienas pėstin. pulkas – Kaišedoryse

Viena artil. grupė – “

Vienas kaval. Divizionas – “

b/ Suvalkijos bare:

Vienas pėstin. pulkas – Marijampolėje

Viena artil. grupė – “

Vienas kaval. Divizionas – Vilkaviškyje

III-os Karo apygardos:

a/ Nemuno bare:

Vienas pėst. pulkas – Tauragėje

Viena artil. grupė – “

Vienas kaval. Divizionas – Pagėgiuose

b/ Pajūrio bare:

Vienas dviratin. batalionas – Klaipėdoje,

Viena krantų apsaugos bat-ja – “.

Paduota aukščiau taikos meto kariuomenės organizacija duoda galimybę, karui ištikus, trumpiausiu laiku pastatyti prie ginklo maksimalinę mūsų tautos karo pajėgą – 12 pėst. divizijų, 1 kavalerijos diviziją ir atitinkamas specialios dalis neįneinančias į kariuomenės vienetų organinį sąstatą. Bet tokios taikos meto kariuomenės išlaikymas atsietų per-brangiai, atsižvelgiant į tai, kad šiuo tarpu mums yra nepaprastai opi kita problema, – įsigijimas ginklų ir amunicijos atsargos mobilizuotoms mūsų tautos pajėgoms. Todėl siūlomos organizacijos tuo tarpu, kol neturime įsigiję reikalingo kiekio ginklų, nėra prasmės pilnumoje realizuoti. Žiūrint į ja, kaip į tolimesnės ateities idealą, kurio turėtume siekti, prisieina dabar apsiriboti tik daliniu jos įvykdymu, kuris betgi, kad neardyti siūlomos kariuomenės organizavimo sistemos, turėtų būtinai atitikti šiems keturiems reikalavimams:

1/ duotų galimybę karinei apmokinti visus piliečius, galinčius valdyti ginklą,

2/ turėtų pakankamą sienų priedangą, sudarytą iš apmokintų kareivių,

3/ užtikrintų trumpiausios mobilizacijos realizavimą ir

4/ neužkirstų kelio ateityje, kai tik valstybės finansinė padėtis leis, lengvai pereiti prie pilno aukščiau pasiūlytos organizacijos įkūnijimo.

Atsižvelgiant tų sąlygų, taupumo taikos meto kariuomenei išlaikyti būtų galima siekti šiais dviem būdais:

1/ sutrumpinant kareiviams tikrosios tarnybos laiką, pavyzdin, vieton dabartinių 18 mėnesių iki 12 mėnesių, kurio laiko irgi užtenka kareivio parengimui įvairioms ginklų rūšims ir

2/ sumažinant taikos meto kariuomenės dalių skaičių, pavyzdin laikinai atsisakant nuo tų dalių, kurioms, jei jos būtų mobilizuotos, nenumatoma artimiausioje ateityje turėti reikalingų ginklų.

Sutrumpinus kareiviams tikrosios tarnybos laiką iki 12 mėnesių, gautųsi taikos meto kariuomenės vieton 35000, paminėtų priede Nr. 2a, tik 23000 kareiviai – t.y. maždaug vienu metų karo tarnybai tinkamų naujokų kontingento didumo. Bet sutrumpinimas tikrosios tarnybos laiko iki 12 mėnesių komplikuoja puskarininkių parengimą. Ši trūkumą pašalinti galima dvejopai: 1/ paliekant puskarininkiams tarnybos laiką 18 mėnesių, 2/ laikant didesnę, skaičių virštarnybinių puskarininkių, būtent 100 % viršilų, 75% vyresniųjų ir kokius 25 % jaunesniųjų puskarininkių. Kadangi biudžeto atžvilgiu abudu metodai didelio skirtumo nesudarytų, tai tiksliau būtų priimti antrąjį, kuris militarinių atžvilgiu turi daugiau plusų. Tai padidintų skaičių kareivių maždaug iki 25000 vyrų. Siūlomos taikos meto kariuomenės organizacijos variantu, kuris atitiktų paminėtiems aukščiau reikalavimams, galėtų būti sekančias: (žiūr. priedą Nr. 4)

A. Krašto apsaugos ministerijos centro įstaigos:

I. Kr. aps. m–ja – kaip buvo paminėta,

II. Karo vadovybė – kaip buvo paminėta.

B. Karo Apygardos:

Išviso tris, plūs atskiras Kauno įgulos štabas, kaip ir pirmuoju siūlomosios organizacijos atveju.

C. Karo Apygardų sudėtis:

I. Apygardų štabai – tris,

II. Pėstininkų dalis:

1/ vieton trijų tik po du teritorialius pulkus, tokios pat sudėties, kaip

buvo paminėta ir

2/ po vieną sienų priedangos pulką;

3/ plūs 3–je karo apygardoje vienas divizionas pajūrio apsaugai.

III. Artilerija:

1/ po vieną lengv. artil. pulką, susidedanti iš:

2 teritorialių artil. grupių /vieton trijų/

1 sienų priedangos grupės ir

3/ plūs 3–je karo apygardoje viena krantų apsaugos artilerijos baterija.

IV. Pionieriai:

Kiekvienoje karo apygardoje po vieną pionierių bataijoną, susidedantį iš:

2 pionierių kuopų /vieton 3/

1 pionierių – pontonierių kuopos ir

1 puskar–kių parengimo mokyklos.

V. Ryšiai:

Kiekvienoje karo apygardoje po vieną ryšių batalioną iš:

2 kabelio kuopų /vieton 3/

1 radio–ryšių kuopos ir

1 puskar–kių parengimo mokyklos.

D. Kavalerija:

Tris teritorialės kaval., pulkai tokios pat sudėties, kaip pirmu atveju. Be to, po viena kaval. divizioną sienos priedangai, kiekvienoje Karo apygardoje.

E. Dalyš neįneinančios į karo apygardų organinį sąstatą.

I. Aviacija:

Viena brigada tokios pat sudėties, kaip pirmu atveju

II. Priešorl. artilerija:

Vieną priešorl. artil. grupę – “ –

III. Sunkioji artilerija:

Vieną sunk. artil. grupę – “ –

IV Pionieriai – pontonieriai:

Vieną pion.– pont. batalioną – “ –

plūs rait. pion.–pont. eskadronas – “ –

V. Ryšininkai:

Vieną ryšių batalioną, susidedantį iš

1 kabelio kuopos ir

1 radio – ryšių kuopos plūs rait.ryšių eskadronas. Kabelio ir radio – ryšių kuopos papildomos apmokintais kareiviais, paimamais iš karo apygardų ryšių

batalionų rait.–ryšių eskadronas gauna naujokus, kuriuos pats apmokina.

VI. Šarvuočiai:

Viena šarv. rinktinė tokios pat sudėties, kaip pirmu atveju,

VII. Automobilis tai:

Viena automobilistų–motociklistų kuopa tokios pat sudėties, kaip ir pirmu atveju.

VIII. Gelžkeliečiai

Viena gelžkelių kuopa – “ –

Panašiai organizuota, kaip pirmu atveju.

Tokios pat ir panašiai organizuotos kaip pirmu atveju.

XI. Kauno sargybu batalionas:

Vieton 3 pėst. ir 1 sunk. kulk. kuopos sudaromas tik iš trijų pėst. ir kuopų, paimamų trimis mėnesiams po vieną kuopą iš kiekvieno sienų priedangos pėst. pulko, kaip ir pirmu atveju.

Sulig šio varianto sudaromos taikos meto kariuomenės karininkų, puskarininkų ir kareivių detalizuota apytikri sudėtis yra parodyta prieduose Nr. 4a, Nr. 4b ir Nr. 5.

Taikos meto dislokacija

A. Kariuomenės vadovavimo organai.

Krašto apsaugos min–ja – Kaune,

Karo vadovybė – Kaune.

B. Karo Apygardas.

I. karo apygarda:

Apygardos štabas – Panevėžyje

1. pėst. pulkas – Ukmergėje

Sienų priedangos pulkas.

2. pėst. pulkas – teritorialis pulko štabas – Rokiškyje

pėstin. pusk–kių m–la – Rokiškyje

1 batalionas – “

2 batalionas – Zarasuose,

3 batalionas – Utenoje

Pulko teritorialė sritis – Rokiškio, Zarasų, Utenos apskritys ir dalis Ukmergės apskrities.

3 pėst. pulkas – teritorialis

pulko štabas – Panevėžyje,
pėstin.pusk–kių m–la – “
1 batalionas – “
2 batalionas – Pasvalyje,
3 batalionas – Kėdainiuose.

Pulko teritorialė sritis – Biržų, Panevėžio, Kėdainių apskritis ir dalis Ukmergės apskrities.

Artilerija:

pulko štabas – Panevėžyje,
artil. pusk–kių m–la “
1 artil. grupė – sienų priedangos – Ukmergėje,
2 artil. grupė – teritorialė – Panevėžyje
3 artil. grupė–teritorialė Rokiškyje

Sunk.artil. baterija – Panevėžyje

Teritorialės sritis:

2 grupės – Biržų, Panevėžio ir Kėdainių apskr.
3 grupės – Rokiškio, Zarasų ir Utenos apskritis–sunk. baterijos – visa

apygarda.

Pionieriai:

1–as pion. batalionas – Jonavoje. Jo teritorialė sritis – visa apygarda.

Ryšininkai:

1–mas ryšių batalionas – Panevėžyje. Jo teritorialė sritis – visa apygarda.

II. Karo Apygarda.

Apygardos štabas – Panemunėje /prie Kauno/.

4.pėst. pulkas: – sienų priedangos.

Pulko štabas, I ir II batalionai – Marijampolėje

III batalionas – Kaišėdoryse

5.pėst. pulkas: teritorialis pulko štabas – Panemunėje /prie Kauno/

pėst.pusk. m–la – Panemunėje /prie Kauno/

1 batalionas – “ “ “

2 batalionas – Kaišėdoryse

3 batalionas – Alytuje

Pulko teritorialė sritis – Kauno, Traku; ir Alytaus apskritis.

6.pėst. pulkas: – teritorialis.

Pulko štabas – Vilkaviškyje

pėst.pusk–kių m–la –” –

1 batalionas – Šakiuose

- 2 batalionas – Vilkaviškyje,
- 3 batalionas – Marijampolėje.

Pulko teritorialė sritis – Šakių, Vilkaviškio, Marijampolės ir Seinų apskritys.

Artilerija:

2 artilerijos pulkas:

- pulko štabas – Kaune,
artil. puskių m-la, Kaune,
1 artil. grupė – sienų priedangos – Marijampolėje
2 artil. grupė – teritorialė – Vilkaviškyje
3 artil. grupė – teritorialė – Kaune
sunk. artil. baterija – Kaune

Teritorialės sritis

- 2 grupės – Šakių, Vilkaviškio, Marijampolės ir Seinų apskritys
 - 3 grupės – Kauno, Kaišėdorių ir Alytaus apskritys
- Sunk. baterijos – visa apygarda.

Pionieriai:

2-ras pionierių batalionas – Alytuje. Jo teritorialė sritis – visa apygarda.

Ryšininkai:

2-ras ryšių batalionas – Panemunėje /prie Kauno/ Jo teritorialė sritis – visa apygarda.

III. Karo Apygarda.

Apygardos štabas – Šiauliuose.

7 pėst. pulkas – Tauragėje.

Sienų priedangos pulkas.

8 pėst. pulkas – teritorialis –

pulko štabas – Šiauliuose

pėst. puskių m-la “

- 1 batalionas “
- 2 batalionas – Mažeikiuose
- 3 batalionas – Raseiniuose

Pulko teritorialė sritis – Mažeikių, Šiaulių, Raseinių, Pagėgių apskritys ir dalis Tauragės apskrities.

9 pėstin. pulkas – teritorialis

Pulko štabas – Klaipėdoje

pėst. puskių m-la “

- 1 batalionas – Telšiuose,

2 batalionas – Klaipėdoje,
3 batalionas – Šilutėje
Pulko teritorialė sritis – Telšių, Kretingos, Klaipėdos, Šilutės apskritys ir dalis Tauragės apskrities.

Atsk. dvirat. batalionas – Klaipėdoje.

Pajūrio apsaugos batalionas.

Artilerija:

3 artil. pulkas:

pulko štabas – Šiauliuose

artil. pusk-kių m-la “

1 artil.grupė – sienų priedangos – Tauragėje,

2 artil.grupė – teritorialė – Plungėje,

3 artil.grupė – teritorialė – Šiauliuose.

Sunk.artil. baterija – Šiauliuose

Teritorialės sritis:

2 grupės – Telšių, Kretingos, Klaipėdos, Šilutės apskritys

3 grupės – Mažeikių, Raseinių, Pagėgių apskr.

Krantų aps. baterija – Klaipėdoje.

Pionieriai:

3 pion. batalionas – Klaipėdoje

Jo teritorialė sritis – visa apygarda.

Ryšininkai:

3 ryšių batalionas – Šiauliuose.

Jo teritorialė sritis – visa apygarda.

C. Kavalerija / teritorialė /

1 kaval. pulkas:

Pulko štabas – Panevėžyje

rait. pusk-kių m-la , Panevėžyje,

1 divizionas – sienos priedangos – Ukmergėje

2 divizionas – Utenoje,

3 divizionas – Biržose

Pulko teritorialė sritis – 1a karo apygarda.

2. kaval. pulkas:

Pulko štabas – Kaune

rait.pusk-kių m-la – “

1divizionas–sienos priedangos – Vilkaviškyje

2 divizionas – Kaune

3 divizionas – Alytuje

Pulko teritorialė sritis – 2-ra karo apygarda.

3. kaval. pulkas:

Pulko štabas – Šiauliuose

rait. pusk-kų m-la “

1 divizionas–sienos priedangos – Pagėgiuose

2 divizionas – Mažeikiuose

3 divizionas – Šilutėje

Pulko teritorialė sritis – 3-čia karo apygarda.

Dalys neįneinančios į kaval. pulkų organinę sudėtį:

Artilerija:

1 rait. artil. baterija – Panevėžyje

2 rait. artil. baterija – Kaune

3 rait. artil. baterija – Šiauliuose

Pionieriai:

Rait. pion-pont. eskadronas – Kaune, prie pion-pont. bataliono.

Ryšinkai:

Rait. ryšių eskadronas – Kaune, prie radio-ryšių batlj.

Dviratininkai:

1 dvirat. kuopa – Panevėžyje,

2 dvirat. kuopa – Kaune,

3 dvirat. kuopa – Šiauliuose.

D. Dalys neįneinančios į karo apygardų organinį sąstatą

Aviacija – ten pat, kaip pirmu atveju

Priešorl. artil. grupė – Kaune

Sunk. artil. grupė – Kedainiuose

Pion. Pontonierių batalionas – Kaune

Radio – ryšių batalionas – Kaune

Šarvuočių rinktinė:

Rinktinės štabas – Kaune

Tankų batalionas – Šiauliuose

Šarv. Automobilių kuopa – Kaune

Auto- motociklistų kuopa – Kaune

Gelžkelių kuopa – Radviliškyje.

Kauno sargybų batalionas – Kaune

E. Karo mokyklos:

Generalio štabo akademija – Kaune

Karininkų mokykla – Panemunėje /prie Kauno/

Sanitar. pusk–kių mokykla – Kaune

Veterin. pusk–kių mokykla – “

Ginklininkų mokykla – “

Ūkvedžių mokykla – “

Sulig šio varianto organizuota taikos meto kariuomenė duotų galimybę, paskelbus mobilizaciją, trumpiausiu laiku turėti armiją, susidedančią iš 9 pėst. divizijų, 1 kaval. divizijos, 1 atskiro divrat. pulko ir kitų dalių, neįeinančių į kariuomenės vienetų organinį sąstatą. Kaip tai atsiekti – bus nurodyta, kuomet paliesime taikos meto kariuomenės mobilizacinę išvystymą į karo meto kariuomenę.

D. Kariuomenės mokymo schema.

Kadangi čia užsibrėžėme tik schematiniai paliesti kariuomenės mokymą, tai ši apžvalga bus trumpa ir apims vien mokymo organizavimą laiko suskirstymo atžvilgiu. Kariuomenėje išeinamų mokymų dalykų programų čia nenagrinėsime.

1/ Kareivių mokymas.

Savaime suprantama, kad piliečius, pašauktus karo prievolei atlikti, tuo geriau karinei apmokintume, juo būtų ilgesnis tikrosios tarnybos laikas ir juo dažniau ir ilgesniam laikui šauktume rezervistus pakartotinam mokymui. Palikus dabar esamą tikrosios tarnybos laiką 18 mėnesių, imant visus, be jokios išimties, piliečius, kuriems suėjo 21 metai amžiaus, taikos meto kariuomenės eiles, gautume, kaip jau buvo minėta, didoka kariuomenę, kurios išlaikymas sunkiai atsilieptų į Krašto apsaugos ministerijos biudžetą. Todėl, kol yra būtinas reikalas taupyti lėšas ginklų ir minicijos įsigijimui, tikrosios tarnybos laiką būtų galima sutrumpinti iki 12 mėnesių, visoms ginklų rūšims. Šį laiką būtų galima sunaudoti šitaip:

a/ naujokų mokymui skirti 4 mėnesius;

b/ likusius 8 mėnesius – sunaudoti taktiniam mokymui batalionų, kav. divizionu, bei grupių sudėtyje ir tarnybai sienų apsaugos dalyse.

Pastaruoju tikslu apmokintų naujokų dalis, kiek bus reikalinga, perduodama į sienų priedangos vienetos, būtent,

- pėstininkų dalis – į sieninį priedangos pėst. pulkus;
- artileristų dalis – į sienų priedangos art.grupes ir krantų apsaugos bateriją;
- kavaleristų dalis – sienos priedangos kav. divizionus ir raitų žvalgų būrius sienos priedangos pėstininkų pulkuose;
- dviratinkai – į pajūrio apsaugos batalioną;
- pionierių dalis – į pionierių būrius sienų priedangos dalyse ir
- ryšininkų dalis – į armijos ryšių batalioną ir ryšių kuopas sienų priedangos dalyse.

Likusieji naujokai, nebetilpę sienų priedangos dalių užpildymui, pasilieka toliau tarnauti teritorialėse dalyse. Tai kad prie dviejų kartų į metus rekrutavimo sistemos, kareivių sąstatas sienų priedangos dalyse keistųsi du kartus per metus, gi teritorialės dalys du kartus per metus pasipildytų naujokais. Pliusas tokio sutvarkymo būtų tas, kad taikos metu turėtume sienų priedangą, sudarytą iš apmokintų kareivių, o ne taip, kaip dabar, kada ir numatytos mobilizacijai pridengti dalys pačios mokina sau naujokus ir mobilizuojausi.

Iš likusios, netilpusios į sienų vienetas, kareivių dalies būtų galima daryti atranką kandidatų į puskarininkius.

Minusas siūlomo sutvarkymo būtų tas, kad teritorialės kariuomenės dalys faktinai užsiimtų beveik išimtinai naujokų mokymu ir jose, paimtose kiekvieną atskirai, būtų mažoka kareivių faktinių pratimų /batalionų ir pulkų sąstate/ organizavimui. Bet šį minusą praktiškai galima išlyginti organizuojant taktinius pratimus vienos atskiros teritorialės dalies prieš kitą arba net sutraukus didesniems pratimais po keletą tokių dalių po bendrą pulkų vadų ar net karo apygardų štabų vadovybę, kas, mokymos atžvilgiu, atneštų daug naudos netik pačioms teritorialės kariuomenės dalims, bet ir aukštesniems štabams. Kadangi teritorialės kariuomenės garnizonai randasi palyginant nepertoliausiai vienas nuo kito, tai tokių kombinuotų pratimų organizavimas nereikalautų kariuomenės pervežimų geležinkeliais ir brančiais neatseitų. Kitaip sakant, tokie kombinuoti kaimyninių teritorialių dalių pratimai būtų lig ir natūrali tąsa tų dalių taktinio mokymos.

Antra, neturime pamiršti ir rezervistų mokymo. Jis, deja, dabar yra labai apleistas ir nepakenčiamai blogai organizuotas. Rezervistai, tiesa, laikas nuo laiko buvo šaukiami pakartotinam mokymui ir gana ilgam laikui – 30 dienų. Bet jie buvo šaukiami nesistematingai ir buvo mokomi ne tose dalyse, kuriose jiems prisieitų tarnauti mobilizaciją paskelbus. To pasėkoje, – tą ką jie per pakartotinus mokymus prisimenie, grįžus iš kariuomenės, vėl pamirš-

ta ir pas juos nebeužsilieka jokio vidinio ryšio su kariuomene, tuo labiau su dalimi, kurion jie būtų pašaukti tarnauti paskelbus mobilizaciją. Todėl iš tokio rezervistų mokymo yra maža naudos ir vargu ar yra pateisinamos jam skiriamos lėšos.

Žemiau siūlomas kitoks būdas rezervistams mokinti, kuris susidėtų iš sekančių dviejų fazių:

1/ rezervistų mokymo teritorialės kariuomenės dalyse ir

2/ rezervistų mokymo dalyse, mobilizuotose pratimams.

Mokymas rezervistų teritorialėse dalyse turi būti reguliarus, vykstantis kiekvienų metų rudenį. Mokymo ilgis – 20 dienų. Jin šaukiami visi vienu metų rezervistai, trečiais metais po tikrosios tarnybos atlikimo. Planingai vykdant šį rezervistų mokymą, teritorialių dalių kareivių sudėtis kiekvienų metų rudenį 20 dienų pasidvigubintų. Tai, žinoma, pareikalautų nemažų išlaidų pašauktų rezervistų išlaikymui, bet tos išlaidos būtų visai pateisintos, nes per pašaukimo laiką rezervistai netik atnaujintų savo karinės žinias, bet ir sustiprintų ryšį su kariuomenės dalimi, kurioje jiems teks tarnauti ir paskelbus mobilizaciją.

Kai dėl rezervistų mokymo dalyse, mobilizuotose specialiai karo pratimams, tai jis yra nepaprastai svarbus kaip pačiam rezervistų mokymo reikalui, o ypač – bendram tautos ginkluotų pajėgų mobilizaciniam pasirengimui. Jis pasikartoja tris kartus laiko tartyje 25–35 rezervisto amžiaus metų ir vieną kartą laikotarpyje 35–45 metų. Mokymo ilgis – po 14 dienų. Kadangi tuo būdu kaskart būtų pasaukiama po 3–4 rezervistų metines serijos, tai drauge su aktyviosios kariuomenės kareiviais, teritorialių kariuomenės dalių sudėtis ant tiek padidėtų, kad atskiri batalionai ir art. grupės faktinai pasidarytų pulkais ir teritorialiai pulkai – divizijomis, artimomis karo meto sudėčiai, žinoma, be tarnybų. Tai būtų savo rūšies bandomosios mobilizacijos, vykstančios paeiliui kiekvienoje karo apygardoje.

Nurodytų būdu organizuotas rezervistų mokymas laikytiną visą tautą lig ir tam tikro nuolatinio budėjimo padėtyje už savo laisvę, bei nepriklausomybę ir su laiku cementuotų būsiančios, mobilizuotąsias mūsų tautos pajėgas svarbiausiam jų uždaviniui – valstybės gynimui ištikus karui.

Kai dėl aviacijos, kuri nesimobilizuoja, o tik mobilizacijos atsitikime papildoma, tai apie jos rezervų pakartotinus mokymus netenka kalbėti.: Aviacija jau taikos metu turi būti tokios sudėties, kad jos, paskelbus mobilizaciją, naujai kurti nepriseitų.

2. Puskarininkų parengimas.

Sutrumpinus aktyviosios tarnybos laiką iki 12 mėnesių, vyresniojo karei-

vių kadro, būtent, viršilų ir vyresn. puskarininkių parengimas per aktyviosius tarnybos laiką ir yra nebegalimas. Todėl viršilos ir vyresn. puskarininkiai turi būti virštarnybiniai. čia tenka kalbėti apie jaunesniųjų puskarininkių parengimą. Jis turėtų vykti šiuo būdu. Kareiviai, kurie laike naujokų programos mokymosi pasirodytų gabesni ir savo būdo savybėmis tinkami kitais vadovauti, atrenkami ir išskiriami į specialias puskarininkių parengimo mokyklas, kur jie papildomai mokomi dar 2 mėnesius. Pasekmingai išėjusieji puskarininkį mokymo kursą, užskaitomi kandidatais į jaun. puskarininkio laipsnį, kuris jiems betgi tuojau dar nesuteikiamas. Tas laipsnis jiems suteikiamas tik dar po sekančių dviejų mėnesių, laike kurių jie sunaudojami kaip mokytojai naujokų mokymui. Į puskarininkius pakeliami tik tie iš jų, kurie laike naujokų mokymo praktikoje pasirodys kaip ištiktųjų tinką kitais kareiviais vadovauti .

Rikiuotės puskarininkių parengimui laikomos sekančios mokyklos:

- 6 pėst. pusk–kių mokyklos prie teritorialų pėst. pulkų štabų,
- 3 pėst. pusk–kų mokyklos sienų priedangos pėst. pulkuose,
- 3 artil. pusk–kių mokyklos prie teritorialių artil. pulkų štabų,
- 1 sunk. artil. pusk–kių mokykla prie sunk. artil. grupės,
- 1 priešorl. artil. pusk–kių mokykla prie priešorl. artil. grupės,
- 3 kaval. pusk–kių mokyklos prie teritorialių kaval. pulkų štabų,
- 4– pion. pusk–kių mokyklos, kurių:
 - 3– prie terit. pion. batailionų, ir
 - 1– pion.–pont. bataijone;
- 4 ryšių pusk–kių mokyklos, kurių:
 - 3– prie terit. ryšių batalionų ir 1– radio–ryšių batalione,
- 1 šarv. pusk–kų mokykla prie šarvuočių rinktinės.–

Specialių ginklų rūšių puskarininkiai nespecialioms kariuomenės dalims, pavyzdin, ryšininkai, pionieriai, ir kt., tarnaują pėstininkų dalyse, parengiami atitinkamuose specialių ginklų rūšių puskarininkių mokyklose. Tuo tikslu nespecialių kariuomenės dalių vadai parenka iš savo dalies kareivių tinkamus kandidatus ir juos, sulig užinteresuoto štabo nurodymų, komandiruoja į atitinkamo pulko ar karo apygardos specialių ginklų rūšių puskarininkių mokyklos. Baigę jas kandidatai į puskarininkius grįžta toliau tarnauti savo pradinėse kariuomenės dalyse, kur jie, po nurodyto aukščiau 2–jų mėnesių praktiško naujokų mokymo, pakeliami į jaun. puskarininkio laipsnį, – kurie pasirodys esant to vertais.

Tarnybų puskarininkiai – sanitarijos, veterinarijos, ūkvedžiai ir ginklininkai, – apmokinami tarnybų puskarininkių mokyklose, esančiose atitinka-

mų tarnybų viršininkų žinioje, būtent:

- sanit. pusk–kių mokykla – Karo sanit. virš–ko;
- veterin. pusk–kių mokykla – Karo veter. virš–ko;
- ginklininkų mokykla – Ginklavimos virš–ko ir
- ūkvedžių mokykla – Kariuomenės intendanto.

Renkant kandidatus į puskarininkius turėtų būti ypatingos atydos atkreipiama į kandidato dalyvavimą ir aktyvumą kariškame pasirengime prieš įstosiant į kariuomenę. Apie prieškarinį parengimą plačiau bus pasakyta žemiau. Vyresnieji rikiuotės puskarininkiai parenkami iš jaunesniųjų, išstarnavusių kariuomenėje aktyvioje tarnyboje nemažiau vienu metų, gi viršilos komplektuojami iš vyresniųjų puskarininkių, išstarnavusių bent dvejus metus aktyvioje tarnyboje. Kaip viršilos, taip ir vyresnieji puskarininkiai yra virštarnybiniai. Taip pat būtų pageidaujama turėti kokius 25% ir jaunesniųjų virštarnybinių puskarininkių, ypač specialėse ginklų rūšyse, tarnybų puskarininkių ir raštininkų.

3. Karininkų padengimas.

Pasirengimui į karininkus jau yra pilnai pribrendęs laikas pastatyti principinę sąlygą, kad niekas negali patapti karininku, nebuvęs kareiviu, nes tik karininkai patys pabuvę kareiviu geriau supranta kareivio siela ir įgyja šių pastarųjų didesnę pasitikėjimą, be kurio niekad negali būti kariuomenėje sveikų santykių tarp karininkų ir kareivių. Dabartinis jaunų karininkų parengimo būdas yra atsilikęs nuo gyvenimo ir mūsų Karo mokykla faktinai pagamina tik tokios rūšies karininkus, kurie pradeda pažinti tikrąjį kariuomenės gyvenimą tik baigus mokyklą ir pateikus į kariuomenės dalį, būtent, po 1–2 tarnybos metų kariuomenės dalyse. Todėl neretas iš jų, neturėdamas gilesnio kario pagrindo, gyvenime, pačioje karininko tarnybos pradžioje, suklumpa ir būna aplinkybių priverstas kariuomenės eiles vėl apleisti.

Tinkamumas būti karininku priklauso ne vien nuo teoretinių žinių, įgytų Karo mokykloje. Praktika parodė, kad geri minėtos mokyklos mokiniai, baigę su gerais požymiais mokslą ir, bendrai, gabus teorėtinėms dalykams, patekę į kariuomenės dalis pasirodo netinką būti kareivių vadais ar tai dėl būdo silpnumo ar tai dėl kitų, net sunkiai paaiškinamų priežasčių. Būti vadu jokia mokykla negali parengti: Tai yra tokia savybė, kurią Dievas nekiekvienam suteikia. Kad išaiškinti iš pat pradžios ar jaunuolis, norįs patapti karininku, minėtą savybę turi, nėra jokios kitos priemonės, kaip jį, dar prieš užskaitant į Karo mokyklą, pasiųsti tam tikram laikui į kariuomenės dalį tarnybai kareivių tarpe, kitaip sakant, tam tikram stažui atlikti ir apsiprasti

su realia kariuomenės gyvenimo aplinkuma. Tiksliausiai būtų, kad kiekvienas kandidatas į karininkus, prieš pateksiant į Karo mokyklą, atliktų visą kareivio tarnybos eigą: Išeitų pats naujokų mokymo programą, baigtų puskarininkių parengimo mokyklą atliktų puskarininkio laipsnyje vieną naujokų mokymo ciklą ir maršus su taktiniais pratimais lauke rudens metu, kitaip sakant atitarnautų ištikus metus. Tik atlikus visą tai, paaiškės ar noris pasidaryti karininku jaunuolis tinka karininko pašaukimui ir ar jis turi reikiamos būdo ir sielos savybes, kad tapti vadu. Tie, kurie pasirodytų toms sąlygoms netinką, turėtų būti nuo tolesnio rengimos į karininkus sulaikyti, į Karo mokyklą nesiunčiami ir iš kariuomenės vėl paleidžiami arba užskaitomi į jos atsargą. Į Karo mokyklą tuo būdu patektų tik tam tikra, kariuomenės dalyse jau išbandyta ir perfiltruota, kandidatų į karininkus atranka.

Kandidatus į karininkus parenka dalių vadai kiekvienas savo dalei papildyti, sulig bendro Krašto apsaugos ministerijos nustatyto kariuomenės karininkais papildymo pieno. Dalies vadas asmeniškai prižiūri jo parinktų kandidatų stažo atlikimą ir galutiniai nusprendžia ar kandidatą leisti toliau mokinti į karininkus Karo mokykloje ar ne. Karo mokyklos kursas turėtų būti sekantis

a/ Kandidatams į tikrosios tarnybos karininkus:

- pėstininkams – 2 metai,
- artileristams, pionieriams, ryšininkams ir kavaleristams – 3 metai,

b/ Kandidatams į rezervu karininkus: – pėstininkams – 6 mėnesius,

- artileristams, pionieriams, ryšininkams ir kavaleristams – 12 mėnesių,

Stazo laiką kariuomenės dalyse kandidatams į rezervu karininkus būtų galima sutrumpinti iki 6 mėnesių visoms ginklų rūšims vienodai. Tai kad iš viso aktyvioje tarnyboje prisieitų išbūti

- kandidatams į pėst. rez. karininkus – 12 mėnesių
- “ į spec.ginklų rūšių “ – 18 “

Karo Mokyklos mokymo planas turėtų būti sekantis:

I. Pirmas mokymo kursas:

Bendras visom ginklų rūšims. Jame praeinami Karo mokslo dalykai, statutai ir rikiuotės bei smulkesnės taktikos mokymas, bendri visoms ginklų rūšims. Kurso ilgumas – 1 metai.

II. Specialus kursai:

Sulig ginklų rūšimis. Mokymo ilgis:

- pėstininkams – 1 metai,
- artileristams – 2 metai,
- kavaleristams – 2 metai,

- pionieriams – 2 metai ir
- ryšininkams – 2 metai.

Į specialius mokymo kursus pervedami tik pasekmingai išėję pirmąjį, /bendrajį/ mokymo kursą.

Baigę pasekmingai specialius kursus pakeliami į laipsnius:

- pėstininkai – į pėst. jaun. leitenantus
- artileristai– į art. “ “
- kavaleristai– į kaval. “ “
- pionieriai – į pion. “ “
- ryšininkai – į ryšių “ “

Pakeltieji į karininkus – jaun. leitenantus, po iškilmingų Karo mokyklos mokslo baigimo išleistuvių, grįžta į kariuomenės dalis, iš kurių jie buvo į Karo mokyklą pasiųsti. Atvykus į savo dalis, jie duoda iškilmingą karininko priesaiką akivaizdoje visos išrikiuotos dalies, kurioje jie tarnaus.

Kandidatai į rezervo karininkus, atlikę paminėtą aukščiau sutrumpintą stažą kariuomenės dalyse, ir pripažinti tinkamais tapti rezervo karininkais, persiunčiami stačiai į specialius Karo mokyklos kursus sulig ginklų rūšių, kur jie gauna sutrumpintą karininko–aspiranto apmokymą: pėstininkai – 6 mėnesių, o specialių ginklų rūšių – 12 mėnesių. J rezervo jaun. leitenantus jie pakeikiami tik po pirmo dalyvavimo rezervistų /kareivių/ pakartotiname mokyme, neveliau, kaip antrais metais po aspirantų kursų baigimo. Karininkų priesaiką jie duoda prieš išrikiuotą dalį, kurios rezervistų mokyme jie dalyvavo. Tarnybų karininkai – gydytojai, veterinariai, inžinieriai, topografai, intendantai ir administracijos karininkai parengiami šiuo būdu:

a/ kandidatus į minėtų specialybių karininkus parenka už–interesuoti Krašto apsaugos ministerijos tarnybų viršininkai, iš studentų tarpo pasekmingai išėjusių nemažiau trijų aukštojo mokslo semestrų /admin. karininkams – buhalterijos/ Lietuvos arba atitinkamuose aukštose mokyklose užsieniuose.

b/ Taip parinktus kandidatus tvirtina Krašto apsaugos ministeris ir skiria jiems tolesniam mokslo ėjimui Kr. aps. ministerijos stipendijas, už kurias jie pasižada atitarnauti kariuomenėje nustatytą laiką, arba gražinti išlaidas, jei mokslo per duotą laiką nebaigtų.

c/ Pasekmingai išėjusieji atitinkamų specialybių aukštuosius mokslus, skiriami į bendrajį Karo mokyklos kursą kariniam apmokimui ir jį išėję – pakeliami į jaun. leitenanto laipsnį ir išskirstomi į Krašto apsaugos ministerijos įstaigas bei kariuomenės dalis, kuriuose jie duoda iškilmingą karininko priesaiką ir užskaitomi tarnybai.

Be to, intendantūros ir administracijos karininkai gali būti paruošiami dar kitu būdu, būtent, laikas nuo laiko surengiant prie Karo mokyklos atitinkamus laikinus kursus ir egzaminus, prie kurių prileidžiami tik tikrosios tarnybos karininkai ir neaukštesnio kaip kapitonas laipsnio, norį rikiuotės tarnyba pakeisti kuria nors paminėtų dviejų specialybių.

Aviacijos karininkus parenka sau pati aviacija pagalba mokomosios eskadrilės. Kandidatai į aviatorius renkami iš jaunesnių karininkų: jaun., leitenantų ir leitenantų, nesenesnių kaip 26 metų, kaip tikrosios tarnybos, taip ir rezervo karininkų; šių pastarųjų gali būti imami tik tokie, kurie prieš tai aktyviai dalyvavo civilėje sporto aviacijoje ir yra rimtai teoretinei ir praktiškai susipažinę su skraidymu ore. Tokie kandidatai, jei jie pasekmingai baigs mokomosios eskadrilės mokslą, užskaitomi į tikrąjį, tarnybą aviacijoje.

Apart nurodytų aukščiau normalių įvairių ginklų rūšių ir specialybių karininkų parengimo būdu, reikia duoti taikos metu ir kareiviams prasiimti į karininkus. Šis principas yra svarbus palaikymui kariuomenėje, ypač kareivių ir puskarininkių tarpe, sveikos kariškos dvasios. Bet kad tuo keliu nepasidarytų karininkais asmenys, neturį, reikiamo karinio, ir intelektualio pasirengimo, turi būti laikomasi sekančių sąlygų:

a/ Kandidatais į karininkus iš tarpo kareivių imami tik puskarininkai, ir tik tokie, kurie, apart tikrosios tarnybos laiko, išstarnavo kariuomenėje nemažiau 2 metų virštarnybiniais vyr. puskarininkiais arba viršilomis.

b/ Pункte “a” nurodytu būdu parinktiems kandidatams per 2 metus teikiama lengvatų /paliuosuojant juos dalinai nuo užsiėmimų/ bei galimybės pasirengti ir laikyti aukštesniojo mokslo /Gimnazijos ir tolygios mokyklos/ egzaminus. c/ Išlaikę p “b” nurodytus egzaminus, komandiruojami į Karo mokyklos specialius kursus, sulig ginklų rūšių, kur jie drauge su mokyklos kariūnais rengiasi /pėstininkai – per 6 mėnesius, o specialių ginklų rūšių – per 12 mėnesių/ prie egzaminų karininko laipsniui įgyti.

d/ Pasekmingai atlikę egzaminus iš Karo mokyklos kursų grįžta į savo dalis, iš kurių jie buvo į Karo mokyklą komandiruoti ir tarnauja jose pusę metų kaip karininkų padėjėjai, dalyvaudami vienkart pulko karininkų šeimoje. Po to, jei iš dalies karininkų korporacijos tarpo rimtų kliūčių nebus pareikšta, dalies vadas pristato juos aukštesnei Vyresnybei pakėlimui į pirmąjį karininko laipsnį. Pats pakėlimas įvyksta iškilmingai, su karininko priesaika išrikuotos dalies akivaizdoje, kaip prisaikdinami karininkai, baigę Karo mokyklą normaliu būdu.

4. Rezervo karininkai.

Apie parengimą kandidatų pirmam rez. karininko laipsniui, – jaun. leite-

nantui – įgyti jau buvo minėta. Čia norime dar paliesti tolesnį rezervo jaunesniųjų karininkų mokymą ir sudarymą vyresniojo rezervo karininkų kadro.

a/ Žemesniųjų laipsnių rezervo karininkai:

Jų tarnybos eiga kombinuojama su mokymu rezervistų – kareivių, kuriais mobilizaciją paskelbus, jiems tektų vadovauti. Tuo tikslu, rezervo jaun. leitenantai sisteminiai, kasmet, pradėdant nuo 2–rųjų metų po pakėlimo į pirmąjį karininko laipsnį, šaukiami į pakartotinus rudeninius rezervistų mokymus teritorialės kariuomenės dalyse, kur jiems pavedama vadovauti būriais. Po keturių pakartotinių rezervistų mokymu ir vieno pratimo teritorialės kariuomenės dalies mobilizacinėje sudėtyje, pasirodė, esą tinkamais būrių vadovavimui jaunesnieji leitenantai pakeliami į leitenantus. Kadangi vienas kareivių–rezervistų mokymas, kaip jau buvo minėta, tęsiasi 20 dienų ir teritorialės kariuomenės dalių pratimams, mobilizacinėje sudėtyje skiriame 14 dienų, tai rez. jaun. leitenantai sekančio laipsnio įgijimui turėtų iš viso 94 dienas kareivių vadovavimo praktikos, maždaug laikotarpyje 6 metų. Vienkart jie turėtų galimybės palaikyti iki metinį kontaktą su kareiviais – rezervistais, kuriais jiems prisieitų vadovauti karo atsitikime, su jais giliau susipažinti ir susigyventi. Savaiame suprantama, kad rezervo jaun. leitenantai turi būti pakartotinam praktiškam mokymui šaukiami į tas teritorialės kariuomenės dalis, kuriose jie turės tarnauti paskelbus mobilizacija. Tai yra begal svarbu ne vien tik tam, kad suteikti rez. jaun. leitenantams galimybės iš anksto susipažinti ir susigyventi su rezervistais – kareiviais, kuriais jiems teks vadovauti karp metu, bet ir tam, kad tų dalių badams ir kitiems vyresniesiems aktyviosios tarnybos karininkams duoti progos rezervo leitenantus visapusiškai pažinti ir prižiūrėti, kad jie neatsiliktų nuo paskiausių tarp mokslo žinių.

Parengimas rezervo leitenantų į rezervo kapitono laipsnį eina panašiu metodu, kaip ir rezervo jaun. leitenantų parengimas į rezervo leitenantus, t.y. rezervo leitenantai turi atlikti sekančius 4 rezervistų–kareivių mokymus ir 2 rezervistų–kareivių mokymus teritorialės kariuomenės dalių mobilizacinėje sudėtyje, laikotarpyje sekančių 8 metų. Be to, laikotarpyje paskutinių dviejų metų jie surenkami 3 mėnesių specialiam rezervo karininkų pakartotinam mokymui prie Karo mokyklos. Ši pakartotinė mokymą pasekmingai išėję užskaitomi kandidatais į rezervo kapitono laipsnį ir jiems duodama laike dviejų rezervistų–kareivių pakartotinių mokymų vadovauti kuopomis, baterijomis ir eskadronais. Pasirodę praktikoje sugebą jomis tinkamai vadovauti užinteresuotų dalių vadu nuožiūra pristatomi aukštesnei Vyresnybei pakėlimui į rez. kapitono laipsnį. Pakelti į tą laipsnį, jie pasilieka toliau te-

ritorialės kariuomenės dalies, iš kurios jie kilo, numatomoje mobilizacinėje sudėtyje, tos dalies vado žinioje ir dalyvauja jau kaip kuopų, eskadronų ir baterijų vadai, ar kitose tolygiose pareigose, likusiuose tolimesniuose dalies pratimuose, kaip rezervistų–kareivių mokyme, taip ir jos pratimuose mobilizacinėje sudėtyje, sulig reikalo.

Atsižvelgiant aukščiau paduotos rezervo karininkų parengimo programos rezervo leitenantais galėtų tapti asmenys, turį apie 28 metus amžiaus ir rezervo kapitonais – turį nemažiau 35 metų.–

Apart aukščiau nurodyto žemesnių laipsnių rezervo karininkų parengimo kelio, ankštai susijusio su teritorialė kariuomenės organizavimo sistema, rezervo karininkais taip pat pasidaro visi tie, kurie normaliu keliu išstoja iš aktyviosios tarnybos. Bet ir šie pastarieji, įgiję gilesnį pagrindinį karinį parengimą ir geros praktikos aktyvioje tarnyboje, išėjus jiems į atsargą, turi būti laikas nuo laiko šaukiami dalyvauti taktiniuose tų dalių pratimuose, kuriose jie bus paskirti tarnybai paskelbus mobilizaciją. Tai yra būtina reikalinga tam, kad duoti minėtiems rezervo karininkams progos pažinti ir susigyventi su tų dalių karininkais ir kareiviais, ir be to, kad jie, būdami atsargoje, nepamirštų įgytų žinių bei neatsiliktų nuo karo mokslo pažangos, Pakartotinas šios rūšies rezervo karininkų mokymas, taupumo tikslu, galėtų būti sutrumpintas, pavyzdin, įgijimui rezervo leitenanto laipsnio užtektų dalyvavimo dviejuose rezervistų–kareivių mokymuose teritorialėje dalyje, ir įgijimui rezervo kapitono laipsnio – 3–4 pakartotinių mokymų.

b/ Aukštesnių laipsnių rez. karininkai.

Aukštesnių, būtent rezervo majoro, rezerv. pulk. Int. ir kitų laipsnių rezervo karininkai rekrutuojami iš atitinkamų laipsnių aktyviosios tarnybos karininkų, išeinančių normaliu keliu į atsargą arba tyčia iš kariuomenės paleidžiamų, išstarnavus pensiją, kad tuo būdu sudaryti gerą vyresniųjų karininkų kadro atsargą, tuo labiau, kad šią priemonę nolens–volens tenka pavartoti dar ir tam, kad kasmet paliusuoti nustatytą aukštesnių vietų skaičių, kad duoti galimybės avansuoti žemesnių laipsnių karininkams. Ta proga pastebėsime, kad užprūdytas aukštesnių karininkų vietų ir nedavimas galimybės avansuoti priaugančiai karininkų kartai, yra begal žalingas kariuomenės dvasiai dalykas, kuris pakerta pas žemesnio laipsnio karininkus iniciatyvą, norą tobulintis karo moksle ir net sukelia juose nepasitenkinimo, kuris veda prie nusizengimų prieš karišką drausmę. Todėl visose, daugiau patyrusiose, kariuomenėse po praeito karo pamokų, dedamos pastangos taikos metu reguliariai, kasmet, dalį vyresnių laipsnių karininkų, pradedant

nuo majoro, pensionuoti pirm laiko. Savaiame suprantama, kad pirmon eilėn pensionuojami mažiau gabus ir mažiau produktingieji, paliekant tarnyboje tik geriausią, vyresnių karininkų atranką, kuri ir duoda toms kariuomenėms, paminėtu būdu jauninamoms, toną ir nuolat stumia jas energingos pažangos kryptimi. Kiek ir kokių laipsnių vyresnių karininkų turėtų būti kasmet paleidžiama į atsargą mūsų sąlygose, priklauso nuo to, kaip greitą avansavimą norime duoti priaugančiai karininkų kartai ir kokia vyresniųjų rezervo karininkų atsargą turime sudaryti mobilizuotoms tautos pajėgoms. Tai yra dalykas paprastos kalkuliacijos ir karo vadovybės pageidavimų.

Kadangi vyresniųjų karininkų paskubinto pensionavimo pagrindinis, paslėptas, tikslas yra sudaryti mobilizuotoms tautos pajėgoms reikalingą gerą vyresnių laipsnių rez. karininkų kadra, kurio teritorialiu būdu, kaip, pavyzdin, buvo nurodyta apie žemesnių laipsnių rezervo karininkus, parengti neįmanoma, tai iš to seka, kad vyresnių laipsnių karininkų, paleistų į atsargą, nuolatinis tobulinimui reikia nemažiau rūpintis, kaip žemesnių laipsnių rezervo karininkų pakartotinu mokymu. Tuo tikslu jie /aukštesnių laipsnių rezervo karininkai/ pritraukiami prie kariuomenės dalių taktinių rudens pratimų, prie teritorialiu dalių užsiėmimų bei manevrų mobilizacinėje sudėtyje, karo žaidimų ant žemėlapiu ir lauke ir t.t. Be to, jie turi būti supažindinami su mobilizaciniu parengimu tų dalių, kurias numatoma pavesti jiems vadovauti mobilizuotoje kariuomenėje. Tik tuomet, kai vyresnieji rezervo karininkai iš kalno žinos, koks yra jų mobilizacinis paskirimas, jie ir būdami atsargoje, jausis su kariuomene surištais, stengsis nuo karo mokslo neatsilikti ir patys, kiek kam prieinama, aktyviai dalyvaus jų vadovavimui numatomų dalių mobilizaciniame ir, bendrai, parengime karui.

Avansavimo į sekantį laipsnį aukštesnių laipsnių rezervo karininkams taikos metu nėra: jie pasilieka tuose laipsniuose, kokius išsitarnavo tikroje karo tarnyboj ir skaitomi atsargos rikiuotėje iki tol, kol sveikatos ir karinio pasirengimo atžvilgiu dar tinka kariuomenės vadovavimui. Po to jie perkeliama į rezervo karininkų nerikiuotės kategoriją, kuri jau jokių privalomų pakartotinių mokymu neatlieka ir, mobilizacijos atsitikime, sunaudojama įvairioms, lengvesnėms, tarnyboms fronto užpakalyje, arba, jei jau ir tam nebetinka, suėjus įstatymais nustatytiems dėl rezervo karininkų karinės prielobės amžiaus terminams – demisijonuojami.

c. Tarnybų rezervo karininkai.

Įvairių tarnybų rezervo karininkų kadras sudaromus šiuo būdu:

Sanitarijos, veterinarijos rezervo karininkų, inžinierių /ginklavimo valdy-

bos, karo technikos, karo statybas ir t.t./ ir rez. karininkų–topografų kadras sudaromas iš tikros tarnybos karininkų, paleidžiamų atsargon atitarnavus jiems nustatytą laiką kariuomenėje už suteiktas stipendijas eiti aukštajam mokslui. Būdami atsargoje ir užsiimdami laisva praktika jie tuo būdu įgytąsias jų specialybėse mokslo žinias netik nepamirš, bet toliau darbuodamas kiekvienas sulig savo specialybės, kad ir civiliame gyvenime, jas dargi gali pagilinti. Kad neatsiliktų nuo kariuomenės gyvenimo, jie turi būti kartu su rikiuotės rezervo karininkais šaukiami laikas nuo laiko dalyvauti pakartotiniuose teritorialės kariuomenės dalių mokimuose, ypač kai jos būna mobilizacinėje sudėtyje. Suprantama savaime, kad paminėtų tarnybų rezervo karininkai tokių kariuomenės pratimų metu sunaudojami kiekvienas sulig savo specialybės:

Intendantūros ir administracijos rezervo karininkų kadros sudaromas dalinai iš tų specialybių tikros tarnybos karininkų, išėjusių į atsargą normaliu būdu, o trūkstamas mobilizuotoms pajėgoms intendantūros ir administracijos rezervų karininkų skaičius papildomas iš įvairių ginklų rūšių rezervo karininkų pertekliaus, kuris su laiku, progresuojant kariuomenės organizacijai ir inteligentijos prieaugliui, savaime susidarys. Aišku, kad iš ginklų rūšių rezervo karininkų į intendantūros ir administracijos karininkus turėtų būti parenkami pirmoje eilėje tokie asmenys, kurie civiliame gyvenime darbuojasi ūkio, prekybos ir sąskaitybės srityse, kurios savo esmėje yra artimos kariuomenės ūkio ir karo administracijos /atskaitomybės/ darbams. Taip parinktiems asmenims, esant reikalui, laikas nuo laiko organizuojami 3–4 mėnesių specialus intendantūros ir administracijos rezervo karininkų parengimo kursai. Pasekmingai baigusieji kursus, be to, laike teritorialės kariuomenės dalių pakartotinių rezervistų mokymų, ypač kai tie mokymai vyksta kalbamų dalių mobilizacinėje sudėtyje, šaukiami praktiškam intendantūros ir administracijos pagalbiniam darbui, kad tuo būdu suteikti galimybės rezervo intendantams ir administracijos rezervo karininkams pasipraktikuoti kariuomenės dalių, ūkio skyriuose ir divizijų štabuose, kuriuose numatoma juos sunaudoti paskelbus mobilizaciją. Toksai intendantūros ir administracijos rezervo karininkų parengimas nebus tobulas, bet šių tarnybų karininkams didesnio parengimo nėra būtino reikalo. Svarbu tik, kad centriniuose kariuomenės tiekimo organuose ir žymesniuose štabuose /pulkų ir divizijų/ būtų daugiau personalo, prityrusio intendantūros ir administracijos darbe. Dalis tokio personalo siūlomoje čia kariuomenės organizacijoje yra jau taikos metu paslėptas teritorialėse dalyse ir jų štabuose pavydale intendantų ir administracijos karininkų. Pridavus jiems, mobilizacijos atsitikime, pagelbą

nors šiek tiek iš kalno pamokintų intendantūros bei administracijos srityse rezervo karininkų, mobilizuotos kariuomenės ir jos dalių aprūpinimo aparatas galėtų pakankamai sklandžiai veikti t.y. kariuomenės operatyviniams veiksams sunkumų tiekimo atžvilgiu nesudarytų, – jei tik, bendrai sakant, mobilizuotos kariuomenės aprūpinimui bus laikų iš viso krašto gyventojų suimta ir akumuliuota į atitinkamus, kariuomenės koncentravimo planais numatytus, rajonus reikalingi maisto, pašaro ir kitokios aprovizacijos ištekčiai.

E. Taikos meto kariuomenės užlaikymo išlaidos.

Kad turėti šiokį – tokį vaizdą apie tai ant kiek siūlomos kariuomenės organizacijos užlaikymo išlaidos skirtusi nuo išlaidų skiriamų dabar esamosios kariuomenės užlaikymui, palyginsime čia metines karininkų algas ir kareivių užlaikymo išlaidas.

a/ Išlaidos karininkų algoms žemiau paduotoje lentelėje apskaitliavimų pamatan paimtos realias karininkų algos, t. y. su biudžetui subalansuoti atskaitymais, bet be atskaitymų į pensijos fondą ir nepriimant domėn įvairių priedų: butpinigių, vaikų priedų ir kt., kadangi palyginimui tai didesnės reikšmės neturi. Aišku, kad kalbami priedai ir priėmus naują kariuomenės organizavimo sistemą turės pasilikti. Išlaidos už juos gali padidėti, ar sumažėti, atsižvelgiant į tai, kiek naujoje kariuomenėje bus vedusių karininkų. Iš pridėtų prie šio exposé priedų matyti, kad siūlomoje kariuomenės organizacijoje padidėja skaičius žemesniųjų laipsnių karininkų, o sumažėja aukštesniųjų laipsnių karininkai, kurie daugumoje kaip tik yra vedę. Taigi išlaidų atžvilgiu priedams, gautųsi tam tikras išsilyginimas.

Laipsniai	Dabartinis etatinis kar-kų skaičius	Siūlomas organizacijos kar-kų skaičius ***	Dabartinės išlaidos etatinių kar-kų algoms	Siūlomos organizacijos išlaidos kar-kų algoms	Skirtumas
Armijos generolai	3*	1	66943,80	26195,40	-40748,40
Generolai /divizijos/	5	4	97020	77616	-19404

Generol. leitn. /brigados/	18**	9	268912,32	131092,56	-137819,76
Pulkininkai	85	36	1036550,40	437443,20	-599107,20
Pulk. leitn.	183**	79	1707667,20	725493,60	-982173,60
Majorai	223**	182	1889925	1542450	-347475
Kapitonai	453	549	3195280,80	3872426,40	+677145,60
Leitenantai	632	889	3037392	4274534	+1234142
	1602	1748	11299691,52	11084251,16	-215440,36

Pastabos: 1 /*/ – Vyriausio štabo viršininkas, general. štabo valdybos viršininkas ir Tiekimų viršininkas.

2 /**/ – karo kapelionų: I – brigados vadas; II– su pulk. ltn. atlyginimu ir 4 – su majoro atlyginimu.

3 /***/ – karininkų, skaičius sulig variantinės sudėties.

4/ algos dabartinės kariuomenės karininkams apskaitliuotos prisilaikant veikiančių etatų ir algų kategorijų.

5/algos siūlomos kariuomenės organizacijos karininkams apskaitliuotos prisilaikant algų kategorijų ir laipsnių šitaip:

a/ armijos generolas – vyriaus. kariuomenės inspektorius – I kategorijos: į mėnesį: $2700 - 19,15\% = 2182 \text{ Lt } 95 \text{ c}$

b/divizijos generolai: apygardų viršininkai ir generalio štabo viršininkai – III kategorijos:

į mėnesį: $2000 - 19,15\% = 1617 \text{ Lt}$

c/ generolai ltn:

IV kategorijos – ginklavimo viršininkas ir kariuomenės intendantas;

į mėnesį: $1575 - 19,15\% = 1275 \text{ Lt } 59 \text{ cnt}$

V kategorijos – visi kiti;

į mėnesį: $1475 - 278,2 = 1196 \text{ Lt } 80 \text{ cnt}$

d/ pulkininkai:

V kategorijos – sienos priedangos pulkų vadai; karo mokyklos viršininkas:

į mėnesį: $1375 - 255,2 = 1119 \text{ Lt } 80 \text{ cnt}$

VI kategorijos – visi kiti;

į mėnesį : $1225 - 225,8 = 999 \text{ Lt } 20 \text{ cnt}$

e/ pulkininkai leitenantai:

VII kategorijos – sunk. artil. grupės, priešorl. artil. grupės, pion.–pont.

bataliono ir šarvuočių rinktinės vadai:

į mėnesį: $965 - 168,8 = 796$ Lt 20 cnt

VIII kategorijos – visi kiti:

į mėnesį: $925 - 161,80 = 763$ Lt 20 cnt

f/ majorai – IX kategorijos:

į mėnesį: $850 - 143,75 = 706$ Lt 25 cnt

g/ kapitonai – X kategorijos;

į mėnesį: $700 - 112,2 = 587$ Lt 80 cnt

h/ Leitenantai: XI–XII kategorijų:

vidutin. į mėnesį

leitenantai: $515 - 78,15 = 436$ Lt 85 cnt

jaun. Leitenantai: $425 - 60,85 = 364$ –Lt 15 cnt

vidutinei $470 - 69,5 = 400$ Lt 50 cnt

Iš paduotos aukščiau karininkų, algų palyginamosios lentelės matome, kad siūlomosios naujos taikos meto kariuomenės organizacijos /sulig varianto/ karininkų užlaikymas lyg ir atsietų pigiau, kaip dabar. Bet tai tėra apytikris apskaitliavimas, į kurį naujoje organizacijoje nepriskaityta karininkų personalas įvairių dirbtuvių /ginklavimo valdybos ir intendantūros/ ir centralinių sandėlių. Jį priskaičius, skirtumas – 215440 Lt 36 centų dalinai nudiltų ir siūlomos naujos kariuomenės organizacijos karininkų užlaikymas, turbūt, pigiau neatseitų, kaip užlaikymas karininkų dabartinės kariuomenės.

b/ Išlaidos kareivių užlaikymui.

Tiekimų, valdybos žiniomis vidutinis kareivio metinis užlaikymas atseina:

a/ danga ir ranga – 252 Lt 70 cnt

b/ maistas /su švenčių priedais/ – 352 Lt 12 cnt.

Padėjus šiuos davinius apskaitliavimo pamatan, gauname sekančias apytikres sumas:

	Kareivių skaičius	Danga ir ranga	Maistas	Paėmus kartu
Projektuojama kariuomenė	25911	6547709,70	9123781,32	15671491,02
Esama etatinė kariuomenė	18537	4684299,90	6527248,44	11211548,34
Skirtumas	+6834	1863409,80	2596532,88	4459942,68

Iš to matome, kad kareivių užlaikymas bendrai padidėtų 4459942 Lt 68 cnt. Atitinkamai padaugėtų išlaidų ir puskarininkių algoms, kaip matyti iš šių skaitlinių.

Kareivių laipsniai

Kareivių laipsniai	Projektuojamos kariuomenės		Esamos kariuomenės /etatinės/		Skirtumai	
	Skaičius	Išlaidos metinėms algoms	Skaičius	Išlaidos metinėms algoms	Skaičių	Algų
Viršilos /virštar-nybiniai/	420	604800	331	476640	89	+128160
Vyresn. puskarin. /virštar-nybiniai/	1772	1913760	1583	1709640	189	+204120
Jaunesn. puskarin. /tikros tarnybos/	3476	252785,60	2063	155962,80	1413	+96822,8
Eiliniai ir grandiniai	19703	1182180	14560	873600	5143	+308580
Iš viso algoms	25371	3953525,60	18537	3215842,80	+6834	+737682,80

Apskaičiavimų suprastinimo tikslu paduotoje lentelėje visi viršilos ir vyresnieji puskarininkiai, kaip naujos organizacijos taip ir esamosios, paskaityti virštar-nybiniais, su mėnesiniu atlyginimu: viršiloms – 120 litų ir vyresn. puskarininkiams – 90 litų. Visi gi jaunesnieji puskarininkiai paskaityti esant tikrosios tarnybos, gauna 6litus 30 centų į mėnesį. Grandiniai priskirti prie eilinių, gaunančių į mėnesį po 5 litus. Toksai sugrupavimas, tiesa, iškraipo sumas, skiriamas esamos kariuomenės kareivių ir puskarininkių algoms, bet dėl jų palyginimo su naujos kariuomenės kareivių ir puskarininkių algomis jis yra tikslus. Jis apytikriai parodo, kad išlaidos kareivių ir puskarininkių algoms siūlomos naujos kariuomenės organizacijos padidėtų 737.682 litais ir 80 centų.

Pridėjus šią sumą prie skirtumo, kurį gavome apskaičiuojant išlaidas kareivių dangai, rangai ir maistui, paminėtas kiek anksčiau, turėsime kareivių ir puskarininkių užlaikymo bendro teoretinio biudžeto padidėjimą:

$$4459942,68 + 737.682,80 = 5197625 \text{ litus } 48 \text{ centus}$$

Suma, tiesa, nemaža, bet dėl to nereikia nusigąsti, nes ji tėra teoretinė. Praktikoje, vargu ar kareivių ir puskarininky užlaikymas naujoje kariuomenės organizacijoje ant tiek daug padidės. Visuose naujos kariuomenės /sulig

variantinės organizacijos/ kareivių, ir puskarininkių užlaikymo apskaitliavimuose mes paėmėme teoretinę kareivių ir puskarininkių sudėtį, imant jos pagrindan teoretinį naujokų kontingentą – 22800 vyrų, kurį gavome šio exposė 53–54 puslapiuose nurodytu būdu. Tokį naujokų kontingentą praktikoje vargu ar turėsime, ypač 1913 — 1920 metų gimimų laikotarpio, nes gimusieji tame laikotarpyje augo ir brendo sunkiose gyvenimo sąlygose ir todėl iš jų tarpo bus didelis skaičius, t.y. daugiau kaip 5 – 6 % /imant normaliai/ tokių, kurie karo tarnybai visai netiks iš priežasties fizinių trukumų. Nėra abejonės, kad keletą metų naujokų kontingentas bus žymiai mažesnis negu 22800. To pasekmėje ir taikos meto kariuomenės teritorialių dalių kareivių sudėtis bus mažesnė negu aukščiau paduotuose apskaitliavimuose paminėta. Sumažėjus gi keičiamajai kareivių sudėčiai, atitinkamai sumažėtų ir išlaidos kareivių užlaikymui. Tiksliai apskaitliuoti ant kiek, būtent, tos išlaidos sumažėtų, iš kalne negalima. Tai paaiškės konkrečiai kiekvienais metais atskirai, patikrinus šaukiamų į kariuomenę naujokų sveikatą. Čia galime tik spėlioti, kad gautas teoretinis išlaidų skirtumas /5197625 Lt/ sumažėtų pusiau. Bendrai tariant, jei naujos kariuomenės kareivių ir puskarininkių užlaikymas ir atsieitų kiek brangiau, negu dabar, tai nuo siūlomos naujos kariuomenės organizavimo sistemos atsisakyti negalima, nes ji yra racionališkesnė, negu dabar esamoji ir turi daug pliusų kaip mobilizacijos atžvilgiu taip ir bendro valstybės pasirengimo savo nepriklausomybei ginti.

Baigiant šią skiltį, dar tenka nors trumpai sustoti ties kareivinių, problema. Aišku, kad priėmus siūlomą teritoriale kariuomenės organizavimo sistemą, tojaus iškils didelis reikalas statyti naujas kareivines vietas, kur bus įsteigti nauji taikos meto teritorialės kariuomenės garnizonai. Kiek ir kokiose vietose bus reikalinga kareivinių, čia neprecizuojame: tai aišku iš naujos kariuomenės dislokacijos. Bendrai sakant, naujų kareivinių bus reikalinga gana daug ir jų pastatymui, ypač norint jas greitai turėti, tektų skirti dideles pinigų sumas, kurių biudžetiniu keliu greitai surinkti neįmanoma. Kaip gi tat šią problemą išspręsti, perdaug neapsunkinant Krašto apsaugos ministerijos biudžeto? Kaip vieną racionališkų greito kareivinių įgijimo būdų nurodysime į sekančią komercinio pobūdžio priemonę.

Miestai ir apskritys, kur nauji kariuomenės garnizonai būtų įsteigti, turėtų iš tų garnizonų tam tikro pelno: vietiniai ūkininkai įgytų galimybės dalį jų pagamintų ūkio produktų/grūdų, mėsos, riebalų ir 1.1./ parduoti čia. pat esančiai teritorialės kariuomenės dalei; malūnininkai gautų naujo darbo malti kariuomenei superkamus grūdus; krautuvininkai turėtų pelno už

smulkesnes prekes; pagyvėtų vietinių klubų, aludžių ir kavinių biznis ir t.t. Be to, visi vietiniai gyventojai turėtų dar ir tą patogumą, kad jų vaikai karinė prievolę galėtų atlikti savo mieste bei savo apskrityje.

Kadangi vietiniai gyventojai, kaip matome, iš teritorialės kariuomenės garnizonų įsteigimo turėtų apčiuopiamos naudos, tai valstybė turi pagrindo reikalauti iš jų prisidėti prie tokių garnizonų įkūrimo – kareivinių statymo, uždedant ant vietinių gyventojų laikiną papildomą mokesnį, atsižvelgiant pelno ar patogumo, kokį kiekvienas iš jų, atskirai paėmus galėtų turėti. Tuo tikslu reikėtų išleisti atitinkamą įstatymą, kurio vykdymą pavesti miestų ir apskričių valdyboms, kurios, žinodamos vietos sąlygas, galėtų tiksliausiai padalinti tarp gyventojų išpuolančią kiekvienam jų atskirai kareivinių statymo mokesčių dalį. Pamažu, per ilgesnį, skaičių metų, susirinktų didesnis fondas, kuriuo ir būtų galima padengti kareivinių statymo išlaidas. Bet kadangi kareivinės būtų reikalinga tuojau turėti, įvedant teritorialę kariuomenės organizavimo sistemą, tai jų statymui Lietuvos bankas, ar koks kitas bankas, turėtų suteikti atitinkamus kreditus toms miestų ir apskričių valdyboms, ant kurių kareivinių statymo prievolė būtų uždėta. Numatomas kareivinių statymo fondas, nurodytu būdu sudarytinus, būtų faktinai lyg garantija bankui, kad gauti kreditą. Antra vertus, kad palengvinti kalbamoms miestų ir apskričių valdyboms gautą iš Lietuvos banko kreditą gražinti, Krašto apsaugos ministerija galėtų sudaryti su minėtomis miestų ir apskričių valdybomis ilgametines kareivinių nuomavimo sutartis, mokant kasmet atitinkamą nuomą, kuri betgi Krašto apsaugos ministerijos biudžeto neprivalėtų per daug apsunkinti.

Aukščiau apibudintas, komercinis, kareivinių statymo būdas yra patogus nevien tuo, kad reikalingas kareivinės būtų galima pastatyti trumpiausiu laiku, pavyzdin, per kokį porą metų, bet dar ir tuo, kad paleistas apyvarton kreditas prisidėtų prie statybos Lietuvoje paintensyvavimo, suteiktų nemažam skaičiui darbininkų ir amatininkų darbo, sužadintų miestų ir apskričių valdybas, o per jas – visus vietinius gyventojus, prisidėti nors kareivinių pastatymu prie bendro visai valstybei mūsų kariuomenės tobulinimo reikalo.

IV. Mobilizuotos pajėgos.

Antrame šio exposé skyriuje nurodėme koks galėtų būti teoretinis mūsų tautos ginkluotų pajėgų maksimalus dydis, būtent – armija 300000 vyrų. Trečiajame skyriuje nurodėme kaip turėtų būti mūsų kariuomenė organizuojama taikos metu, kad, paskelbus mobilizaciją, trumpiausiu laiku galėtume

išvystyti maksimali mūsų tautos ginkluotą pajėgumą. Šiame pastarajame skyriuje mes priėjome prie išvados, kad tuo tarpu, kol neturime reikalingų ginklų, nėra prasmės siekti maksimalio tautos pajėgų mobilizavimo ir kad būtų tikslinga laikinai, taupimo tikslu, apsiriboti kiek mažesnės armijos mobilizavimu, kuriai pajėgtume parūpinti ginklus. To pasekmėje mes, greta taikos meto kariuomenės organizacijos, siekiančios maksimalų tautos ginkluotą pajėgumą, nurodėme ir į jos variantinę organizaciją, kuri duoda galimybės taupyti lėšas, reikalingas ginklams išigyti. Kariuomenės organizavimo sistema lieka ta pati, tik sumažėja taikos meto kariuomenės sudėtis ir mobilizacinių branduolių skaičius.

Šiame mūsų exposé skyriuje apsisistosime kiek ilgiau ties mobilizaciniu taikos meto kariuomenės išvystimu į ginkluotą tautos pajėgą ištikus karui.

1/ Maksimalė mobilizuota pajėga.

Krašto apsaugos ministerijos centras ir vyriausioji karo vadovybės organizacija, paskelbus mobilizaciją, nedaug tepasikeičia. Organizaciniu atžvilgiu /žiūr. priedą Nr.6/ Bendrai sakant, išskyrus tarnybas, kurios žymiai persitvarko, minėti vadovaujantieji organai pasilieka maždaug tokies, kaip taikos metu, tik padidinamas karininkų skaičius bendrai – centro įstaigų personalas ir transporto priemonės.

Veikiančioji armija /žiūr. priedą Nr. 6 a/

Veikiančioji armija susidėtų iš:

3 korpusų po tris divizijas kiekviename;

1 kaval. divizijos iš trijų brigadų;

2 atskirų suvestinių pėst. divizijų;

1 atskiros įtvirtinto Kauno rajono divizijos;

1 aviacijos brigados ir sekančių dalių neįeinančių į organinę kariuomenės vienetų sąstatą:

1 dviratininko pulko /3–jų batalionų/;

1 sunk. artil. pulko /2 sunk. gaubicų ir 1 sunk. kamuolių grupių/;

1 priešorlaiv. artiler. pulko /4–rių grupių, trijų baterijų po 3 pabūklus/;

1 pion.–pont. pulko /3–jų batalionų/;

1 tankų pulko /3 batalionų/;

1 šarv. auto bataliono;

1 šarv. traukinių bataliono;

1 krantų aps. artil. grupės;

1 armijos ryšių bataliono;

1 geležinkelių bataliono;

1 armijos auto bataliono ir

1 karo žandarų eskadrono prie vyriaus. karo vadovybės.

Veikiančios armijos karininkų, puskarininkių ir kareivių apytikrė sudėtis, sulig laipsniais ir ginklų rūšimis, jau buvo paminėta šio expose 52–53 puslapiuose. Todėl jos čia nebekartosime. Smulkesnės žinios tuo klausimu paduodamos prieduose Nr. 8, 9 ir 10. Armijos vienetų organizacija numatoma sekanti:

a/ Korpuso organizacija: /žiūr. priedą Nr.6b/

Korpuso vadovybė;

3 divizijos,

1 sunk. artil. grupė,

1 pion.–pont. batalionas,

1 ryšių batalionas,

1 karo žandarų būrys prie korpuso vadovybės.

Tarnybų, išskyrus sunk, artil. municijos ir pionierių vorų, korpuso ešalone nenumatoma, nes žiūrima į korpusą tik, kaip į tam tikrą jėgų sugrupavimą operatyviniam vadovavimui. Įeinančios į korpuso sąstatą kariuomenės vienetas /divizijos/ turi kiekviena atskirai savus tarnybų organus, kurie jas aprūpina maistu, pašaru, municija ir kitomis reikmenimis betarpiai iš centrinių Krašto apsaugos ministerijos sandėlių arba iš išteklių, suimamų artimiausiame veikiančios kariuomenės užpakalyje. Evakuacija sužeistų ir viso to, kas fronte nebereikalinga ar nebetinka, vyksta taip pat betarpiai iš divizijų į centrinius armijos sandėlius, į ligonines esančias artimiausiame fronto užpakalyje ir t.t.

Korpuso karininkų, puskarininkių ir kareivių sudėtis numatoma sekanti:

Korpuso generolų	1
Divizijos generolų	3
Brigados generolų	1
Pulkininkų	19
Pulkin. ltn.	32
Majorų	147
Kapitonų	451
Leitenantų	675
Raštin.–stenografų	21
Puskarininkių	5412

Eilinių kareivių	42015
Išviso :	48 477

b/ Pėstin. divizijos organizacija: /žiūr. priedą Nr. 6c /

Divizijos vadovybė,

3 pėstin. pulkai, susidedanti kiekvienas iš:

pulko štabo,

3 batalionų po 3 pėstin. ir 1 suk. kulk. kuopos,

1 lydim. pabūklų kuopos,

1 ryšių kuopos,

1 pionierių būrio,

1 raitų žvalgų būrio ir

1 ūkio kuopos su pulko gurguole,

1 lengv. artil. pulkas iš 2 kanuolių ir 1 gaubicų grupės,

1 pionierių batalionas,

1 ryšių batalionas,

1 raitų žvalgų eskadronas,

1 karo žandarų komanda /2būriai/, ir sekančios tarnybos:

1 artil. municijos voros,

1 pėstin. municijos voros

1 inžinerijos voros,

1 kilnojamo intendantūros sandėlio su skerdykla ir kepykla,

1 kilnojamos lauko ligoninės su sanitarine rinktine,

1 veterinarijos avakuacinio būrio,

1 transporto rinktinės su darbininkų kuopa ir auto transporto būriu.

Divizijos karininkų, puskarininkų ir kareivių numatomoji sudėtis:

Generolų – 1

Pulkininkų – , 6

Pulkininkų leitn. 8

Majorų – 36

Kapitonų – 140

Leitenantų – 210

Raštin.–stenogr. 6

Puskarininkų 1628

Eil. kareivių 13316

Išviso 15 351

c/ Kaval. divizijos organizacija: /žiūr. priedą Nr. 6d/

Divizijos vadovybė,

3 brigadų štabai,

6 kaval. pulkai, susidedanti kiekvienas iš:

4 kardų eskadronų,

1 sunk. kulk. eskadrono,

1 lydim. pabūklų būrio,

1 pionierių–sprogdintojų būrio,

1 ryšių komandos ir

1 ūkio komandos su pulko gurguole,

3 dvirat. batalionai,

vieno rait. artil.pulko susidedančio iš

3 rait. artil. grupių,

1 pion.–pontonierių divizionas,

1 ryšių divizionas ir sekančios tarnybos:

1 šaudmenų voros,

1 inžinerijos voros,

1 kilnoj. intendantūros sandėlio su skerdykla ir kepykla,

1 kilnoj. lauko ligoninės su sanitarine rinktine,

1 veterin. evakuacinio eskadrono,

1 transporto rinktinės su darbininkų komanda ir auto transporto būriu.

Kavalerijos divizijos karininkų, puskarininkių ir kareivių numatomoji

sudėtis:

Divizijos generolų	1
Brigados generolų	3
Pulkininkų	8
Pulkininkų leitenantų	18
Majorų	66
Kapitonų	189
Leitenantų	383
Raštin. stenografų	9
Puskarininkų	2 218

Eil. kareivių	14 688
---------------	--------

Išviso : 17 583

2/ Mobilizuota pajėga sulig taikos meto kariuomenės organizacijos varianto.

Bendrai sakant karo pajėga, mobilizuota pasiremiant taikos meto kariuomenės variantine organizacija, tesiskiria nuo maksimalės mobilizuotosios pajėgos tuo, kad ji būtų kiek mažesnė, būtent, veikiančioji armija susidėtų iš sekančių vienetų ir dalių: /žiūr. priedą Nr.7 /.

- Vyriausios karo vadovybės,
- 3 korpusų po dvi divizijas,
- 2 atskirų suvestinių divizijų,
- 1 atsk. įtvirtinto Kauno rajono divizijos,
- 1 kavalerijos divizijos,

1 brigados aviacijos ir dalių, neįeinančių į organinę kariuomenės vienetų sąstatą, išvardytų puslapyje 106, kalbant apie veikiančiąją armiją, sudarytą sulig maksimalė tautos pajėgų mobilizacija.

Variantinės kariuomenės karininkų, puskarininkių ir kareivių sudėtis būtų sekanti:

- Armijos generolų – 1
- Korpuso generolų. – 4
- Divizijos generolų – 16
- Brigados generolų – 13
- Pulkininkų – 96
- Pulkin. leitenantų – 189
- Majorų – 669
- Kapitonų – 1903
- Leitenantų – 2864
- Raštin.–stenogr. – 96
- Puskarininkių – 21102
- Eilinių kareivių – 156577

Išviso:183543

3/ Mobilizacinio išvystymo sistema.

Čia tenka konstatuoti dvi galimybes:

pirma – kuomet santyčiai tarp valstybių aštrėja palaiapsniui iki ginkluoto konflikto, ir

antra – kuomet karo veiksmai prasideda staiga!.

Pirmame atsitikime, pasinaudojant politinių santykių aštrėjimo laiką, kuris apima aštraus tono diplomatinių notų pasikeitimo, ultimatyvinių reikalavimų, diplomatinių santykių nutraukimo ir, pagalios, karo paskelbimo aktus, – kuris laikas gali būti ilgesnis ar trumpesnis – turėtume galimybės juo pasinaudoti, kad imtis atsargumo priemonių bei laiku įspėti mūsų ginkluotas pajėgas apie eventualų karo pavojų, Mobilizacijos vykdymo atžvilgiu tai yra begal svarbu. Numatant, kad ginkluota kova darosi neišvengiama, nelaukiant kol priešas peržengs valstybės sieną, galėtume padaryti štai ką:

1/ realizuoti sienos užtvara, paminėtą puslap. 46;

2/ sustiprinti sienos apsaugos rinktines iki karo meto etatų, pašaukiant tam tikslui iš artimiausių valsčių atitinkamą rezervistų skaičių;

3/ pastatyti pp: 1–2 nurodytu būdu sustiprintą sienos apsaugą į tokią padėti, iš kurios būtų galima geriausiai laiduoti mobilizacijos vykdymą;

4/ jei pp. 1–3 paminėtų saugumo priemonių neužtektų, dar būtų galima sustiprinti visas arba dalį teritorialės kariuomenės, pašaukiant į jos eiles 1–2 metų rezervistus, ir

5/ vienkart išstatyti svarbiausiųjų tiltų, geležinkelių, plentų ir kariuomenės sandėlių mobilizacinę apsaugą.

„Visos tos priemonės, savaime suprantama, turi būti tiksliai suderintos su Užsienių Reikalų Ministerijos diplomatiniais žygiais ir turi du tikslus:

pirma — duoti priešui suprasti, kad ryžtamės ginti savo teisę net pagalba ginklo, kad tuo būdu jį versti dar pagalvoti pirm negu jis drįs peržengti karo pajėga valstybės sieną; ir

antra – dėl visoko turėti jau gatavai parengtą mobilizacijos priedangą.

Kadangi Lietuva, palyginus ją su mūsų agresingaisiais didžiaisiais kaimynais – Lenkija ir Vokietija, – yra dešimteriopai už šias pastarąsias militarinei silpnesnė, tai paminėtų aukščiau saugumo priemonių pasaulis nepaskaitys esant provokacinėmis. Jei taip, tai mes jų netik neturėtume slėpti, bet, atbulai, jas panaudojant, – tuojau apie tai, visai formaliai, su atitinkamais motyvais, notifikuoti Tautų Sąjungai ir visoms pasaulio valstybėms, ypač užinteresuotosioms taikos išlaikymu, suverčiant visą atsakomybę už taikos ardymą ant valstybės, iš kurios gresia Lietuvai ginkluotas pavojus. Atsargumo dėliai, t.y., kad nepasiduoti priešo provokacijai, būtų tikslu militarinę sienų apsaugą pastatyti iškart ne ant pat sienos, bet 3–5 kilometrus atgaliau, pavyzdin, kaip tai padarė prancūzui karo vadovybė 1914 metų karo pradžioje. Apie tai taip pat turėtų būti notifikuota Tautų Sąjungai, didžiosioms valstybėms ir

visiems Lietuvos kaimynams, neišskiriant eventualaus priešo.

Atsitikime, kuomet karo veiksmai prasideda staigiai – jei be perspėjimo, t.y. be jokio prieš tai pasikeitimo diplomatinėmis notomis, be ultimatyvių reikalavimų ir tt., tuomet, savaime suprantama, visos paminėtos aukščiau saugumo priemonės turi būti realizuojamos spontaniškai, vienkart skelbiant visuotinu mobilizaciją. Drauge su mobilizacijos skelbimu: 1/ Skiriamas Vyriausias Kariuomenės Vadas, priklausęs betarpiai valstybės galvai, sulig dabartinė konstitucija – Lietuvos Respublikos Prezidentui;

2/ Kad išvengti bylie kokio paralelizmo ir santykių neaiškumų mobilizuotų pajėgų vadovavime, kurie paralizuoja vadovaujančio kariuomenei asmens valią ir dažnai priveda prie katastrofų karo lauke, visa atsakomybė už mobilizuotų pajėgų vadovavimą ir tvarkymą uždedama tik ant vieno asmens –vyriausiojo kariuomenės vado. Krašto apsaugos ministerio vaidmuo, apribojamas vien aprūpinimu mobilizuotų pajėgų medžiaginiu atžvilgiu – maistu, pašaru, drabužiais, ginklais, municija ir t.t. Kadangi vyriausias kariuomenės vadas bus nepaprastai užimtas ginkluotų pajėgų operatyviniu vadovavimu ir faktinai neturės laiko pats asmeniškai atstovauti kariuomenės reikalų Ministerių kabinete, tai Krašto apsaugos ministeris ir mobilizaciją paskelbus, pasilieka toliau nuolatiniu Ministerių kabineto nariu su sprendžiamuoju balsu, nors jis defacto bus subordinuotas Vyriausiajam Kariuomenės Vadui ir turės vykdyti šio pastarojo valia, arba, plačiau interpretuojant – valstybės galvos valią, Vyriausiam Kariuomenės Vadui pavestą realizuoti karo lauke pagalba ginkluotos pajėgos, nuo kurios pasisiekimo ar nepasisiekimo priklausys visas Lietuvos valstybės likimas.

3/ Skelbiamas visoje valstybėje karo stovis;

4/ Visas civilinis telegrafo, telefonų ir radio tinklas pereina Karo Vadovybės žinion.

5/ Gelžkelių ir automobilių susisiekimo priemonės militarizuojamos. Esant reikalui, jos gali būti civiliam susisiekimui nutrauktos, būtent tomis dienomis, kuomet vyksta mobilizuotų pajėgų sutelkimas į numatytą karo veiksmų zoną;

6/ Kad mobilizaciją sklandžiai pravesti, civilės valdžios vietiniai organai /apskričių viršininkai, miestų ir apskričių valdybos, policija ir t.t./ privalo, be jokių prieštaravimų, vykdyti visus teritorialių dalių ir kariuomenės štabų nurodymas bei įsakymus;

7/ Militarizuojamos visos kaip valdiškos, svaivaldybių taip ir privatiškos ligoninės, vaistinės, visi gydytojai ir sanitarinis personalas, išskyrus tų, kurie

sulig mobilizacinių plenų jau ir be to bus pašaukti į kariuomenę. Visos tos mediciniškos įstaigos ir personalas, mobilizaciją paskelbus, pereina žinion Vidaus reikalų ministerijos Sveikatos departamento, kurio užduotis karo metu numatoma sekantis: globoti evakuotus iš veikiančios armijos sužeistuosius arba susirgusius karius ir rūpintis bendru tautos sveikatingumu.

8/ Taip pat militarizuojamas reikalingas skaičius civilių veterinarijos ligoninių ir veterinarinio personalo.

9/ Visos karo mokyklos paleidžiamos ir jų, kaip mokymas taip ir mokinamasis personalas išskirstomas sulig mobilizaciniais plenais numatyto sunaudojimo ištikus karui. Pats taikos meto kariuomenės mobilizacinis išsivystymas į karo meto kariuomenę eina sekančiu būdu:

Sienų priedangos dalys

Sienų priedangos dalys, bendrai sakant, nesimobilizuoja, nes joms gali visai ir laiko nebūti mobilizavimuisi, jei, pavyzdin, prieš puolimas būtų staigus. Ant kiek aplinkybės leis, jos tik pasipildo iki karo meto sudėties rezervistais, paimtais iš artimiausių valsčių, kur sienos priedangos dalys taikos metu stovi.

Išimtį galima padaryti pajūrio apsaugos dalims – dviratininkų batalionui ir krantų artil. baterijai Klaipėdoje, kurias galima mobilizuoti, nes prieš puolimas iš jūros pusės nėra taip pavojingas, kaip puolimas sausuma. Puolimas iš jūros pusės yra susijęs su desantu, kurio staigiai įvykdyti negalima. Todėl pajūrio apsaugos dalys ir prie sunkiausių aplinkybių gali turėti galimybę mobilizuotis. Jų mobilizavimą įvykdžius gautume:

- vieton dvirat. bataijoną – pulką,
- vieton- krantų baterijos – grupę.

Teritorialės kariuomenės mobilizacinis išsivystymas

Paskelbus mobilizaciją taikos meto kariuomenė pasidaugina sekančiai:

a/ Organinės vienetos:

Jos susidaro šitaip:

Karo apygardų štabai pavirsta korpusų štabais;

Terit. art. pulkų štabai – korpusų artil. virš-kų štabais;

Terit. pėst. pulkų štabai – divizijų štabais;

Terit. pėst. batalionai – pėstin. pulkais;

Terit. artil. grupės – diviz. artil. pulkais;

Terit. sunk. artil. bat-jos – korp. sunk. artil. grupėmis;

Terit. pion. batalionai pasitrigubina į divizijų ir korpusų pion. batalionus
Terit. Ryšių batalionai pasitrigubina į divizijų ir korpusų ryšių batalionus
Sienos priedangos kaval. divizionai, atlikus jiems pavestą pirmą uždavinį, sudaro žvalg. eskadr. divizijoms.

Kai dėl tarnyba, tai korpusų ešelone jų, jei neskaityti korpuso sunk. artil. ir inžinerijos nedidelių vorų formuojamų mobilizacijos metu, nėra gi tarnybos divizijoms sudaromos šiuo būdu: Būsimieji divizijos intendantas, sanitarijos viršininkas ir veterinarijos viršininkas yra paslėpti taikos meto kariuomenės terit. pėstin. pulkų štabuose /žiūr. priedą Nr. 4 b/. Jų įstaigos div. intendantūra, diviz. lauko ligoninė su sanitarine rinktine, diviz. veterinarinis evakuacinis būrys ir t.t. kuriamos mobilizacijos metu. Taip pat tik paskelbus mobilizaciją sudaromi divizijų šaudmenų parkai, inžinerijos voros ir transporto rinktinės su darbininkų kuopomis ir auto–sunkvežimių būriais.

b/ kavalerija

kavalerijos diviz. štabą sudaro kavalerijos inspekcija;
3 Terit. Kaval. pulkų štabai virsta 3 kavaler. brigadų štabais;
6 teritor. divizionai – 6 kaval. pulkais;
3 terit. dvirat, kuopos – 3 dvirat. batalionais ;
Rait. pion.– pont. Eskadronas – Rait. pion. – pont. Divizionais;
Rait. ryšių eskadronas – Rait. ryšių divizionu.
Kaval. diviz. tarnybos formuojamos mobilizaciją paskelbus.

c/ aviacija.

Aviacijos brigada nesimobilizuoja, bet tik papildoma iki karo meto etatų. Naujai formuojama tik jos parko kilnojamieji būriai kurių taikos metru te egzistuoja maži branduoliai.

d/ dalys neįeinančios į kariuomenės vienetų organinį sąstatą

Mobilizaciją paskelbus persiformuoja:
priešorl. artil. grupė – į priešorl. artil. pulką;
sunk. artil. grupė – į sunkios, artil. pulką;
šarv. rinktinė – į tankų pulką ir šarv. auto batalioną;
pion.–pont. batalionas – į pionė–pont. pulką;
geležinkelių kuopa – į geležinkelių batalioną;
auto kuopa – į auto transporto bataijoną;

Armijos ryšių, batalionas nesimobilizuoja, o tik papildoma iki karo meto etatų.

e/ suvestinės divizijos.

Jos sudaromos šiuo būdu:

viena divizija sudaroma iš sienos priedangos dalių po to, kai jos bus atliktos joms numatyta mobilizacijos laidavimo uždavinį. Atlikus tą uždavinį, jos atitraukiamos į veikiančios armijos rezervą, papildomos, aprūpinamos tarnybomis ir sujungiamos į diviziją vyriausios karo vadovybės dispozicijoje. Divizijos štabą sudaro buvusioji pėstininkų inspekcija.

Antra suvestinė divizija sudaroma iš teritorinės kariuomenės mokomųjų dalių ir karo mokyklos karininkų kadro. Pėstininkų ir artilerijos puskarininkų mokyklos sudaro tos divizijos batalionų ir artilerijos grupių mobilizacinius branduolius, gi karo mokyklos pionierių ir ryšių skyrių kadras – pamatai tos divizijos pionierių ir ryšių batalionams. Divizijos vadu pasidaro karo mokyklos viršininkas, pėstin. pulkų vadais – karo mokyklos pėstin. skyrių inspektoriai; artil. pulko vadu – karo mokyklos artil. skyriaus inspektorius ir t.t.

Trečia suvestinė divizija – Kauno įtvirtinto rajono divizija. Jos branduolį taikos metu sudaro Kauno įgulos štabas, kuris ^.-virsta tos divizijos štabu, ir sargybų batalionas, apie kurį ant greitųjų sutelkiama sulig tam tikro plano visa sostinės valdininkija, moksleivija, sportinės ir įvairios vietinės pusiau militarinės organizacijos Kauno apsaugai nuo netikėto puolimo priešo dalių, kaip nors, laike mobilizacijos bei kariuomenės koncentravimo prasiveržusių pro mobilizacijos prie dangos dalis. Savaime aišku, kad taip organizuota sostinės apsauga tebutų, laikino pobūdžio, kol Kauno gynimą perims mobilizuota ir sukoncentruota veikiančioji armija. Bet geriau turėti nors improvizuota sostinės apsauga, negu jokios.

f/ armijos tarnybos.

Jų branduoliai egzistuoja jau taikos metu pavidale:

1/ Artilerijos inspektoriaus, kuris mobilizaciją paskelbus, tampa armijos artilerijos viršininku;

2/ Pionierių inspektoriaus – kuris virsta armijos pionierių viršininku;

3/ Ryšių inspektoriaus – kuris virsta armijos ryšių viršininku,

4/ Kariuomenės intendantūros – kuri virsta armijos intendantūra;

5/ Ginklavimo valdybos – kuri virsta armijos Ginklavimo valdyba;

6/ Karo sanitarijos valdybos – kuri virsta armijos sanitarijos valdyba;

7/ Karo veterinarijos valdybos – kuri virsta armijos veterinarijos valdyba.

Taikos meto pėstijos ir kavalerijos inspekcijos, paskelbus mobilizaciją panaikinamos. Jų personalas, kaip jau buvo minėta, sunaudojamas šitaip:

– Kavalerijos inspektorius – tampa Kavalerijos divizijos vadu,

o iš kavalerijos inspekcijos ir karo mokyklos kavalerijos skyriaus karininkų komplektuojasi kavalerijos divizijos štabas.

– Pėstijos inspektorius – tampa sienų priedangos dalių suvestinės divizijos vadu, gi pėstijos inspekcijos karininkai sudaro tos divizijos štabo branduolį.

Generalinio štabo akademijos nuolatinis karininkų kadras, tą mokyklą paleidus, sunaudojamas sekančiai:

– Akademijos viršininkas paskiriamas Generalio štabo viršininko padėjėju;

Karo istorijos /karo meno/ lektoriaus paskiriamas prie vyriausiojo karo vado kaip ypatingų reikalų karininkas karo operacijų srityje;

– Bendrosios taktikos ir generalio štabo tarnybos lektoriai paskiriami į Generalio štabo operacijų skyrių;

– Visi gi kiti lektoriai, išskirstomi sulig jų specialybių į atitinkamus generalinio štabo skyrius ir armijos ginklų rūšių viršininkų štabus.

Sanitarijos ir veterinarijos puskarininkų mokyklų kadras ir kadras ginklininkų ir ūkvedžių mokyklų, tas visas mokyklas paleidus, sunaudojamas atitinkamų mobilizuotų armijos tarnybų tikslams.

Paskelbus mobilizaciją, esamo taikos metė kariuomenei tiekimo aparato neužteks mobilizuotoms tautos pajėgoms aprūpinti maistu, pašaru, apranga, ginklais ir municija. Ypač bus nepakankamas intendantūros aparatas. Todėl, drauge su mobilizacijos paskelbimu, turės būti atitinkamai išplėstas ir veikiančios armijos tiekimų aparatas, būtent ant tiek, kad jis pajėgtų suminti iš viso krašto veikiančiai armijai reikalingą kiekį maisto ir pašaro, ir jį laiku pristatyti į ten, kur karo vadovybė nurodys. Kaip jis turėtų būti organizuojamas, čia nedetalizuojame. Aišku, kad jis pareikalaus nemažo personalo. Buvo jau minėta, kad prie tinkamo pasirengimo taikos metu, turėtume pajėgti sumobilizuoti 300000 vyrų. Kalbant apie veikiančią armiją, sudaryta sulig maksimale programa, matėme, kad ji absorbuotų, drauge su karininkais ir puskarininkais 229583 vyrų. Sulig variantine organizacija –183543 vyrų. Tad liktų dar neabsorbuotų pirmame atsitikime 70417 vyrų ir antrame 116457 vyrai. Iš to tai, netilpusio į veikiančiąją armiją žmonių rezervo ir būtų galima imti personalą įvairioms tarnyboms armijos ešlone*.

* dokumento tęsinys kitame „Karo archyvo“ tome.